CARPETA:
Las mujeres en el medio rural

4 Mujer rural, salud y calidad de vida
Trabajar en un medio masculino y rural
Mujeres en la agricultura
Participant dins la ruralitat

MONOGRÀFIC:
A vora serra
Zona LEADER II "CEDER-AITANA"

páginas centrales Semblança de l'àrea, Entrevista, Recursos naturals, Iniciatives, Ajuntaments, Cultura, Col·lectius, Persones. Punts de vista i Bibliografia

COOPERACIÓ TRANSNACIONAL

21 Wow-dones i treball
Informàtica per a empreses
Dones i medi rural
Agendum, una red de mujeres
FD Civam Craonnais Mayenne

COSAS QUE PASAN

29 Actividades desarrolladas en las comarcas rurales valencianas

ALTRESVEUS

33 Opinions de col·lectius que treballen en el món rural.

C.R.I.E.
Centre Rural d'Informació Europea

35 Les polítiques europees i la dona

CARTES A RURALIA

37 Una sección abierta a los lectores y lectoras

EL CAMPO Y SUS GENTES EN LA LITERATURA

39 Serie de artículos entre los libros y el mundo rural

AL MATEIX TEMPS QUE TANQUEM ELS CONTINGUTS DEL Nº 3 DE **RURALIA** PER A QUE ENTRE EN IMPREMPTA, ens arriben notícies que són relevants per al medi rural: s'hi confirma, després d'un període d'incertesa, el manteniment de la qualificació de la Comunitat Valenciana com a zona Objectiu 1; més recentment s'ha celebrat el Consell de la Unió Europea en Berlín, en el qual s'han aprovat les línies mestres de la Política Agrària Comuna per als pròxims anys 2000 a 2006 i amb ella la Iniciativa de Desenvolupament Rural, així com sembla que es confirma la continuació de LEADER.

L'any mil nou cents noranta-nou no sols ens deixa a les portes del próxim mil·leni, té a més un especial significat per al medi rural: a les notícies anteriorment esmentades cal afegir que els programes LEADER II i PRODER, que han tingut una presència permanent els dos darrers anys a les comarques rurals, esgoten la seua marxa. És un any frontissa, es va tancant una etapa que va començar amb la nostra entrada en la U.E. (1986), la progressiva implantació de la P.A.C. o la posada en marxa dels programes LEADER, a la qual cosa cal afegir els importants canvis d'aquest període. I a més a més, la població rural haguérem d'adaptar-nos al que ens vingué damunt, amb escassa informació, formació i contradiccions permanents. Una etapa, que al cap i a la fi ha estat d'aprenentatge, en què aquella manca de preparació i la desorientació produïdes pel nou escenari, han donat pas actualment a un major cabal d'informació i formació, a una major familiarització amb els mecanismes de la U.E., a un major nombre de recursos, instruments i professionals del desenvolupament rural, a un cert canvi d'actitud de la població rural més oberta a noves opcions.

Aquest moment de canvi ens ha de portar a una anàlisi d'allò realitzat, un estudi de les noves reformes de la P.A.C., un procés de reflexió, d'aprendre d'errades i encerts, de començar a teixir idees, propostes i projectes que ens permeten estar preparats per a les possibilitats que puga oferir la nova Iniciativa Comunitària de Desenvolupament Rural. És clar que ens ha de portar a que des del medi rural s'escolten opinions, propostes i projectes que circulen entre la població rural i que també arribe als òrgans de decisió. Que es debata, per exemple, sobre la relació de l'Objectiu i amb el medi rural, sobre com es va a abordar el LEADER PLUS, sobre com es va a participar en l'elaboració dels projectes que la Comunitat Europea va a exigir per a les zones rurals dins de la Iniciativa de Desenvolupament Rural. I al voltant de com començar a desemmascarar eixos missatges que arriben a la societat d'un camp hipersubvencionat, quan, en realitat, el repartiment de les ajudes fa més rics als grans propietaris (i d'aguests tenim pocs a la Comunitat Valenciana) mentre que els petits agricultors continues abandonant l'activitat i el medi rural segueix quedant-se cada volta més buit. El repte està en crear i organitzar mecanismes que propicien eixe debat, eixa relació, intercanvi i treball entre persones, col·lectius i entitats del medi rural o interessats en ell.

Alguns processos ja s'han començat; per exemple: Barcelona 99, organitzat per la Fundació Charles Leopold Mayer per el Progrés de l'Home i el CERAI i amb el títol: "Quin camp?, Quina alimentació?, Quina agricultura per a Europa?" (més informació sobre Barcelona 99 en "Coses que passen"), o el II Fórum per un Món Rural Viu organitzat per la Plataforma Rural. Però és necessari estendre-ho a diferents àmbits i sectors, des del poble, la comarca, la cooperativa, el grup ecologista, les associacions, els tècnics.a tot el medi rural. Des de **RURALIA** i el CRIE (veure en pàg. 40 "A l'aguait") hi ha un compromís en allò, volem oferir una informació d'allò més completa de la posada en marxa de la nova P.A.C. a través de la pròpia revista, dels fulls informatius quinzenals i la resposta a les vostres demandes, també fer arribar les vostres activitats, propostes i opinions a les persones interessades. La qüestió no és frívola: ens podem decantar per un medi rural sucursalista un medi rural digne. I això no sols és aplicable a la P.A.C., també a l'educació, a la sanitat o a la cultura en les comarques rurals.

Al primer número de **RURALIA** mostràven el nostre desig que fóra un projecte participatiu. Aquest tercer número l'acompanyem d'una petita enquesta sobre la revista, vos invitem a que ens feu arribar les vostres opinions i suggeriments… animeu-vos.

Ah! al proper número la carpeta estarà dedicada al patrimoni cultural i el monogràfic a la zona LEADER Massís del Caroig.

Las mujeres en el medio rural

No es posible desarrollo alguno sin contar con las mujeres. Su contribución es indispensable si se quieren poner en marcha estrategias de desarrollo rural coherentes. No sólo porque somos la mitad de la población, ni por nuestro papel fundamental en la "reproducción de la especie", sino porque en todos los ámbitos, ya sean rurales o urbanos, públicos o privados, las mujeres están promoviendo innovaciones y cambios que están en la base de las transformaciones más profundas de la sociedad actual. Uno de esos profundos cambios es bien simple aunque haya costado siglos de lucha: las mujeres hemos abandonado la idea de que nuestro destino natural es cuidar una familia o a una pareja y buscamos una vida mucho más autónoma e independiente. Fueron los miembros varones del consejo de redacción de **RURALIA** *los que insistieron en que este monográfico se dedicara a* ***Las Mujeres en el Medio Rural****. Es evidente que confían directamente en el potencial dinamizador de las mujeres rurales, así que respondimos su demanda y un grupo de mujeres (y también un hombre, que siguió el debate en respetuoso e interesado silencio) nos reunimos una jornada de primavera en el Mas de Noguera, para hablar de lo que preocupa a las mujeres del medio rural. El debate tuvo siempre dos planos: denunciar las desigualdades e identificar los logros. Son luces y sombras de las mujeres en el medio rural. En los artículos que siguen se recogen los resultados de ese debate. Están firmados porque las autoras asumen las críticas, pero en realidad los logros son fruto de un trabajo de equipo. Desde aquí agradecemos su colaboración a Araceli, Bea, Coto, Cristina, Fina, Gloria, Mar, Mª Jesús, Mª José, Ofelia, Pau, Pepa, Pilar, Rosa Mari, Tere y también a Juan. Una cosa está clara: si el medio rural quiere recuperar su dinamismo tendrá que darle mayor protagonismo a las mujeres, pero eso requiere profundos cambios en los que los hombres están implicados hasta las cejas!!!*

Berta Chulvi, periodista

Mujer rural, salud y calidad de vida

GLORIA RABANAQUE MALLEN
Médica de Atención Primaria

LA SITUACION SOCIAL DE LA MUJER EN el medio rural presenta una gran variabilidad de unos lugares a otros, dependiendo de si viven en comunidades más pequeñas, despobladas y aisladas o en pueblos más grandes y bien comunicados con mejor acceso a los servicios. Tanto si desarrollan su trabajo sólo en el hogar, como si lo compaginan con tareas agrícola-ganaderas o se han incorporado al mundo del mercado laboral. También son factores determinantes la edad, el nivel de formación, las circunstancias culturales y el peso de las tradiciones de cada lugar. Los medios de comunicación llegan hasta los rincones más recónditos del territorio. La televisión, la radio y la informática permiten la entrada de otras culturas y formas de vida en los hogares más apartados. Y el acceso a los medios de transporte y las mejoras de las carreteras facilitan la conexión entre los distintos micromundos. Todo esto ha permitido que se vayan limando las diferencias entre la mujer rural y urbana y que, mayoritariamente, se vaya dejando atrás el estereotipo de "la mujer de pueblo".

Reflexionar sobre la situación de la mujer en el medio rural requiere en primer lugar, identificar una doble tendencia: por un lado persiste una fuerte subordinación de la mujer rural al ámbito doméstico y de apoyo a la explotación agrícola-ganadera, por otro las mujeres protagonizan una ruptura y una huida del entorno mediante la consecución de una relación laboral que muchas veces les lleva a cambiar de residencia y otra a asumir los riesgos de los continuos desplazamientos de casa al trabajo. La desagrarización parece que ha reportado a las mujeres una mejora de las condiciones profesionales de éstas al ocuparse como autónomas o asalariadas en otros sectores y, pocas veces, como ayuda familiar. Las mujeres están pues proponiendo cambios en los modelos tradicionales. Sin embargo, existen elementos que condicionan las posibilidades de desarrollo, la forma, calidad de vida y la salud de las mujeres que viven en los pueblos.

LA SOBRECARGA INVISIBLE

El éxodo de los núcleos más pequeños, el envejecimiento progresivo de la población, ligado al aumento en la esperanza de vida y la alta tasa de mortalidad debida a esta avanzada edad han caracterizado, al menos en los últimos años, el proceso de despoblación en el medio rural. Paralelamente a la disminución de la población, van desapareciendo servicios: hay pocos niños y no se puede mantener la escuela; una escuela que se erigía como referente de educación y cultura; hay pocos adultos y se ve dificultada la persistencia de la educación permanente de adultos; hay pocos habitantes y se disminuyen los recursos sanitarios y los servicios sociales. Los efectos negativos de esta ausencia de servicios repercute y es asumida, muchas veces, por las mujeres.

Pese a tener dificultado el acceso a servicios sociales, los ancianos tienen necesidad de ser cuidados, porque conforme avanzan en edad y aumentan sus enfermedades degenerativas, tienen mayor grado de dependencia. Los niños pequeños también precisan cuidados y no se dispone de escuelas infantiles en la mayoría de pueblos. Y los y las jóvenes se ven obligados a salir a la ciudad para completar sus estudios y su formación, por lo que

no pueden asumir las funciones domésticas, ni de cuidadores, ni el apoyo a las tareas agrícola-ganaderas.

La edad y no sólo el género es determinante de la asignación de roles. En edad escolar y de adolescencia, hay más mujeres que hombres que continúan estudios universitarios y abandonan el pueblo. Las mujeres que quedan se encuentran en la disyuntiva del trabajo reproductivo o el productivo, puesto que la incorporación al mundo laboral, la mayoría de las veces pasa por el desplazamiento fuera de la localidad; y, por otra parte, el pueblo no le ofrece servicios para cuidar de su hijos mientras trabaja, lo que la sitúa en una dicotomía física y mental entre el goce del cuidado de sus hijos y familia y el desarrollo de la creatividad y autonomía económica que le proporciona el empleo remunerado.

Por otro lado, a la mujer más madura, en etapa de climaterio, aquella que tiene entre 45 y 65 años es a la que la sociedad va a encargar además del trabajo doméstico el de "cuidar a la población dependiente": sus padres y familiares ancianos y a sus nietos pequeños. En este contexto, se siguen manteniendo los valores tradicionales sobre el rol asignado a la mujer, no sólo en cuanto a las funciones que se conocen como reproductivas (maternales y trabajo doméstico), sino también respecto al cuidado de enfermos, ancianos y discapacitados de la familia, abordando tanto los problemas físicos como los emocionales. Todo esto conlleva no sólo una carga importante de trabajo para la mujer, sino una dedicación absoluta y abnegada, en la que no caben horarios, ni vacaciones, ni permisos, ni días festivos, ni retribuciones económicas.

Sorprendentemente, las mujeres sometidas a este exceso de trabajo, son consideradas oficial y estadísticamente inactivas y en situación de improductividad. Es lo que se ha dado en llamar "la sobrecarga invisible de la mujer". Pocas veces se reflexiona sobre el gran valor social y económico de estas funciones de "cuidadora", en las que la mujer, aún sin titulación académica ni formación específica, desarrolla labores relacionadas con la enfermería, el trabajo social, la educación, la psicología, la puericultura y la geriatría. En este punto, en que queda establecido el marco laboral y sociofamiliar en el que se desenvuelve la mujer rural, conviene empezar a considerar las consecuencias que va a tener sobre su salud.

LA SALUD COMO BIENESTAR

El concepto de salud ha ido cambiando. No sólo es la ausencia de enfermedad, sino que se define como el estado de completo bienestar físico, mental y social, incluso algunos autores añaden que la salud es una forma de vivir feliz, autónoma y solidaria. Así pues, en su consecución van a intervenir múltiples factores, tales como el entorno, los hábitos de vida, el ocio, la alimentación, las relaciones sociales y familiares, la autopercepción de salud, la autoestima, la autonomía y el trabajo. Dónde, cómo y cuánto trabajamos entraña riesgos para la salud y puede generar enfermedad

El trabajo doméstico y de cuidado supone para la mujer una carga física, mental y emocional, una dificultad de acceso al mundo laboral y a los órganos de gestión y participación social, una renuncia al tiempo propio, una limitación a su propio desarrollo, una rutina, un aislamiento. Todas estas circunstancias, unidas a la falta de reconocimiento del trabajo, van a condicionar una disminución de la calidad de vida de la mujer que tiene que asumir este rol y, a la larga, de su autoestima. Así pues, la repetida exposición a estas circunstancias, puede repercutir sobre la salud física y mental de las mujeres. Son frecuentes las manifestaciones de ansiedad, depresión, angustia, y otras alteraciones psicosomáticas como problemas digestivos, de insomnio, dolores de cabeza, dolores músculoesqueléticos, etc, que llevan al consumo de fármacos analgésicos, antiácidos, tranquilizantes, antidepresivos, así como a la frecuentación de las consultas médicas.

No os dejéis seducir...
No os dejéis consolar...
No os dejéis engañar
Con que la vida es poco
Bebedla a grandes tragos
Porque no os bastará
Cuando hayáis de perderla...

Bertolt Brecht. 1919

En un artículo aparecido en una revista médica española titulado "Mujeres agobiadas", englobaba bajo este epígrafe a mujeres entre 30 y 50 años, casadas, amas de casa, con hijos y ancianos a su cargo, con rasgos psicológicos comunes como la insatisfacción matrimonial que no colma sus expectativas, frecuente rechazo a su sexualidad, en las que prima lo corporal, con escasa capacidad para simbolizar o elaborar psicológicamente sus emociones, por lo que la somatización es la única expresión de su conflicto dominio-sumisión, que pueden proyectar en su entorno como agresividad o autoritarismo. A veces, tratan de buscar apoyo fuera de la familia y, con frecuencia es buscado en el médico una y otra vez con quejas somáticas diversas que puedan justificar reiteradas visitas, estableciendo un círculo vicioso poco resolutivo de visitas frecuentes-quejas somáticas varias-etiquetación-rechazo.

Entre 1992 y 1995, se llevó a cabo un programa de atención a la mujer climatérica (45-64 años)en el Centro de Salud Rural de Viver, que incluía a 326 mujeres de los catorce pueblos que componen la Zona de Salud. El objetivo general era promover actividades preventivas, la detección de problemas de salud tanto física como mental, el diagnóstico precoz y la intervención posterior, tanto con tratamientos farmacológicos como con medidas terapeúticas no farmacológicas. Entre las distintas actividades se pasaba un cuestionario validado sobre autopercepción de salud, capacidad funcional y calidad de vida o bienestar psicológico percibido (apoyo social y familiar, síntomas de ansiedad-depresión, satisfacción sexual), así como consumo de psicofármacos. Las puntuaciones obtenidas se transformaban en percentiles, indicando si no se habían detectado problemas, si los problemas detectados eran susceptibles de intervención o de derivación a otros especialistas. Los resultados fueron los siguientes:

En cuanto a la autopercepción de salud: un 10% pensaban que su salud era excelente, el 64'7% que era buena, el 20% regular, el 3% mala y el 1'8% muy mala. Respecto al apoyo social: el 81% afirmaban tener buen apoyo social; el 11¸1% lo tenían regular; y el 7'2% no tenían ningún apoyo. En apoyo familiar: el 86'4% tenían buen apoyo familiar; el 8'7% poco; y el 5'9% nada. Respecto a problemas de salud mental (ansiedad, depresión, angustia): un 76'5% no tenían problemas relevantes, un 12'2% tenían problemas susceptibles de intervención a través de las actividades que se ofrecían en el programa, como técnicas de relajación, ejercicio físico y grupos de autoayuda y un 11'3% tenían problemas graves que requirieron derivación para atención especializada. En cuanto a la sexualidad: el 72% no manifestaba tener ningún problema; el 8'7% manifestaban tener problemas sexuales leves; el 19'3% presentaban problemas graves, tales como frigidez o ausencia de relaciones sexuales. Es de destacar que a través del programa atención a la mujer se diagnosticaron impotencias de sus parejas, por las que no habían consultado y, algunas, reversibles con intervenciones médicas sencillas. Un 23% de las mujeres consumía psicofármacos de forma habitual. Estos resultados son similares a los obtenidos en el medio urbano y semiurbano, siendo destacable que la autopercepción de salud, el apoyo social y familiar son superiores en el medio rural y la frecuentación a las consultas médicas menor. El mayor apoyo social que perciben las mujeres se debe fundamentalmente al apoyo del vencidario y no tanto de la existencia de instituciones que ofrezcan servicios necesarios.

BUSCANDO SOLUCIONES

En conclusión estas reflexiones y datos nos indican la necesidad de buscar soluciones a la actual situación sociolaboral de la mujer en el medio rural, con objeto de desarrollar estrategias que mejoren su salud física y mental y su calidad de vida, a la vez que asegure el buen cuidado de la población dependiente, a fin de evitar el éxodo de los pueblos. En nuestra opinión esto pasa, en primer lugar, por el reconocimiento general

de la importancia socioeconómica del trabajo de la mujer, la identificación de la sobrecarga invisible y de sus riesgos.

Una vez establecido esto, la mujer debe fijar de forma realista los ritmos, metas y límites horarios de su trabajo, reivindicando tiempo propio para mejorar la formación personal y laboral, hacer deporte, participar en los órganos de gestión, asociaciones y cooperativas; desarrollar una educación no sexista en igualdad de derechos y oportunidades a niños y niñas; reformular las estrategias familiares en el medio rural, tratando de diversificar los papeles de género y de las responsabilidades laborales, haciendo un esfuerzo de imaginación para crear alternativas organizativas y laborales que compaginen la satisfacción de las necesidades de la población rural con las de la mujer.

Sería deseable que el trabajo anónimo se trasformara en trabajo cooperativo; que la sobrecarga invisible del trabajo de cuidadora, se convirtiera en empleo remunerado y que, ante la falta de recursos sociales se facilitara la formación, el empuje y los medios necesarios para desarrollar cooperativas de cuidadoras que se encarguen de la ayuda a domicilio o de cuidados domiciliarios a tiempo parcial, proyectos de creación de centros de día y microresidencias rurales para ancianos, minusválidos y deficientes mentales gestionados por las mujeres de la localidad. Así mismo, se debería potenciar la construcción y mantenimiento de escuelas infantiles con horarios amplios y flexibles, comedores escolares y ludotecas. Desde los Gobiernos Central y Autonómico a nivel general y, desde los Ayuntamientos a nivel local se debería establecer la legislación, la dotación económica y la infraestructura para que estos proyectos pudieran llevarse a cabo, de forma que se satisfagan las necesidades de la población rural dependiente a la vez que se genera empleo en las mujeres que viven en los pueblos, revirtiendo en la calidad de vida de todos.

Ya existen iniciativas al respecto. En la "Carta para la igualdad de oportunidades de las mujeres en el ámbito rural" (1995) se pretende suscitar mayor comprensión y solidaridad hacia el mundo rural por parte de las Administraciones Públicas, entidades privadas y el conjunto de la sociedad, con objeto de facilitar a las mujeres rurales y a sus asociaciones establecer alianzas que les permitan promover y participar activamente en la política de desarrollo rural, intentando implicar al mayor número posible de entidades públicas y privadas alrededor de esta iniciativa del Instituto de la Mujer. En la "Declaración de Beijing y plataforma para la acción. IV conferencia mundial sobre las mujeres" (China, Sep. 1995), los gobiernos participantes hicieron suyos los objetivos de igualdad, desarrollo y paz para todas las mujeres del mundo y se propusieron aportar los recursos de todo tipo para que estos objetivos se cumplieran, en particular en los lugares más desfavorecidos, asegurando que todas las actuaciones y programas se lleven a cabo desde la perspectiva de género para crear un mundo justo y en paz para todos y todas.

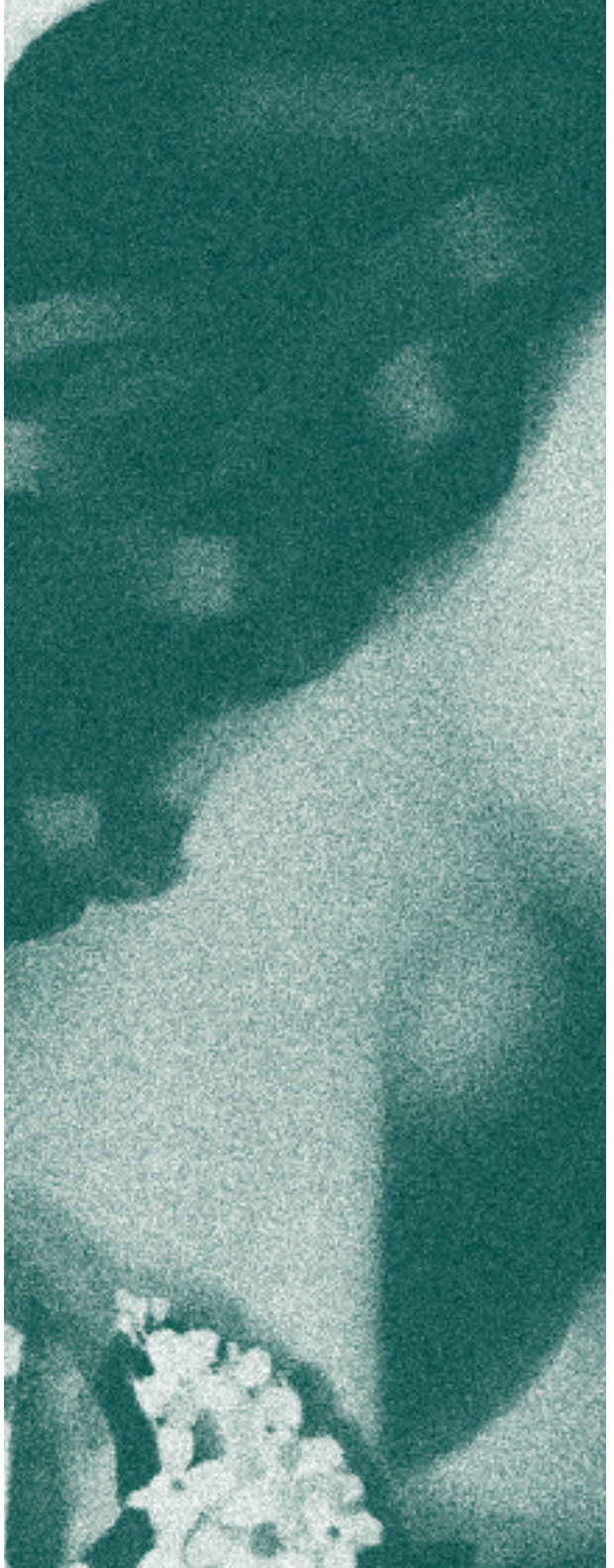

Trabajar en un medio masculino y rural

Berta Chulvi Ferriols
Periodista

Una de las transformaciones más profundas que han experimentado las sociedades occidentales en el último siglo es la incorporación de la mujer a la vida pública. De hecho se dice que el siglo XX ha sido el siglo de las mujeres. El cambio es bien simple pero sus repercusiones son enormes y ha costado años de lucha. Es, en cierta medida, un cambio en los hechos: las mujeres se han incorporan al mundo de la educación (totalmente), al del empleo (en buena medida), al de la política y la toma de decisiones (mucho menos). Pero como todavía queda mucho por hacer podemos decir que es fundamentalmente un cambio de mentalidad: hemos abandonado la idea de que nuestro destino "natural" es cuidar una familia para elaborar un proyecto de vida mucho más autónomo e independiente.

En la actualidad muchas mujeres y hombres reconocen en el sexo una característica biológica, que no establece más que diferencias en el plano biológico. Con el nombre de género se identifica todo el significado social, las elaboraciones culturales, que se le ha dado a esas diferencias biológicas. Los roles de género son el conjunto de actividades, actitudes, normas y valores que la sociedad ha asignado a lo largo de la historia a cada uno de los sexos. Siempre ha habido mujeres que se han negado a asumir el papel que otros habían diseñado para ellas, pero hoy, lo evidente es que no parece posible perpetuar un modelo de sociedad que había establecido cual era el rol de la mujer, qué podía y no podía hacer, y sobre todo que debía hacer. En cualquier caso se reivindica para las propias mujeres la capacidad de elegir qué quieren hacer con sus vidas. La pregunta surge inmediatamente: ¿Qué posibilidades de elegir abre el medio rural a las mujeres? ¿Cuál la situación de las mujeres en el medio rural en relación al trabajo?

ABRIENDO CAMINOS

En el medio rural encontramos resistencias a la incorporación de la mujer en profesionales tradicionalmente desempeñadas por los hombres, sin embargo también mujeres pioneras tanto en nuevas actividades como en oficios tradicionalmente masculinos. En cuanto a las resistencias son notables en torno a "la producción agrícola y ganadera porque éste es es un mundo muy masculino". *"Por ejemplo* –cuenta Araceli– *alguien llama al Mas queriendo comprar corderos y me pongo yo al teléfono, y enseguida preguntan por alguno de los hombres, y a lo mejor yo soy más tratante que ellos, y sin embargo la sociedad rural pide que estos trabajos los realicen los hombres".* Es esa misma mujer, Araceli, quien identifica esos frenos, la que también percibe que las cosas están cambiando: *"Hoy el medio rural no vive sólo de la agricultura y con la actual diversificación de actividades (transformación de productos agroalimentarios, artesanía, turismo rural, etc) se están abriendo nuevas oportunidades para las mujeres que ya no desempeñan roles complementarios a los del hombre sino papeles principales, pues muchas de las nuevas actividades suponen la rentabilización de «saberes» que siempre han estado en la memoria de la mujeres".*

Tere es cantera, y está dando clase en una escuela taller, donde por cierto la mayoría del alumnado son mujeres. Su experiencia es también una historia de resistencias al cambio y de logros. *"Te ven subida a un andamio y se ríen. A mi el otro día me llegaron a probar para ver si me subía a un andamio de tres pisos. Yo subo a andamios de muchos pisos, pero no alardeo. Si yo tuviera vér-*

tigo, como cualquier otro hombre no subiría. Yo no digo: «una mujer ha subido a un andamio», yo digo «una profesional ha subido a un andamio porque tiene que subir». Cuando tienes muy claro que quieres ser algo, y resulta que la profesión que tú has elegido forma parte de un mundo donde la mayoría son hombres, la primera reacción es «esta cría dónde va», porque también miran mucho lo de la edad. La mujer joven en un mundo laboral masculino tiene dos problemas, uno que es mujer, pero el otro que es joven, y si mucho me apuras, tienes otro. «Que eres la hija de… fulanito o menganito y te conocen». Un detalle de lo que cuesta cambiar las actitudes: por ejemplo tú estás trabajando en un taller, y llega una persona buscando al responsable. Si hay un hombre mayor se dirigen a él, y a lo mejor es un trabajador que no tiene nada que ver con lo que tú estás haciendo, y él tiene que decir: «No, no, es esa chica que está ahí». Te empiezan a valorar cuando ven resultados de tu trabajo: «¡Ah! pues si que lo ha hecho» y entonces piensas: ¿pero… por qué lo dudabas?".

Una cuestión es evidente, en ese proceso de emancipación a través del empleo las mujeres en el medio rural tienen más dificultades derivadas de la propia falta de actividades alternativas a las tradicionales. Lo que ocurre es que muchas de ellas que deciden no marcharse o volver son las que ponen en marcha propuestas innovadoras. El relación al éxodo femenino del medio rural hay un dato claro: en el medio rural valenciano las mujeres no llegan a ser la mitad de la población mientras que en el medio urbano superan a los hombres en número (49'8% de mujeres en el medio rural y 51% en el medio urbano[1]) y sin embargo son mayoría entre colectivo de personas demandantes de empleo (un 52'4%[2]).

Hay que constatar que en primer lugar muchas mujeres no buscan trabajo fuera de casa porque se han dedicado a cuidar a sus familias o lo hacen aún. De hecho, la tasa de actividad (población ocupada más parada) de los hombres españoles sigue siendo muy superior a la de las mujeres: (del 63'17% para los hombres y del 37'9% para las mujeres[3]). La participación de la mujer en el trabajo remunerado no es el único factor determinante de su plena emancipación, mucho más importantes son las relaciones de poder que se establecen dentro de la unidad familiar (reparto de tareas, toma de decisiones, etc.) sin embargo, es evidente que la independencia económica es ineludiblemente un camino que hace más llevaderas otras muchas cuestiones. Fina lo señalaba con claridad: *"Hoy en día las jóvenes son independientes y si su relación de pareja no funciona se separan aunque sea doloroso, los hombres si quieren se separan también, pues tienen su trabajo o su pensión de jubilación, pero ¿qué hace la mujer que ha sido toda la vida ama de casa, que no tiene seguridad social, ni pensión de jubilación, si la situación en su hogar es insostenible?"*. La sociedad no tiene respuesta a esta cuestión y, sin embargo, sí se tienen los datos para poder valorar la injusticia y el absurdo que supone que a un ama de casa se la considere "inactiva".

DESEMPLEADAS PERO NUNCA PARADAS

Las estadísticas que informan sobre el trabajo reflejan sólo una parte del mismo, el trabajo remunerado. Otros trabajos que mayoritariamente realizan las mujeres quedan fuera de la contabilidad económica. *"Esta situación* –como señala Pilar– *es resultado de confundir trabajo con empleo"*. Si por trabajo entendemos la producción de bienes y servicios es evidente que esto no se produce únicamente en el ámbito del trabajo remunerado. Hay muchas formas de trabajo que no están vinculadas a una relación contractual, pero a partir del siglo XIX trabajo se asocia con el empleo y eso ha dado lugar a una profunda confusión entre las dos nociones. El trabajo doméstico es un ejemplo claro de una actividad que se desarrolla en la esfera privada, es decir, es

[1] Instituto Valenciano de Estadística, 1994.
[2] Datos proporcionados por el INEM, 1998.
[3] E.P.A. (Encuesta de Población Activa), diciembre de 1998.

"El hombre no es una especie natural, sino una idea histórica. La mujer no es una realidad inmutable, sino un devenir".

Simone de Beauvoir. 1949

un trabajo que produce bienes y servicios no destinados a la venta sino que son consumidos por el grupo primario básico, la familia o la comunidad. Un estudio realizado por el "Instituto de la Mujer"[4] fija en 43 horas y 24 minutos semanales la jornada media del ama de casa, lo que representa una jornada "laboral" de 6 horas y 12 minutos. Este mismo estudio plantea que un 20'3% de las españolas dedican entre 6 y 10 horas diarias a los trabajos de la casa y un 15'4% incluso más de 10 horas.

Lo llamativo es la trascendencia social del trabajo doméstico y el escaso reconocimiento social del que goza. En primer lugar, y sólo desde una aspecto económico, el trabajo doméstico de las mujeres permite la reproducción de la fuerza de trabajo, tanto a nivel cotidiano –mantenimiento de los trabajadores– como a nivel generacional –cuidado de los hijos/as. En el mantenimiento de la fuerza de trabajo intervienen dos elementos: por un lado estan los salarios –el sueldo– que permite comprar bienes y servicios. Sin embargo, estos bienes –pensemos en los alimentos, los productos de limpieza, etc.– rara vez son directamente consumibles sino que necesitan de un proceso de transformación-elaboración (la cocina), de una intervención humana (la limpieza). Es conocido el caso de una empresa de seguros inglesa, que cuantifica desde 1981 el coste que significaría sustituir el trabajo que hace una típica madre de familia. El objetivo es vender uno de sus productos más innovadores "el seguro ama de casa", el argumento es que en caso de ausencia de la esposa, pocos maridos podrían sacar adelante una familia sin ayuda exterior, especialmente en el caso de tener niños pequeños.

LA AUSENCIA DE SERVICIOS MARCA LA DIFERENCIA

Podemos decir que de todas las actividades que incluyen el trabajo doméstico el elemento más crítico es el del cuidado de los hijos/as, porque presenta un problema adicional: la combinación de horarios de la pareja y las necesidades de ambos. En el momento en que uno de los dos miembros de la pareja ha de hacer compatible su jornada laboral con el horario de los hijos, suele ser la mujer la que lo asume. Ante esto son posibles distintas estrategias: tener menos hijos (la tasa de fecundidad española es la más baja de Europa, 1'38 hijos por mujer), abandonar el puesto de trabajo durante el periodo en el que se tienen hijos, buscar un trabajo de media jornada (en España el 75'9% de las personas empleadas a tiempo parcial son mujeres y sin embargo significan sólo el 32'2% de los empleos a tiempo completo). En este punto la desventaja para las mujeres rurales es evidente.

En primer lugar, la ausencia de escuelas infantiles complica mucho más las cosas para las mujeres en el medio rural pues trabajar fuera de casa con hijos pequeños significa recurrir necesariamente a alguien de la familia o a un servicio doméstico. La falta de transporte público es otro freno como también lo es la falta de oferta de trabajo a tiempo parcial. En definitiva, la disminución de los servicios públicos a las que primero afecta es a las mujeres. En algunas localidades las mujeres se han organizado para reivindicar estos servicios: *"En mi pueblo* –nos cuenta Fina de Otos en la Vall d'Albaida– *hace ya unos cuantos años, casi en broma, una madre y una hija empezaron a cuidar a los niños, y a partir de ahí ha sido el Ayuntamiento el que se ha hecho cargo de ese servicio. Hemos de reivindicar en primer lugar a la Administración más cercana".*

REPARTO DE LAS TAREAS

En realidad nadie cree en la viabilidad de la remuneración por el trabajo doméstico en la unidad familiar, además esto no haría más que perpetuar el hecho de

[4] (Izquierdo y otros, 1989).

que sean las mujeres las responsables del trabajo doméstico. Una alternativa más viable es organizar la sociedad en jornadas partidas, de manera que todas las personas –hombres y mujeres– dispongan de un tiempo para dedicar a los trabajos de casa y un tiempo para trabajar fuera. Es evidente que esto significaría un cambio más global en la organización de la sociedad e implicaría un reconocimiento social para el trabajo doméstico. La discriminación y subordinación de la mujer va más allá del trabajo doméstico, y que una abolición de este trabajo no conduciría a la equiparación social de los dos sexos. Una sociedad más igualitaria sería la que repartiera entre hombres y mujeres tanto las responsabilidades públicas (trabajo asalariado, participación en el poder político y económico, en la toma de decisiones) como las privadas (trabajo doméstico, cuidado de los hijos y mayores, etc).

La verdad es que últimamente proliferan los debates sobre las mujeres y algunas estamos empezando a pensar que para que esta sociedad asuma con todas sus consecuencias los cambios que estamos protagonizando las mujeres habría que empezar a debatir sobre los varones, porque los modelos sexistas nos encasillan tanto a nosotras como a ellos y porque los cambios que protagonizan las mujeres les atañen y afectan especialmente a ellos: nosotras hemos entrado en el ámbito productivo, pero este es un camino de doble vía: ¿cuándo van a entrar ellos en el ámbito doméstico?

Araceli plantea una cuestión interesante en relación a los hijos: *"Creo que a veces las mujeres acotamos para nosotras el territorio de los sentimientos y eso es también una trampa. Yo estoy criando a mi hija, soy una madre que trabaja y cuando llego a mi casa me quiero chupar a Andrea yo sóla –sus risas para mí, sus lloros para mí– y muchas veces soy consciente de que estoy dejando de lado a mi marido en todos estos temas y que luego me voy a quejar. O sea que mientras nosotras no cambiemos esa actitud a lo mejor no puede haber un cambio más general"*. Fina manifestó que *"los hombres están un poco asustados, que les damos un poco de miedo porque no acaban de creerse que no queremos competir sino compartir"*, lo que parece es que renunciar el poder ejercido durante siglos, evidentemente, no resulta sencillo. Rosa, una amiga maestra de una escuela del medio rural, me decía el otro día comentando este artículo: *"Yo no quiero luchar para conquistar parcelas de poder, yo lo que quiero, es que un día los hombres empiecen a decir –pero de verdad– que no quieren mandar, ese día algo habrá cambiado"*. El proceso se promete largo y difícil, pero también es evidente que no hay vuelta atrás. Quizás Maria, que nació hace apenas semanas en el Mas de Noguera, quizás ella lo vea. El caso es que a mí, después de todo el proceso seguido para elaborar estas carpeta lo que se me queda en el tintero son las ganas de sugerirle a **RURALIA** un monográfico que lleve por título "Los hombres en el Medio Rural".

Mujeres en la agricultura

"EL COLECTIVO INVISIBLE"

COTO TALENS

SI EXCEPTUAMOS A LA MUJER ACREDITADA como empresaria o titular de una explotación agraria (cuyo número es, todavía, muy poco significativo), la mayor parte de las mujeres que aportan su trabajo a la Explotación Familiar Agraria (EFA) pertenecen a, lo que se ha dado en llamar, "el colectivo invisible". La mujer agricultora que colabora en la explotación familiar aporta un trabajo no reconocido, no remunerado y que no figura en las estadísticas. Algunas veces, en la sombra, desarrolla funciones de co-empresaria, que tampoco se le reconocen y para las que –en la mayoría de los casos– no ha recibido una formación adecuada. No participa en las relaciones exteriores de la explotación, ni suele aparecer como socia en las cooperativas y organizaciones profesionales agrarias. De forma que el trabajo atípico, por la duración de sus horarios, su ritmo estacionario, su ámbito mal definido por el límite del trabajo doméstico, la ausencia del estatuto profesional, etc., son factores que hacen que el trabajo de la mujer en el sector agrario escape, a menudo, a la consideración política, a la legislación y a las estadísticas. Es urgente emprender acciones dirigidas a corregir esta situación. En efecto, si para las mujeres titulares de explotación, los derechos económicos y sociales son comparables a los de los hombres, para las agricultoras-colaboradoras esos derechos no son, en la mayoría de los casos, individuales, sino derivados de los de sus maridos.

Estaríamos pues, frente al primer planteamiento fundamental en la lucha de las agricultoras por conquistar su dignidad: "el reconocimiento, a todos los efectos, del trabajo que aportan a las explotaciones agrícolas y ganaderas, con el fin de que puedan beneficiarse de un estatuto profesional que les garantice la titularidad de sus derechos". En definitiva, reconocer el estatuto profesional de las agricultoras implica concederles derechos propios en el sistema de protección social, permitir que tengan acceso a una profesión en la que se sientan realizadas, que puedan ejercer su profesión en condiciones socioeconómicas favorables y tener fácilmente acceso a la formación permanente, así como aprovechar un contexto social positivo para recuperar los retrasos que tanto han contribuido a su segregación y aislamiento. Además, hay que tener en cuenta que un mejor conocimiento acerca del trabajo de la mujer agricultora permitiría medir el impacto de las medidas y programas comunitarios adoptados al amparo de los Fondos Estructurales y sobre los que, actualmente, no existen datos utilizables desagregados por sexos.

Otro aspecto a considerar es el bajo índice de afiliación de la agricultora-colaboradora al REA (Régimen Especial Agrario), ya que pese a estar la posibilidad jurídica de pagar la cotización este gasto se realiza raras veces por considerarlo de segundo o tercer orden. Esta actitud contrasta con el carácter rutinario y normal con el que se asume el cotizar a la Seguridad Social por parte de los hijos, aunque estos sólo estén en la agricultura-ganadería de forma transitoria. Los problemas económicos que afectan a la EFA obstaculizan la cotización de la mujer a la S. S. Agraria y en la base de este hecho se evidencia, una vez más, el escaso reconocimiento que la propia mujer hace del trabajo productivo que aporta a la explotación. Sin embargo, estar en la Seguridad Social es un elemento fundamental para el reconocimiento de la mujer como trabajadora del sector agrario, tanto en el interior de la EFA como de cara a la Administración.

Por otra parte, al no reconocerse en términos jurídicos el trabajo de la agricultora-colaboradora se propicia que las disposiciones legales en materia de seguridad no se apliquen en su caso, ya que escapan a la noción de "trabajadora"; de la misma manera que no disfrutan de derechos en el caso de enfermedad o de incapacidad en el trabajo, ni mucho menos en materia de embarazo y maternidad, careciendo, incluso, de un servicio de sustitución.

Las agricultoras, frente a esta situación, proponen la instauración de una cotización única por explotación agraria, calculada sobre sus rendimientos y que genere derechos para todas las personas que trabajan en ella y que se emprenda un estudio sobre el coste que supondría, para la S.S.A. la adopción de este tipo de sistema, al mismo tiempo que instan a las Organizaciones e Instituciones a vigilar el cumplimiento de la Directiva 86/613 del Consejo.

En cuanto a las cuestiones relativas a la salud y seguridad laboral hay que tener en cuenta, en un sentido más amplio, que la agricultora trabaja bajo presión, sin que se reconozca debidamente su trabajo. Esto conlleva grandes esfuerzos físicos y grandes tensiones nerviosas; además, compatibilizar el trabajo de la explotación con las tareas domésticas supone, no sólo un alargamiento de la jornada, sino un conflicto de roles, con el consiguiente riesgo de enfermedades psicosomáticas. Esta situación se agrava cuando las condiciones de trabajo se precarizan y no se respeta la normativa. Otro factor que afecta a la salud de las agricultoras es el entorno de vida y de trabajo, la exposición a sustancias peligrosas y productos de protección de las cosechas conlleva riesgos para la salud, así como el contacto con plantas y animales capaces de transmitir enfermedades.

Con vistas a mejorar la salud y las condiciones de vida de las agricultoras es necesario, en primer lugar, que éstas hagan evidente su propia existencia. Significa que ellas y el trabajo que efectúan deben contar con el reconocimiento por parte de su entorno y de ellas mismas. A este respecto, la educación y el asesoramiento pueden jugar un importante papel. Si las mujeres llegan a contar en las estadísticas oficiales, los servicios sociales y las normativas aplicables, podrán adaptarse mejor a la situación de las mismas. Ello habrá de mejorar el grado de acceso a dichas disposiciones para las agricultoras.

Es necesario, igualmente, favorecer un cambio de mentalidad a través del asesoramiento y de la información, con el fin de que, tanto los hombres como las mujeres, se convenzan de la necesidad de recurrir a ciertas disposiciones legales y a los servicios sociales. Y, en particular, es imprescindible la realización de estudios sobre los efectos para la salud de las agricultoras de los productos utilizados en la práctica agrícola, sobre todo durante el embarazo, y también sobre las enfermedades profesionales específicas de ciertas actividades agrícolas.

Otra de las claras discriminaciones a las que se ve sometida la agricultora es la de la formación. Debido a la reestructuración de las explotaciones agrarias, la gestión y la organización del trabajo se complica. Esta evolución cualitativa de las tareas en la explotación agraria debe ir pareja a una mejora de la formación de los agricultores y agricultoras. La evolución tecnológica del material agrícola y el empleo de la electrónica en la maquinaría, la apreciación del estado fisiológico y sanitario de los productos, la necesidad de adoptar una gestión financiera rigurosa (contabilidad, relaciones comerciales, etc.) son, por tanto, ejemplos que prueban que el agricultor y la agricultora de hoy deben asumir tareas para las que una formación cualificada es imperativa.

Si a esto añadimos las nuevas orientaciones de la P.A.C. (Política Agraria Comunitaria) y hablamos de desarrollo rural, diversificación de actividades para compensar la caída de las rentas en las pequeñas explotaciones agrarias, y si tenemos en cuenta que el éxi-

La mujer agricultora que colabora en la explotación familiar aporta un trabajo no reconocido, no remunerado y que no figura en las estadísticas.

to de la mayor parte de estas medidas va a depender, en gran manera, de la capacidad de esfuerzo y de adaptación de las agricultoras, estamos evidenciando las necesidades de formación como una herramienta indispensable para construir el futuro del mundo rural. Pero el verdadero problema que encuentran las agricultoras que desean conseguir una mejor preparación para afrontar su trabajo, es no tanto el de la existencia y las condiciones de acceso a las redes de formación como el del tiempo. El trabajo y el peso de las tareas familiares se convierten en un obstáculo, a veces "insalvable" en su motivación para la formación. Sólo el desarrollo de infraestructuras y la evolución de las mentalidades en cuanto al reparto de las responsabilidades y del tiempo, pueden resolver el problema de la participación de las mujeres en los procesos de formación. Estas medidas destinadas a permitir una mejor conciliación entre la vida familiar y la vida profesional deben ser prioritarias en todos los programas políticos.

La primera acción, en el ámbito de la formación, debería consistir en una mejora de la información de las agricultoras sobre sus posibilidades de formación. Pero esta acción sería insuficiente si no se procura que los problemas que ocasiona la distancia se resuelvan previamente. Deben crearse, por tanto, infraestructuras sociales (servicios de sustitución, transportes, etc,.) bajo pena de excluir, de hecho, a las mujeres de todas las posibilidades de formación. Los cursos deben ser especializados y basados en las oportunidades futuras para las agricultoras. La formación debería ser continua. También habría que reforzar Iniciativas Comunitarias tales como los programas NOW que han mostrado, en muchos casos, su eficacia.

Como ya hemos podido constatar, la mujer del medio rural y, de un modo más específico, la mujer agricultora, tiene problemas propios determinados por el territorio y el paisaje donde desarrolla su vida cotidiana. A ello se suman los condicionantes ligados a de la actividad agraria. El sector agrario está atravesando un fuerte proceso de reconversión que, mientras ha llevado a muchos agricultores a abandonar su actividad, está obligando a aquellos que eligen permanecer en el campo a mejorar su capacidad profesional para ser más competitivos. Sin embargo, la preparación e integración social del agricultor, y más aún de la agricultora, es escasa y para que el mundo rural de forma global y el sector primario y la mujer agricultora, en particular, puedan, no sólo superar la crisis que envuelve al sector, sino afrontar el futuro en igualdad de condiciones respecto a cualquier otro ciudadano, necesitan información. Una información/formación clara, próxima y útil es el mejor servicio que puede ofrecerse a este colectivo. Pero desgraciadamente no se informa suficientemente sobre los problemas del campo y, todavía menos de los problemas específicos de la mujer rural.

En efecto, esta información, aunque existe, llega tarde y proviene casi exclusivamente del mundo urbano. Este último, utilizando medios propios, muy a menudo inadecuados a las necesidades y al nivel cultural de la población agrícola, no satisface ni a la fuente ni al interesado. Por otra parte, en sentido inverso, dentro de la corriente informativa, se pone de manifiesto la tendencia a dar una imagen deformada del mundo rural, numerosas veces presentado como una especie de "paraíso idílico" donde los agricultores (hombres y mujeres) viven en perfecta armonía, respirando aire puro, nutriéndose de productos naturales o bien percibiendo subvenciones, a menudo, injustificadas. Existe, pues, manifiestamente, una falta de información de la comunidad rural hacia la comunidad urbana y viceversa. Esta situación no facilita el desarrollo del mundo rural y le dificulta, en consecuencia, la capacidad para hacer frente a las exigencias de la nueva política agraria.

Tenemos que trabajar para crear verdaderas "redes" que aglutinen, procesen y difundan toda la información que pueda ser útil, tanto a los agricultores, como a la

sociedad en general. Pero también debemos llevar a cada rincón del medio rural toda esa información que permita mitigar el aislamiento social en el que viven sometidas tantas agricultoras y facilitar el intercambio de experiencias entre ellas. De la misma manera, la falta de información/formación y el bajo nivel de autoestima se convierten en elementos determinantes que entorpecen la iniciativa de las agricultoras a la hora de promover programas comunitarios, así como su participación en ellos.

El papel de las agricultoras en el mantenimiento de las rentas agrarias ha sido, y va a ser, cada vez más decisivo y en las zonas deprimidas son las mujeres las que sufren con mayor contundencia las condiciones de vida desfavorables. Desde la perspectiva de la responsabilidad, el respeto al medio rural y a sus habitantes, entendemos que los programas de desarrollo comunitarios deben nacer de las necesidades concretas en las zonas y colectivos más débiles y aquí encontramos el verdadero protagonismo de la agricultora, puesto que es ella quien mejor conoce las situaciones de necesidad y reconocemos su derecho a implicarse en la promoción, el diseño, la gestión y puesta en marcha de los programas de desarrollo e Iniciativas Comunitarias.

Participant dins la ruralitat

PAU SERRANO MAGDALENO
Periodista

"LES DONES NECESSITEM JUNTAR-NOS COM A dones. Sempre hem estat l'última paraula del credo, ningú s'ha recordat de nosaltres. Les dones al món rural sempre hem estat al servei d'alguna persona i ara, necessitem comunicar-nos amb altres dones", són les paraules de Fina, una apicultora de la Vall d'Albaida que explica així no sols la necessitat sinó també la realitat de la proliferació de grups, associacions i col·lectius de dones al món rural. I és que les dones residents al medi rural, agricultores, juguen un protagonisme especial en la construcció del nou concepte de ruralitat. Un concepte on sembla imprescindible comptar amb la plena participació de les dones per aconseguir un desenvolupament sostenible. Així, reunides al bell mig de l'Alt Palància, entre les poblacions de Caudiel i Benafer i endinsades en les agrestes terres definides per la Serra d'Espadà i la Calderona, dones de diferents poblacions llancem la proposta de conéixer la realitat de la dona en el medi rural valencià tot explicant la importància de la seua participació activa als procesos de desenvolupament i, amb l'entusiame de propiciar el debat, la reflexió i la col·laboració entre les diferents organitzacions relacionades amb aquest tema.

LA REALITAT DE LES DONES AL MEDI RURAL

Prenent com a objectiu o premissa prèvia que *"un desenvolupament rural vertader no pot ser aconseguit sense l'explícit reconeixement del suport fonamental que brinda la dona rural"* hem de considerar insuficient l'accés de les dones a la informació, a les decisions, als debats i a la formació així com de quina manera ens associem i treballem en grups i col·lectius al medi rural. I és que l'accés a les informacions ha estat i continua sent una de les tasques més dificultoses al món rural *"a vegades perquè els mitjans de comunicació usuals resulten insuficients però en altres casos per la manca d'interés de les dones"*. És necessari, doncs, innovar nous métodes de comunicació, més eficaços i adaptats a les condicions particulars de cada zona. Entre els canals de comunicació que fins ara s'han utilitzat destaquen per una banda les reunions amb associacions i trobades i d'altra banda, els mitjans de comunicació locals. L'experiència de Radio Escabia a l'Alt Palancia així ho confirma. Una emissora que, com explica Mª José, directora d'aquesta ràdio, *"ha estat una eina vertebradora de la comarca. Les dones truquen i fan propostes, demanen informació i s'informen a partir de la ràdio"*.

Pel que fa a les associacions i trobades de dones, des dels grups de mestresses de casa fins membres de la Unió de Llauradors passant per alumnes d'Educació Permanent de Persones Adultes o colles esportives o culturals dos són els plantejaments que s'escriuen en lletra majúscula: Noves formes d'actuació i perspectives de futur en el treball amb dones al medi rural. *"La dona ha tingut treball però no ocupació al món rural. Ara troba una eixida a la ciutat i la realitat ens mostra que als pobles no hi ha dones joves"*. Les preguntes que es llancen entre les dones així s'estructuren: Quins treballs volem o ens agradaria realitzar? I per als nostres fills i filles? Preguntes que venen seguides de la identitat rural. Com ens agradaria que fora el nostre poble tenint en compte les infraestrucutres, els equipaments i les gents que viuen en ell? Ens disposem a que la joventut abandoni els pobles? Altres qüestions secunden aquestes, aspectes com ara: Quins treballs s'estan promovent entre les dones rurals? Qüestions totes que ens són adients si més no per a debatre sobre la informació, la sensibilització i la dinamització de la dona i la ruralitat.

DES DE L'ASSOCIACIONISME DE DONES

Des dels grups de dones, des de les associacions, dels dels col·lectius on les dones es junten a debatre i xerrar surten accions, propostes i necessitats de visibilitzar problemàtiques. Les dones consideren que a l'hora d'invertir, *"la dona compta amb poca ajuda i existeix discriminació per acollir projectes de dones". "Existeix també la necessitat de fomentar el cooperativisme i l'associacionisme així com la promoció a la participació de dones rurals en accions públiques"*. La formació de xarxes de dones que faciliten l'intercanvi d'idees i experiències així com el foment de l'autoestima entre les dones rurals per potenciar el coneixement adquirit i la capacitat d'innovar serien algunes de les accions pensades i demandades per les dones des de l'associacionisme. I és que cada cop són més conscients que *"ens hem d'implicar en les estructures on es planifica i es prenen decisions i sobretot estar presents en la planificació de projectes"*.

L'associacionisme de dones està present al món rural, les xifres ens demostren que independentment del caràcter rural o urbà del municipi, les dones s'associen i treballen en grups; el tipus de grup però en el qual treballen se'ns mostra diferent. Mentre a la ciutat podem trobar grups de dones amb una finalitat específica i associacions genèriques de dones entre d'altres, al medi rural destaquen les associacions de mestresses de casa. Es tracta però d'un associacionisme que planteja preguntats i dubtes com ara: *"Estem muntant un grup associatiu a banda que a voltes funciona com un «ghetto» o estem creant teixit social i amb això formant part dels grups on es prenen decisions?"*.

Una pregunta que també podem presentar amb la següent clau; les dones, podem ser les protagonistes del desenvolupament rural, què aportem les dones al discurs rural? La implicació o la participació de les dones en el disseny i desenvolupament del medi rural és difícil i cal tenir en compte les diferents veus que parlen d'introduir a les dones en les juntes directives de programes i als procesos de planificació del desenvolupament a través de les seues associacions. Per això és bàsic fer un desenvolupament de baix a dalt per propiciar el diàleg i potenciar les xarxes de dones que gestionen la informació així com, promocionar l'accés de les dones a la direcció de cooperatives o empreses locals i afavorir la presència de dones en xarxes de major importància.

Les dones, des de les seus associacions, a més de demanar equipaments i infraestructures ja que la manca d'aquestes repercuteix de forma negativa en la seua participació, insisteixen en la formació contínua. Un aspecte, el de la formació, que ha protagonitzat l'Educació Permanent de Persones Adultes (EPA) al món rural. Dinamisme i igualtat d'oportunitats, sensibilització i canvi de mentalitats, han estat entre d'altres les conseqüències més visibles, clares i positives de l'EPA en aquest àmbit. *"L'efecte ha estat multiplicador* –ens comenta una professora de persones adultes vinculada al món rural– *l'EPA ha estat per les dones el primer contacte amb un grup, després ha estat la formació, les eixides, les trobades… la presa de decisions, la creació d'associacions i fins i tot l'accés a parceles de poder tot creant grups com ara centres d'atenció a la dona en algunes poblacions de la Serranía"*. La necessitat d'agrupar-se i relacionar-se i que aquest fet tinga repercusió en l'àmbit públic és si més no la principal reivindicació dels grups de dones al món rural. Una participació contratemps i complicacions com ara *"l'envelliment de la població, la feblesa del teixit social i la manca d'autoestima de les dones"*. Aspectes a tenir presents, que *"condicionen però no determinen per ara la participació de les dones en el discurs de la ruralitat"*.

DONA I PODER AL MON RURAL

Les dones al món rural afegeixen i amplien el discurs del desenvolupament del seu àmbit parlant, entre d'altres qüestions, de qualitat de vida i d'identitat rural als pobles: *"volem tindre en el sector educatiu escoles i insti-*

tuts, ens agradaria disposar de transports, centres d'educació infantil i residències", "volem que els nostres pobles continuen tenint la qualitat de vida que tenen pel que fa a la pau, tranquilitat i comunicació entre els seus habitants".

D'altra banda les experiències de poder visibilitzades en llocs de decisió presos per dones al món rural ens confirmen certes millores pel que fa a la sensibilització de necessitats i problemàtiques i amb això s'assolixen fites que s'atribueixen directament a la participació de la dona en la política. De la mateixa manera, les dones dins d'aquest àmbit contribueixen directament a aquestes finalitats incidint en els llocs de presa de decisons. Les paraules de Glòria, coordinadora d'un centre de salut de la Serrania durant 5 anys ens remarca que *"l'experiència directa de poder en mans de dones va tindre com a conseqüències positives certes tasques de sensibilització i canvi d'actituts, una feina però plena d'entrebancs i de dificultats".*

La utilització dels recursos ja existents i la relació de nivells ha fet que la possibilitat d'accedir al poder públic no quede com a pura anècdota del poder de les dones en el nivell polític. Un nivell, que les dones vinculades al món rural defineixen com el caciquisme del segle XX, un poder obsolet i amb total manca de transparència. Les àgores i els centres de debat públic al món rural són en la seua totalitat *"espais masculins formats per homes i agrupats al voltant de l'alcalde i els seus regidors, les penyes de futbol, les cofradies, les processons d'homes a Setmana Santa i les cooperatives agràries"*. Uns col·lectius que han definit l'espectre associatiu i de decisió al món rural i que les dones, sembla, estan començant a trencar i canviar. *"S'ha perdut la por"*, i això ha estat degut a l'associacionisme de dones. *"La dona en eixir de casa i associar-se amb altres dones ha propiciat que moltes s'incorporen a col·lectius que en principi no estaven definits per a elles com ara les penyes d'esports, de música, agricultura. Grups formats exclusivament per dones estan canviant. Entrar en parceles de poder però continua essent dificil per les dones que volen definir el desenvolupament rural".*

"Les dones desenvolupen un paper fonamental en l'ordenació del medi ambient i en el desenvolupament. És per tant, imprescindible comptar amb la seua plena participació per aconseguir el desenvolupament sostenible".

Principi 20, Declaració de Río sobre el Medi Ambient i el Desenvolupament

RETEIXINT LA RURÀLIA AGRESTA

Fomentar l'autoestima, sentir-se protagonistes del desenvolupament rural, aconseguir formació continua, posar al seu abast mitjans i serveis que les descarreguen de les obligacions que impedeixen de forma habitual la seua participació: mitjans de transport, centres d'educació infantil, residències… i sobretot no oblidant també com a estratègia d'actuació, la cooperació, el suport mutu i l'estima. Sembla que sols així serem capaces de respectar i preservar la diversitat de totes les formes de vida, incloses les seues expressions culturals com veritaderes fonts del nostres benestar i la nostra felicitat.

Davant les reformes de la Política Agrària Comunitària, els acords comercials i la globalització, les noves persones pobres que oculta la societat són dones. Apareix així la feminització de la pobresa, un nou terme que ens anuncia més desigualtats i discriminacions pel que fa a treball, sou i qualitat de vida. Les dones som doncs, les primeres afectades per aquestes reformes estructurals i ara més que mai hem de continuar creant teixit social com ara grups de suport perquè les dones puguen accedir és si més no la recepta més immediata per fer possible la participació de les dones. *"Cal materialitzar expectatives, si una dona vol se alcaldessa d'un poble o presidenta d'una cooperativa agrícola s'han de donar les circumstàncies perquè això siga possible"*. Mentrestant xerrant, treballant, rient i teixint xarxes o reteixint el món, aniran endinsant-se en un món rústec on tenen moltes coses a dir, definint com volen que el seu món, els seus mons, la ruràlia agresta, es desenvolupe.

Bibliografía

- Vicente Mazariegos, J. L. (1991): *Mujer y ruralidad. El círculo quebrado.* Instituto de la Mujer. Madrid.
- Sampedro Gallego, R. (1996): *Género y Ruralidad. Las mujeres ante el reto de la desagrarización.* Instituto de la Mujer. Madrid.
- Instituto de la Mujer (1995): *Carta para la Igualdad de oportunidades de las mujeres en el ámbito rural. Las mujeres protagonistas en el desarrollo rural.* Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Madrid.
- Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales (1995): *Declaración de Bejing y Plataforma para la Acción.* IV Conferencia Mundial sobre las mujeres. Beijing (China).
- Instituto de la Mujer (1996): *La salud laboral de las mujeres.* Ministerio de Sanidad y Consumo, Ministerio de Trabajo y Asuntos sociales. Madrid.
- Burgos, M.R. y Gonzalez, L. (1994): *Mujeres Agobiadas.* Medicina Clinica de Barcelona. 103 : 661-662.
- Rabanaque, G. y Obrer, A. (1994): *Documento de evaluación del programa de atención a la mujer en edad de climaterio.* Centro de Salud de Viver.
- Gabinete de Salud Laboral CCOO-PV (1994): *Guía Sindical de Salud Laboral: Esfuerzo físico y postural.* Valencia.
- Consejo Economico y Social (1994): *Informe sobre la situación de la mujer en la realidad socio laboral española.*
- Garcia Bartolomé, J. M.: *¿Mujeres agricultoras o mujeres de agricultores?* El Boletín. MAPA. Enero-94, Nº 11.
- Direction Générale des Etudes. *Situación, Statut, Role et Perspectives Des Femmes en Agriculture.* Parlament Europeen. Série Agriculture-Péche-Forets.
- Informe de la Universidad de Wageningen sobre la salud de las agricultoras.
- Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la mujer: *III Plan para la Igualdad de Oportunidades entre hombres y mujeres. 1997-2000.*
- Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la mujer (1997): *Vivir con salud haciendo visibles las diferencias.*
- Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la mujer. Fondo Social Europeo (1997): *Guía práctica para la Igualdad de Oportundiades de hombres y mujeres.*
- CCOO. Secretaria de la Dona (1994): *Discriminación Laboral de la Mujer.*
- Generalitat Valenciana: *Plan de Actuación del Gobierno de la Generalitat Valenciana para la Igualdad entre hombres y mujeres. 1997-2000.*
- Institut Catala de la Dona (1994): *La Dona en el Mon Rural. Situació i Perspectives.*
- Bonserup, Ester (1993): *La Mujer y el desarrollo económico. Minerva Ediciones.*

DIRECTORI

PÁGINAS WWW

Centro de Mujeres del Mediterráneo (CIM-MED) de la Dirección General de la Mujer de la Generalitat Valenciana
http://www.gva.es/cbs/cmm

Centre de Informació i Recursos per a les dones del Ajuntament de Barcelona
http://www.cird.ben.es

Mujeres en Red
http://www.nodo50.org/mujeresred

Red de hombres profeministas
http://www.menprofeminist.org

Información internacional y archivos para el movimiento de las mujeres
http://www.iiav.nl/hnowhow/index.html

TELÉFONOS Y DIRECCIONES

Casa de la Dona
Pie de la Cruz, nº 10 (Valencia)

Centro 24 horas para la atención de mujeres víctimas de la violencia física o psíquica
Tel. 958 08 88

Dirección General de la Mujer de la Generalitat Valenciana
Tel. 963 98 56 07

Instituto de la Mujer. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales
Tel. 913478000

A vora serra

Monogràfic zona LEADER II
"CEDER-AITANA"

Semblança de l'àrea III
Entrevista IX
Recursos naturals XI
Iniciatives XV
Ajuntaments XVIII
Cultura XXII
Col·lectius XXIV
Persones XXVII
Punts de vista XXX
Bibliografia XXXII

El Comtat
La Marina Alta
L'Alcoià
La Marina Baixa
L'Alacantí

BARCELONA
MADRID
VALÈNCIA
Comunitat Valenciana

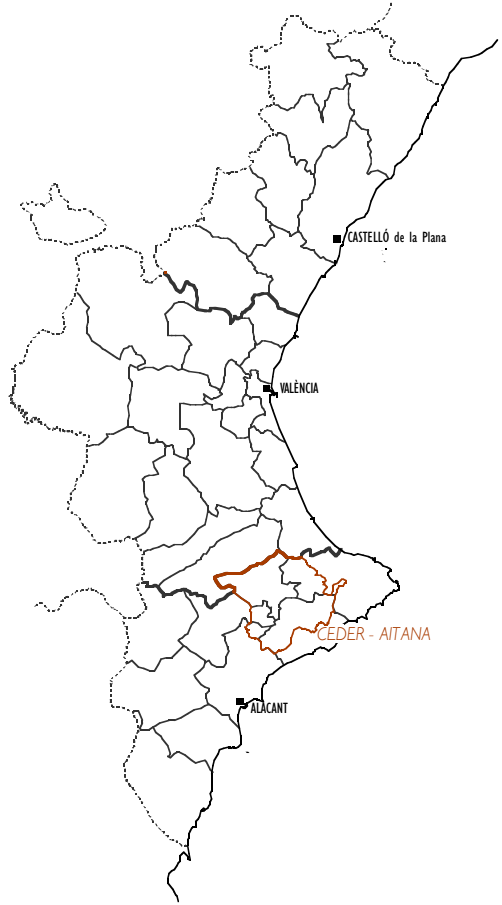
CASTELLÓ de la Plana
VALÈNCIA
CEDER - AITANA
ALACANT

Un Leader trencaclosques

CARLES RODRIGO ALFONSO
Geògraf

RESULTA ESPECIALment difícil presentar de forma unificada una zona com aquesta, tan complexa i rica en matissos, pel fet que constitueix l'àrea d'aplicació conjunta del Programa LEADER II, més quan s'és conscient que molts lectors tenen un coneixement limitat d'aquest territori. Es tracta d'un àrea molt variada espacialment, amb grans diferències territorials, i amb una discutible delimitació que assoleix la màxima expressió al fet d'incloure a un programa de desenvolupament rural a ciutats com Cocentaina, Muro o Callosa d'En Sarrià. En aquesta línia, fins i tot, moltes persones es qüestionen per què Cocentaina i Muro sí han estat incloses a la zona LEADER i la veïna Alcoi, a cinc kilòmetres de Cocentaina i pràcticament conurbades entre elles ho ha estat.

L'àrea d'actuació del CEDER (Centre de Desenvolupament Rural) AITANA del Programa LEADER II, inclou 46 municipis situats a les comarques de El Comtat, La Marina Alta, La Marina Baixa i en menor número també de L'Alcoià i L'Alacantí. Tot i això, es tracta d'un àrea que als darrers anys ha rebut la denominació de "Montaña de Alicante", sense tradició a la zona. Aquesta unificació nominal de diferents comarques en una denominació conjunta, en base als seus vincles i característiques comunes, ha contribuït a incrementar la fragmentació comarcal. Precisament, el fet d'englobar comarques diverses, tot i l'existència d'alguns trets comuns, representa una dificultat afegida a l'hora d'afrontar la presentació d'aquest territori.

UN TERRITORI DE MUNTANYA

La comarca de El Comtat reb aquesta denominació en raó a la seua identificació amb el Comtat de Cocentaina, tot i que aquella ultrapassa els límits de l'històric senyoriu. Pel que fa a les Marines, aquesta denominació, d'indubtable vinculació a la Mediterrània, té remots arrels històrics, a l'igual que succeeix amb la distinció entre Alta i Baixa, tot i que la delimitació no coincideix tampoc amb la comarcalització més generalitzada a l'actualitat. Per últim, els topònims Alcoià i Alacantí, que assenyalen àrees històricament menys definides, mostren clarament la vinculació a les ciutats d'Alcoi i Alacant.

És el relleu accidentat el que bàsicament atorga un caràcter integrador en aquest territori i alhora diferenciador respecte a altres àrees de l'entorn. Des del punt de vista físic, conforma un complex mosaïc assentat sobre relleus prebètics i integrat a grans trets per diverses serres accidentades, cons de dejecció aterrassats per l'activitat agrícola i corredors o valls on s'assenten la majoria dels nuclis de població, les activitats econòmiques i les vies de comunicació. Es tracta d'un espai escassament poblat i en gran part deprimit demogràficament, envoltat d'àrees de forta atracció demogràfica que inclou poblacions com Alcoi, Benidorm i Dènia. En conjunt, reuneix 44.000 habitants sobre una extensió de 1.054 km^2, 25.000 dels quals resideixen únicament a tres municipis.

Al centre de la zona, destaquen les serres d'Aitana (1.558 m), Serrella (1.379 m), Aixortà (1.218 m) i Alfaro (1.166 m), d'entre altres com les d'Almudaina (1.013 m) o Carrascal de Parcent (973 m). Al noroest destaca la serra Mariola (1.389 m) i altres delimiten la zona com són les de Benicadell (1.104 m), Plans (1.331 m), La Grana (1.102 m), Cabeçó d'Or (1.208 m), Bèrnia (1.129 m), etc. Aquestes elevades serres calcàries marquen el paisatge i entre elles, a més a més de les valls, destaca l'extensa foia de El Comtat, depressió recoberta per marges terciàries, les conegudes com "albarís" per la seua coloració blanquinosa. Per ponent, el riu d'Alcoi o Serpis drena la porció occidental, travessant-la en sentit sud-oest a nord-est abans d'eixir cap a La Safor. A la resta, un conjunt de petits rius s'encaixen i obrin pas cap a la mar com són: el Gallinera, el Girona, el Gorgos, el Guadalest i l'Amadorio, tots ells de traçat oest-est i més curt recorregut. Precisament, el massís muntanyós central, brollador de tots aquests rius, representa un nus hidrogràfic, el major de tot el territori valencià. Sobre aquests rius es van disposar, a més de l'antic embassament de Relleu, finalitzat a l'any 1653 i actualment aterrat, el de l'Amadorio sobre el riu del seu nom i inaugurat el 1960, el de Beniarrés, sobre el riu d'Alcoi, i el de Guadalest, sobre el riu homònim, ambdós finalitzats l'any 1971. Tots tres, amb una capacitat cadascú d'entre 12 i 15 Hm^3, destinen el cabal regulat al reg i al consum humà i industrial.

El factor orogràfic resulta decisiu per al clima de l'àrea. Influeix decisivament, en primer lloc, sobre

les temperatures, que en conjunt són suaus i atenuades per la proximitat de la mar. Així, són notables les variacions en relació a l'altitud i l'exposició, de manera que la mitjana anual se situa entre 13° i 17°, oscil·lant al gener entre 4° i 8° i a l'agost de 21° a 24° de mitjana. Les precipitacions oscil·len, a grans trets, entre els 450 mm/m^2 de les àrees més baixes i menys exposades als fronts de núvols i els 900 i inclús 1.000 milímetres que s'assoleixen dalt d'algunes serres, ja que correspon a la major "illa de pluviositat" de les terres valencianes. Les pluges es concentren principalment a la tardor i primavera però també l'hivern sol ser humit, convertint-se en un pont entre una i altra estació. L'altitud de les serres permet que la neu siga un visitant habitual a l'hivern a les zones elevades.

L'esmentada variació climàtica i orogràfica justifica que la zona es caracteritze per una notable diversitat vegetal, apreciable en un recorregut per ella, especialment patent entre les àrees de solana i les d'ombria, però també entre les serres i les valls. Tanmateix, la vegetació natural ha estat molt afectada no sols per la transformació agrícola sinó pels incendis forestals. Aquests al llarg de les darreres dècades han fet acte de presència reiteradament, fins el punt que el paisatge s'ha transformat respecte a l'existent abans. Extenses àrees han estat molt impactades, inclosa la pérdua de sòl com a conseqüència de l'erosió posterior, de forma que la seua recuperació és lenta i predominen les extensions de garriga amb bosc en fase de regeneració. Els carrascars i les pinedes són els conjunts predominants a les serres de Mariola, Aitana, Serrella, etc., tot i que a les ombries o a punts més elevats existeixen rouredes, teixedes i nombrosos endemismes esguitant altres masses vegetals. Està ben representada la vegetació de ribera al llarg dels cursos hídrics de la zona. També cal assenyalar la presència d'una variada i rica vegetació baixa, incloses algunes espècies no molt abundants o també les plantes aromàtiques, el que completa la notable riquesa vegetal de la zona.

A ponent es troba l'àrea de El Comtat, el nucli de la comarca del seu nom, tram mitjà de la fèrtil plana del riu d'Alcoi o Serpis, tancada per la serra Mariola (Montcabrer 1.389 m) a l'oest i la de Benicadell al nord, amb grans peudemonts que finalitzen en terrasses fluvials. És ací on s'assenten Cocentaina, Muro o L'Alqueria d'Asnar. Cap al noroest s'obri un corredor entre Mariola i l'aliniació Agullent-Cova Alta, la Valleta d'Agres, on s'assenten Agres i Alfafara, que progressivament s'eixampla cap a ponent fins enllaçar amb la Canal de Bocairent.

El Comtat s'eixampla cap a llevant per la Vall de Travadell, la Baronia de Planes, la Vall de Seta i una sèrie de pobles situats al voltant del riu Frainos. La Vall de Travadell, integrada per Benimarfull, Benillup, Billeneta (Millena) i Gorga, s'estén de sud a nord entre els contraforts septentrionals de la serra d'Almudaina i la vall del riu d'Alcoi. La majoria del territori és margós, caracteritzat pels relleus suaus i ondulats trencats per alguns barrancs, espai de pendents escassament accentuades i d'intensa ocupació agrícola. La Baronia de Planes, integrada per Almudaina i Planes, amb els llogarets de Margarida, Benialfaquí i Catamarruch, està a llevant de l'anterior, situada entre les serres d'Almudaina i Cantacuc al sud i Cantalar i l'Albureca al nord, pont de contacte amb la Vall de Gallinera i la Vall d'Alcalà. Per la seua banda, la Vall de Seta s'obri entre la serra d'Almudaina al nord, la Serrella al sud i la serra d'Alfaro a l'est, mentre s'obri a ponent per Gorga i Benilloba, pero on el riu Seta vessa al Frainós o Penàguila. Aquest àrea, integrada pels municipis de Balones, Quatretondeta, Benimassot, Tollos, Fageca i Famorca, destaca pel fet d'estar molt escassament poblada. Finalment, al sud es troben la conca del riu Frainós, delimitada al migjorn per les

serres de Penàguila i Aitana i al nord per la Serrella, on s'assenten tres pobles del Comtat: Alcoleja, Benasau, amb el llogaret d'Ares, i altres dos de l'Alcoià com són Benifallím i Penàguila.

Cap a llevant s'estén un conjunt de municipis pertanyents a la Marina Alta, a la franja més interior i muntanyosa d'aquesta comarca. Destaca, primerament, una sèrie de serres que se situen a ponent d'ella, al contacte amb El Comtat: són les d'Alfaro, Penyó, Serrella, Carrascar de Parcent, etc. Des d'aquestes serres baixen petits cursos d'aigua com el Gallinera, el Girona i el Xaló o Gorgos, que conformen les estretes valls de Gallinera, Alcalà, Ebo, Laguart i Castell, on se situen els municipis de Vall de Gallinera (amb els llocs de Benialí, Benirrama, Benissili, Benisiva, Benitaia, La Carroja, Patró i el despoblat de Llombai), Vall d'Alcalà (amb Alcalà de la Jovada i Beniaia), Vall d'Ebo, Vall de Laguart (que integren Campell o Poble de Baix, Fleix, Benimaurell o Poble de Dalt i el sanatori de Fontilles), Castell de Castells i Benigembla. L'encaixament de la xarxa fluvial ha originat espectaculars gorgues als materials calcaris, com succeeix al conegut estret del Barranc de l'Infern.

A migjorn, es situen els municipis de la Marina Baixa, sobre l'àrea

Zona LEADER II: dades bàsiques:

	MUNICIPIS	EXTENSIÓ	POBLACIÓ 1970	POBLACIÓ 1991	DENSITAT DE P. 1991
EL COMTAT	24	378'9 km²	25.343 hb	25.364 hb	66'9 hb/km²
MARINA ALTA	7	211'4 km²	5.162 hb	3.969 hb	18'8 hb/km²
MARINA BAIXA	12	363'5 km²	13.079 hb	13.454 hb	37'0 hb/km²
ALACANTÍ-ALCOIÀ	3	100'7 km²	2.088 hb	1.254 h.	12'5 hb/km²
TOTAL	46	1.054'7 km²	45.672 hb	44.041 hb	41'8 hb/km²

Número de municipis per volum d'habitants (1991):

	0-250	251-500	501-750	751-1.000	1.001-2.000	2.001-5.000	>5.000
EL COMTAT	11	6	1	3	1	-	2
MARINA ALTA	1	2	2	2	-	-	-
MARINA BAIXA	2	3	4	-	1	-	1
ALACANTÍ-ALCOIÀ	1	1	1	-	-	-	-
TOTAL	15	12	8	5	2	-	3

Distribució porcentual de la població ocupada per sectors productius (1991):

	AGRICULTURA	INDUSTRIA	CONSTRUCCIÓ	SERVEIS
EL COMTAT	10'4%	40'3%	11'4%	37'8%
MARINA ALTA	44'6%	7'3%	11'7%	36'4%
MARINA BAIXA	29'0%	8'1%	12'6%	50'3%
ALACANTÍ-ALCOIÀ	18'2%	16'1%	11'7%	54'0%
TOTAL	19'7%	26'0%	11'9%	42'4%

que baixa des d'elevats massisos com Aitana, Serrella o La Grana, cap a la mar. Entre ells s'obrin pas rius de curt recorregut com són, l'Amadorio o el Guadalest, de forma que alguns municipis com Sella, Relleu, Orxeta, Polop o Callosa d'En Sarrià apareixen aïlladament a les valls d'aquests cursos encara que presenten un notable caràcter unificat els que ocupen la Vall de Guadalest com són Confrides, Benifato, Beniardà, Benimantell i Guadalest o la de Tàrbena i Bolulla. Finalment, a l'extrem sudoccidental, es troba el poble de La Torre de les Maçanes, de la comarca de l'Alacantí, sobre la vall

que tanquen les serres de La Grana, Aitana i Les Plans.

ELS HABITANTS I EL TERRITORI

Les vies de comunicació, condicionades per l'accidentat relleu, es caracteritzen per una xarxa de dificultós traçat. A ponent, destaca la N-340, la carretera que enllaça Catalunya amb Andalucia, que després de travessar el Port d'Albaida continua cap al sud per Muro i Cocentaina, així com el ferrocarril Xàtiva-Alcoi. Aquest últim, de caràcter secundari, els darrers anys ha estat pendent de la seua supressió argumentada en base a criteris de rendabilitat, la qual cosa representaria un pas més contra aquest mitjà públic de transport i una pérdua notable per l'accesibilitat de l'àrea. La carretera N-340, única amb dos carrils en cada sentit al pas per la zona, la travessa molt perifèricament, una situació que s'accentua a l'eix integrat per la N-332 i la A-7 que creuen i incideixen decisivament sobre la Marina Alta i la Marina Baixa però rodejen la zona en qüestió. Sí travessen i vertebren relativament de forma directa la zona una carretera comarcal de nord a sud, la CV-715, entre Pego i Benidorm, i d'est a oest la CV-700, de Muro a Pego per la Baronia de Planes i la Vall de Gallinera, i la CV-70 entre Alcoi i Benidorm per Benilloba, Benassau i la Vall de Guadalest. L'organització del territori en valls disposades entre grans serres justifica l'existència de nombrosos passos de muntanya al traçat de les carreteres, alguns de reconeguda fama pel seu difícil accés com els de Confrides, Coll de Rates, Tudons, Rentonar, etc.

En l'actualitat l'agricultura ocupa, en conjunt, un lugar secundari a l'economia zonal degut a les característiques del territori i el desenvolupament d'altres sectors econòmics. Tot i això, representa una important font complementària d'ingressos explotada a temps parcial i manté un paper decisiu a l'economia de determinats àmbits

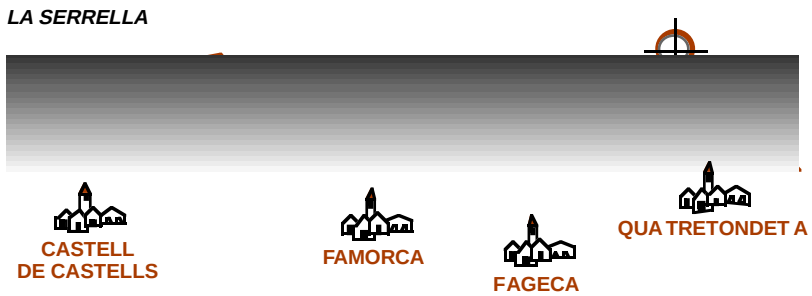

espacials com les valls del nord cas de la Vall de Gallinera, Vall d'Ebo, Vall d'Alcalà o Vall de Laguart; a Callosa d'En Sarrià pel seu caràcter intensiu; a l'àrea olivarera del centre de la zona, etc. Predomina l'olivera com a cultiu representatiu i alhora present a la majoria de municipis, especialment al Comtat, més que no l'ametler, tot i l'expansió d'aquest darrer al llarg de les darreres dècades. L'ametler està més representat a les zones interiors de la Marina Alta i té la màxima presència al sud de la Serra d'Aitana. Amb caràcter territorialment més polaritzat, destaquen altres dos conreus com són el cirerer, que assoleix un paper predominant a les valls del nord, com Gallinera i Alcalà, i també a la Baronia de Planes, i el nesprer, concentrat a Callosa d'En Sarrià tot i que estés també pels seus municipis veïns com Bolulla o Polop, ambdós conreus objecte d'intensa comercialització.

L'evolució de les darreres dècades ha relegat a un paper testimonial conreus molt estesos al passat com són la vinya, la figuera o el cereal, aquest darrer encara present testimonialment a contrades com la Vall d'Agres, però també altres com el magraner i la pomera. La vinya va representar el principal conreu comercial fins a la meitat del segle XX, destinada tant a la vinificació com, al cas dels municipis més orientals, a l'obtenció de les panses, que s'exportaven arreu el món. Finalment, cal assenyalar la presència de petites àrees de tarongers a municipis orientals com Benigembla, Alcalalí, Callosa o Vall de Gallinera, extrems interiors de l'expansió de l'extensa franja citrícola que ocupa la zona litoral d'ambdues Marines. En conjunt, el regadiu es minoritari tot i que ha tingut una lenta expansió, accelerada amb la implantació del reg localitzat o degoteig. Pel que fa a la comercialització i la prestació de serveis als llauradors, destaca l'abundància de cooperatives, amb una extensa xarxa afavorida per l'elevada densitat de nuclis de població, la majoria d'elles de reduïdes dimensions.

Al passat va tenir més relevància la ramaderia extensiva, així com diversos aprofitaments del bosc i de les àrees muntanyoses en general. És el cas de l'obtenció de llenya i de fusta, de la collita de les aromàtiques, tan abundants a les serres, o de l'arreplegament de neu. Dalt d'algunes serres, d'Aitana, Mariola, Benicadell o Serrella, a l'igual que a altres punts del territori valencià, es van construir neveres, grans dipòsits de neu, de les quals en coneixem unes trenta i que constitueixen una interessant mostra del patrimoni cultural local.

La construcció representa un dels puntals de l'economia zonal, tot i que es tracta d'un sector desenvolupat al llarg de les darreres dècades. Aquest sector es recolza principalment sobre la demanda urbana i industrial de les foies d'Alcoi i Cocentaina, de la franja turística litoral immediata i en menor grau, i de forma més recent, en el procés de rehabilitació viscut pels pobles de muntanya.

Altres puntals bàsics són la indústria i els serveis, sectors essencials tant pel que fa als ingressos econòmics com per l'ocupació que generen. En ambdós sectors i a la zona destaca la presència de Cocentaina i Muro, nuclis molt desenvolupats pero també Benilloba, L'Orxa, L'Alqueria d'Asnar, Benimarfull, etc., així com de Callosa d'En Sarrià, a l'est, pel que fa als serveis. Aquestes poblacions, principalment les dues primeres, ocupen junt amb Alcoi, un elevat número de treballadors de les valls de El Comtat, en un fluxe i situació de dependència d'arrels històriques, mentre a les orientals i meridionals són majoritaris aquells que es desplacen a treballar cap als nuclis litorals (Dénia, Xàbia, Calp, Altea, Benidorm, la Vila Joiosa, etc.). Aquest accelerat desenvolupament industrial a Cocentaina i Muro, especialment patent a la segona a les darreres dècades, està motivat pel seu caràcter d'àrea d'expansió d'Alcoi, municipi on escasseja el terreny edificable, i pel fet de compartir l'eix que representa la carretera N-340. La multiplicació del número d'establiments industrials ha ocasionat no sols una pérdua de terres de conreu sinó, en ocasions, un notable impacte sobre els aqüífers locals, afectats per la sobreexplotació i contaminació. En conjunt, una característica del mercat laboral d'aquesta zona és l'elevada dependència de les àrees de l'entorn, el fet que la majoria de municipis funcionen com a emissors de mà d'obra en fluxes diaris.

Precisament, el grau de desenvolupament econòmic i urbà de Cocentaina i Muro justifiquen que per part de moltes persones, institucions o col·lectius, es dubte de la idoneïtat de la inclusió d'ambdues ciutats a la zona LEADER, en tant que representen la prolongació de l'àrea urbana d'Alcoi, i es tracta d'actius centres econòmics i d'escàs caràcter rural que tendeixen a concentrar les inversions. Aquestes dues ciutats concentren un notable volum fabril, representat principalment pel sector tèxtil, tradicionalment implantat a l'àrea, però també per l'agroalimentari, el paper, la fusta i inclús la fabricació de maquinària. El tèxtil, en les seues diverses branques, i l'elaboració de paper en menor grau han format part de la vida i el treball de la zona des de molt de temps enrere, en estreta vinculació amb l'activitat fabril de la veïna ciutat d'Alcoi.

El caràcter urbà d'aquest eix industrial Alcoi-Cocentaina-Muro, la seua gran oferta de serveis, justifica el paper central cap als municipis d'El Comtat i de l'Alcoià, influència que arriba fins i tot a alguns de La Marina tot i que aquests basculen bàsicament cap a les grans poblacions litorals. La majoria de la zona manté la tradicional vinculació amb la ciutat de València, històricament justificada per l'organització administrativa i religiosa del territori entorn al "Cap i casal". Com a conseqüència, resulta habitual que la gent d'El Comtat i l'Alcoià i els de La Marina es desplacen per qüestions comercials més cap a València que cap a Alacant, ciutat aquesta darrera amb la qual els nexes són més limitats.

La població de la zona es caracteritza per una notable diferencia-

ció territorial entre els tres nuclis urbans: Cocentaina, Muro i Callosa d'En Sarrià, el turístic de Polop i la resta de municipis. Tots quatre presenten una composició demogràfica més jove, parcialment impulsada per la immigració, inclós el corrent d'estrangers cap a llocs com Guadalest o Polop, mentre aquesta és més envellida als altres 42, molts d'ells pràcticament sense xiquets. Tot i això, en conjunt l'envelliment és inferior al d'altres comarques rurals valencianes.

Aquesta fou una zona de majoritària població morisca fins al segle XVII, moment en què l'expulsió dels seus habitants va deixar-la pràcticament despoblada. Com a petjada d'això resta bona part del seu sistema d'assentaments de població i la pròpia toponímia de molts d'aquests. Posteriorment, l'accelerat increment poblacional dels segles XVIII i XIX bona part de l'àrea va patir una intensa corrent migratòria, accentuada en molts casos per la crisi de la vinya, amb uns importants fluxes d'eixida cap a Alcoi, Catalunya o Algèria. L'evolució durant les darreres dècades també ha estat diversa a escala territorial i així, mentre els quatre municipis majors han augmentat de 21.741 habitants censat el 1970 a 26.444 el 1991, els restants 42 han disminuït als mateixos anys de 24.088 a 17.597. La distribució de la població a la zona mostra notables desigualtats, així, junt a tres municipis, Cocentaina, Muro i Callosa d'En Sarrià, amb més de cinc mil habitants que reuneixen el 56% del total, inclós Cocentaina que rebassa els 10.000, altres dos, Beniarrés i Polop, se situen entre mil i dos mil, mentre altres 41 no superen el miler. Predominen, per tant, els petits nuclis rurals, bona part d'ells amb menys de 250 habitants, i inclús en tres casos sense assolir el centenar de residents. Però aquesta situació és més accentuada en la realitat degut a que molts dels municipis compten amb diferents assentaments, una característica especialment patent als de la Marina Alta on set municipis reuneixen catorze nuclis habitats a l'actualitat. L'accidentada orografia i el sustrat del poblament morisc justifiquen aquest model de distribució espacial. També cal destacar l'existència tradicional de poblament dispers, masies, especialment representat a La Marina Baixa si bé en l'actualitat ha desaparegut i únicament ha estat substituït parcialment per l'aparició d'habitatges aïllats als municipis pròxims a la zona litoral.

Serra de Benicadell.

No podem tornar ni una pesseta

JOAQUIN NADAL, GERENT DEL CEDER-AITANA

RURALIA

JOAQUIN NADAL ÉS EL gerent del Centre de Desenvolupament Rural "Aitana" des de l'any 1996. Va nàixer a Tollos, El Comtat, un dels pobles valencians més menuts i, que actualment compta amb menys de mig centenar d'habitants. Tècnic administratiu, Joaquín sempre ha treballat a la comarca, des de camps diversos com el cooperativisme agrari o l'associacionisme cultural.

P. *Què valoració fa de l'aplicació del Programa LEADER II?*

R. "Personalment destacaria el fet que LEADER II està completant objectius, aconseguint tot allò que al LEADER I no va quallar. En eixe sentit, l'aplicació inicial d'aquests programes va enfrontar-se a la incredulitat de moltes persones, als problemes naturals en una qüestió tan novedosa. La continuitat ha permés consolidar moltes iniciatives de desenvolupament rural i està aportant molta llum a la zona".

Vista del Puig Campana.

P. *Si haguérem de fer un balanç què beneficis està reportant aquest programa i quins són els problemes principals?*

R. "Entre el beneficis cal assenyalar la possibilitat de despertar la iniciativa privada, actuar com a recolzament per aquelles persones dubtoses que tenen una idea però que d'altra manera no s'atrevirien a desenvolupar com a projecte. Pensem que el mèrit el té sempre el promotor. Però també defensem que el CEDER no és una oficina de tramitació de subvencions sinó que ha de recolzar, aconseguir informació addicional, assegurar la continuitat del projecte. Pel que fa als problemes o dèficits destacaria el fet que a la zona l'artesania ens ha fallat, no han quallat prou projectes i resulta difícil sensibilitzar a la gent en aquest camp. A més, ens trobem, en general, amb precarietat per falta de gent jove, la que, al cap i a la fi, ha de desenvolupar l'economia".

P. *Quins objectius s'ha prioritzat al llarg d'aquest temps?*

R. "Hem apostat per tres línies bàsiques d'actuació. La primera és la potenciació dels productes endògens, principalment a través de les cooperatives agràries, del foment del cooperativisme i el desenvolupament d'infraestructures pel treball a temps parcial. Altra línia és el recolzament al turisme rural, pel qual aquesta zona té un gran potencial, tot i que no veem el futur únicament en el turisme i que volem mantenir la pròpia idiosincràcia de la terra. Per últim, destaquen les actuacions mediambientals i la restauració del patrimoni com a qüestions bàsiques".

Procedència de fons del LEADER II CEDER-Aitana

UNIÓ EUROPEA	
FEDER	267.138.047 ptas.
FSE	65.546.267 ptas.
FEOGA	255.628.734 ptas.
ADMINISTRACIONS NACIONALS	
CENTRAL	31.040.000 ptas.
AUTONÓMICA	340.966.178 ptas.

P. *Quina és la situació actual del programa?*

R. "Tot i que el període d'aplicació del programa ha estat més breu del que teòricament es va establir, actualment tenim compromés el 60% de l'aplicació del mateix, un percentatge que en la pròxima junta directiva, el mes de febrer, s'elevarà segurament a un 75-80%. Tenim present la data del 30 de juny, finalització del programa, ja que no podem permetre tornar ni una pesseta. Alhora pretenem ser exigents pel que fa al compliment dels projectes".

P. *Quines són les perspectives de futur?*

R. "Tenim l'esperança, la il·lusió que hi haja una nova aplicació de la iniciativa LEADER i, de fet, sembla que això serà així. Però els dubtes principals són qui i quines zones, entraran en aquesta nova etapa i també en què condicions ho faran. Pensem que el món rural cobreix els dèficits d'altres sectors i que cal sensibilitzar la població, dignificar la seua funció perquè no està valorant-se d'una forma correcta. És simptomàtic com algunes grans empreses reben de l'administració elevades quantitats de diners per tal de no perdre llocs de treball i que, pel contrari, no es done en àrees rurals i no es pense en que succeiria si el sector agrari paralitzara la seua activitat. Cal dignificar el sector des del propi agricultor".

Inversionsdel CEDER-Aitana

MESURES		FONS
B. PROGRAMA D'INNOVACIÓ RURAL		
B1. Recolzament tècnic al desenvolupament rural		
	previst	126.274.995 ptes.
	compromés	68.405.998 ptes.
B2. Formació professional i ajut a l'empleament		
	previst	97.164.210 ptes.
	compromés	33.660.705 ptes.
	nº de projectes	24
B3. Turisme rural		
	previst	183.619.425 ptes.
	compromés	95.746.488 ptes.
	nº de projectes	23
B4. Petites i mitjanes empreses, artesania i serveis		
	previst	162.339.870 ptes.
	compromés	111.386.266 ptes.
	nº de projectes	40
B5. Valorització-comercialització de la producció agraria		
	previst	140.080.345 ptes.
	compromés	82.847.145 ptes.
	nº de projectes	22
B6. Conservació i millora del medi ambient i de l'entorn		
	previst	180.303.750 ptes.
	compromés	124.856.695 ptes.
	nº de projectes	34
C. COOPERACIÓ TRANSNACIONAL		
	previst	32.730.720 ptes.
	compromés	13.779.255 ptes.
	nº de projectes	5
TOTALS		
	previst	1.240.042.400 ptes.
	compromés	463.976.494 ptes.
	nº de projectes	102

L'olivera

RURALIA

L'OLIVERA representa el conreu majoritari a la zona, especialment a la comarca del Comtat, on forma una extensa franja estesa per les valls interiors de la Marina Alta, la Marina Baixa i l'Alcoià. Tradicionalment, l'oli ha estat un dels productes característics de l'agricultura local i a hores d'ara la seua aclaparadora presència relega a un lloc secundari altres cultius com són el cirerer, el nesprer, l'ametller, els fruiters, etc.

Junt al gris de la pedra calcària pot afirmar-se que el paisatge d'aquesta zona està presidit pel verd de les oliveres, tonalitat que resalta sobre el blanquinós de la terra albarís.

Un recorregut per la zona permet observar exemplars de grans dimensions, arbres que testifiquen amb la seua presència l'antiguetat del conreu a la comarca, com són l'existent a la partida de Rodacanters, (Benilloba), la de La Foia (Benillup), o la del paratge de La Torreta (Benimassot).

Les oliveres ocupen els milers de petits bancals que esglaonen els vessants, la impressionant obra resultant de la ingent tasca de colonització de muntanyes per part d'uns llauradors necessitats de terra. Es vincula l'olivera a una estructura de la propietat minifundista i alhora dispersa, ja que la pràctica habitual és que els propietaris disposen de diverses parcel·les, on l'accés no sempre és fàcil, i el seu conreu adquireix caràcters d'autèntica jardineria. A més, l'olivera és conreada habitualment associada a altres cultius, com ametllers o cirerers, que si bé és positiu per evitar el monoconreu, per altra banda, representa un problema per la percepció d'ajudes econòmiques, destinades a parcel·les amb cultiu en exclusiva. Altre important problema al que s'enfronta és la creixent manca de mà d'obra.

Les varietats predominants varien segons la zona i així mentre al Comtat és aclaparadora la presència de la Blanqueta, aquesta cedeix terreny a altres cap a La Marina com són principalment la Vilallonga però també les de Cuquell, Morrudes, D'Ebo, la Ciprina, la Beniaia (denominació popular de la grossal), etc. Es tracta d'un conreu de secà, excepció feta de la simbòlica presència de parcel·les amb reg localitzat.

L'elaboració i comercialització descansa en gran part sobre les cooperatives, de les quals existeix mig centenar als 46 municipis de la zona del CEDER AITANA, una fragmentació del cooperativisme que també es dóna a les zones limítrofs. En molts casos es tracta d'entitats de dimensions molt reduïdes i amb manca de modernització. Junt a elles existeixen algunes almàsseres privades.

Destaca l'existència d'una cooperativa de segon grau, SOCAPMA, a Muro d'Alcoi, on molturen unes quaranta cooperatives, de forma que únicament altres sis resten fora del seu camp, una d'elles vinculada a la marca Oli d'Or i altres centrades en el consum local o interessades per mantenir l'elaboració pròpia. Aquesta desenvolupada xarxa cooperativista pateix un notable dèficit a la comercialització com és l'envasat de forma més acurada i, en aquest sentit, s'estudia l'envasament en vidre.

Actualment es plantegen diverses qüestions que constitueixen assignatures pendents de necessària superació per tal de fer front als canvis de la societat. Aquest és el cas de la creació d'equips especialitzats, integrats per gent jove disposada a realitzar determinats treballs del conreu. L'objectiu és realitzar les tasques correctament i suplir els dèficits d'un sistema productiu majoritàriament en mans d'agricultors a temps parcial, en molts casos també sense previsible futura succesió en la gestió de les explotacions.

També és necessària l'expansió del conreu ecològic com a alternativa viable, una iniciativa que ja s'aplica localment i que s'intenta generalitzar amb programes com l'engegat conjuntament per diversos grups d'acció comarcal valencians, entre ells CEDER AITANA i la FECOAV.

Finalment, pel que fa a la transformació i comercialització, cal incrementar la col·laboració entre els establiments transformadors, millorar la presentació del producte i dur a terme promocions de forma conjunta, tot i que respectant l'autonomia de les cooperatives o empreses que ho desitgen.

La pedra seca

Carles Rodrigo Alfonso
Geògraf

El paisatge d'aquestes comarques i molt especialment de les Marines, està caracteritzat per la presència de la pedra en l'arquitectura tradicional i de forma notòria als milers de bancals que esglaonen els vessants de les muntanyes. El gris de la pedra calcària forma part de les tonalitats que predominen en la visió de qualsevol paratge de l'àrea. El resultat és un paisatge espectacular, representat en altres zones de l'Estat però també fora de les seues fronteres ja que s'ha d'emmarcar la seua presència dins de la conca geogràfica mediterrània. Es tracta, per tant, d'una característica generalitzable a altres comarques valencianes.

A la zona predominen els paisatges pedregosos, de difícil conreu, allò que els geògrafs han definit com la maledicció del calcari o la tirania de la calissa. Tradicionalment els habitants de l'àrea han transformat aquesta dificultat en un recurs i així sorgiren construccions agrícoles diverses com són llindes i parets, marges i bancals, navaes, rogles o valones, escaletes, rampes i entradors, arreplegadors i cocons, basses, aljubs, pous, alcavons, casetes, etc., configurant un ric patrimoni cultural que personalitza el paisatge.

Al llarg de molts segles, pedra a pedra, la gent d'aquestes comarques ha transformat el paisatge a la seua mesura, ha transportat ingents quantitats de roca i progressivament ha cobert el territori d'un entramat de murs. En molts casos, aquest treball el realitzaven els propietaris del terreny o treballadors vinculats a aquests, ja que molta gent coneixia la tècnica, però en altres es recorria al "margenador", el professional del treball de la pedra. Eren especialment nombrosos els especialistes a determinats pobles com Vall de Gallinera, Vall d'Ebo i Vall de Laguart a La Marina Alta o Callosa d'En Sarrià a La Marina Baixa, margenadors que també realitzaven treballs en altres comarques. Els darrers anys la divulgació dels nous materials i tècniques de construcció, més econòmics i ràpids d'utilitzar, va originar la pràctica inexistència de noves construcións d'aquest tipus i la progressiva transformació del paisatge per la implantació dels models substitutius que més o menys ràpidament continuen estenent-se en una despersonalització del paisatge que prosegueix.

Però, també en passats anys va iniciar-se un tímid procés de revalorització d'aquest sistema constructiu, com en tantes altres ocasions engegat inicialment per la demanda surgida per part de consumidors extrangers. Sembla que primer van ser alguns d'aquests extrangers els que van reutilitzar aquest sistema, més o menys afortunadament, inspirats en el paisatge de la zona. Posteriorment, algunes empreses constructores de les zones turístiques del litoral van adoptar aquest model, a l´igual que havien fet amb el blanc de les cases o les porxades a les façanes, en una interpretació lliure de l'arquitectura tradicional. A partir d'aquest focus inicial va expandirse cap a l'interior, reutilitzat tant per particulars en alguns casos com per ajuntaments en altres. La pròpia demanda va motivar l'ocupació de persones ja coneixedores de la tècnica i l'aparició d'altres jòvens que s'ensenyaren aquest difícil sistema constructiu.

Actualment, existeixen diversos margenadors, individuals o en colles, a la zona, gent que ha convertit en un pròsper treball el que uns anys enrere era un ofici pel record i un saber de restringida aplicació, tot i que gran part de les obres combinen la pedra amb el ciment. Hi ha margenadors als pobles amb més tradició i en algún cas es tracta de jòvens que han aprés l'ofici a una escola taller, com ha succeït amb la de Callosa d'En Sarrià. Aquests treballadors de la pedra mantenen les característiques del paisatge i construeixen de forma més natural sense materials de construcció que incrementen més el consum d'energia i produeixen un major impacte ambiental a la seua elaboració. Dia a dia, s'incrementa la demanda d'aquest tipus de construccions, especialment en obres d'urbanització o a segones residències però també a la restauració d'edificis.

Les aromàtiques

LES PLANTES AROmàtiques han estat tradicionalment objecte d'aprofitament a les serres de El Comtat, La Marina i L'Alcoià, com en altres àrees del territori valencià.

Aquests aprofitaments s'han pogut desenvolupar per la seua abundant presència en aquestes terres riques en espècies de flora aromàtica, afavorides per les condicions

orogràfiques, la natura del sòl i la influència d'un clima favorable.

Algunes de les serres són especialment valorades pel desenvolupament d'aquestes plantes com és el cas de la Mariola.

Existeixen espècies molt esteses com és el cas del timó, l'espigol, el poliol, la camamil·la, el romaní, etc., i conegudes les seues propietats pels habitants de l'àrea aquests les han arreplegades bàsicament per cobrir la demanda domèstica però també desenvolupar una mínima comercialització. Per molts habitants recorden les calderes de destil·lar que es desplaçaven pels pobles transformant allò que es collia a l'entorn.

Les aromàtiques presenten usos molt diversos, principalment com a infusió, condiment alimentari, com a remei cassolà per a malalties febles i a la indústria farmacèutica. Aquests usos diversificats han arribat fins i tot a l'obtenció de licors, com el conegut "Herbero", l'aiguardent amb herbes, una beguda que assoleix categoria a la zona.

La presència d'aquestes plantes al medi natural, sense rebre atencions específiques, demostra que si a més són objecte de les tècniques adequades, els conreus amb espècies autòctones presenten

garanties per obtenir una producció de qualitat amb la suficient quantitat.

Per si això no fos suficient, la rusticitat de les plantes aromàtiques permet el seu conreu mitjançant tècniques d'agricultura biològica, tan progressivament valorades per la seua menor incidència sobre el medi ambient. Representen, per tant, altra alternativa de futur, especialment apta per determinats àmbits com són algunes terres anteriorment dedicades a altres conreus de secà.

Si ens retrotraem uns quants anys enrere recordem com no existien empreses agràries centrades en la comercialització de plantes aromàtiques i medicinals.

Tot i el resultat favorable dels diferents camps d'assaig existents a les comarques valencianes, resultava complexa la introducció del seu conreu a les explotacions agràries i més encara la transformació i comercialització del producte. Però uns anys després el cooperativisme s'ha implantat de forma notòria fins reunir actualment una dotzena de cooperatives al territori valencià.

En aquest procés han estat ben representades les terres del sud com demostra el fet que la primera cooperativa implantada fou la de "Herbes del Molí" (Alcocer de Planes), i on a l'actualitat existeix un altra, "Herbes de Mariola", a Alfafara.

El cirerer

Consell Regulador Denominacio Especifica Cireres Muntanya d'alacant

Regal de la primavera, acudeix fidel cada abril, trencat amb la monotonia de l'hivern, i remarcant la bellesa dels camps. Així la naturalesa i l'esforç de l'home s'uneixen per a que puguem gaudir d'un producte únic.

El cirerer és un arbre que perd les fulles en hivern, i comença a brotar a final de febrer; principis de març. Té en aquestes dates la seua floració, amb una explosió de flor que cobreix totes les valls d'un mantell blanc cotonós digne de veure.

El Consell Regulador de la Denominació Específica Cireres de la Muntanya d'Alacant, fidel encàrrec de vetlar per la qualitat des de 1987, garanteix que s'acomplisquen els més exigents requisits de sabor, presentació i calibre, i que el seu conreu es realitze amb el major respecte al medi ambient. Recolzant, al llarg de l'any, l'esforç de l'agricultor per obtindre la màxima qualitat, garanteix al consumidor l'adquisició d'un fruit d'incomparable sabor, fàcil de menjar, nutritiu i refrescant.

Enmig d'un paisatge espectacular, adornat de tonalitats vives i lluminoses, que inviten a la pau i l'harmonia, s'alça la zona productora de cirera emmarcada en els termes municipals de les valls de Gallinera, Alcalà, Laguart, Ebo i els municipis d'Almudaina, Beneixama, L'Orxa i Planes. Es cultiven les cireres des de temps immemorials, i es mantenen algunes varietats autòctones, com la Ripolla, Cherovina, Blayeta, Salsera, etc., les quals ens recorden un singular passat en el qual, al pas dels mulos i les carretes, el rellotge semblava anar més espai, la cistella de mimbre, el barret de palla, i tantes jornades d'esforços. Aparegueren amb el temps noves varietats (algunes d'elles autofèrtils), més productives, de major calibre i vistositat, com la Prime Giant, Santina, Sweet Heart, etc., preparades per a competir en mercats cada volta més competitius i experimentals.

La cirera conviu amb altres cultius característics de la zona, com són l'olivera, l'atmeler, la garrofera, etc., amb els quals comparteix la bellesa. En les darreres dècades i des que començà a agrupar-se la gestió de venda en la gerència comercial "Cireres Muntanya Alacant Coop. V.", així com a tindre el recolzament de la Denominació Específica, òrgan que garanteix al consumidor la qualitat que mereix, el cirerer ha passat de ser un conreu marginal a ser el més representatitu i de major atractiu, sent la principal font d'ingressos familiares.

Artesans de la naturalesa, els agricultors cultiven la cirera en secà, en una orografia muntanyenca, en moltíssimes parcel·les petites, la qual cosa agreuja el seu treball. La cirera arriba al consumidor tal i com es recull, sense productes, ni tractaments conservants que allarguen la vida de la cirera. La cirera es desenvolupa en unes valls amb un microclima especial pel que fa a les temperatures, humitat, pluviometria, que la fan d'una extraordinària qualitat i calibre, sent molt valorades tant al mercat nacional com europeu.

Cirerers a la Vall de Laguart.

EL MUSEU DE L'AIGUA

L'Ajuntament de Callosa d'En Sarrià, amb el recolzament d'altres estaments de l'Administració, ha posat en marxa el Museu de l'Aigua, inaugurat el mes d'abril de 1999. Es tracta d'una nova iniciativa en la línia de desenvolupar la xarxa museística d'aquest municipi, que compta ja amb el Museu Etnològic inaugurat el març de 1995. Aquesta proposta museogràfica pretén col·laborar en la recuperació de la cultura tradicional i alhora contribuir a la promoció turística de Callosa completant l'oferta que integren les conegudes Fonts de l'Algar o el Fort de Bèrnia entre altres. En eixa línia, és de destacar com el Museu Etnològic ha experimentat un continuat increment en el nombre de visitants.

El Museu de l'Aigua pretén reflexar la importància d'aquest element a les terres valencianes al llarg del temps a través de la caracterització dels seus usos. Tot i aquesta visió de conjunt, el museu presenta una especial vinculació amb el conjunt de la Marina Baixa i així inclou un inventari dels enginys hidràulics de la comarca. Aquest recull comarcal estarà a l'abast dels públic a través d'una maqueta interactiva que permet conéixer les característiques, la imatge, i la localització dels esmentats enginys. En conjunt, la instal·lació reunirà 16 maquetes, d'acurada realització, que completaran altres objectes i els imprescindibles textos explicatius. Els trets principals del museu són el caràcter didàctic i la vinculació amb l'evolució dels usos de l'aigua al llarg del temps fins l'actualitat. La visita a la seu del museu pot completar-se amb la de les properes Fonts de l'Algar i la visió de l'àrea de regadiu de l'entorn.

Museu de l'Aigua de Callosa d'En Sarrià.

El museu s'ubica en un dels edificis situats a les rodalies de les esmentades Fonts de l'Algar. Es tracta de la residència dels treballadors d'una antiga central hidroelèctrica ubicada molt pròxima, la coneguda com "Casa del Partidor", que ha estat objecte d'una rehabilitació completa.

La "Casa del Partidor" té dues plantes, la baixa, que fou residència dels obrers de la central, i la primera, on residia el tècnic. A la planta baixa, el recorregut pretén mostrar l'aigua com a generador de vida, l'evolució històrica dels seus usos i l'aproximació al patrimoni existent a la comarca. La primera planta mostra junt a diversos elements etnològics, diferents usos que han sobreviscut fins l'actualitat com són el molí, la sènia, l'assut, la nevera, etc., i altres actuals com l'embassament modern o la depuradora.

EL JARDI DE SANTS

El Jardí de Sants representa una interessant mostra de jardí romàntic, alhora que un verger. Situat a Penàguila, s'ubica a la riba dreta del barranc d'Aladrac, prolongat per les seues màrgens per un bosquet. Un llarg sender acondicionat pel passeig i envoltat de xipresos, a través de la pinada, enllaça el casc urbà amb el jardí. Aquest conforma un recinte tancat al qual s'accedeix per una porta junt a la qual, a l'interior, es troba la casa del jardí mentre fora del recinte s'ha edificat recentment un àrea recreativa. Està integrat per diversos ambients com són el laberint, l´estany i els passetjos i miradors del seu entorn, el bosc, o la selva com també es denomina, i finalment una petita gruta artificial. El laberint està dissenyat per tal que al visitant li resulte difícil, a través d'estrets corredors de teixos, arribar a un gran exemplar de cedre del Líban. Després de la bassa una porta dóna accés al bosc, reduït conjunt vegetal amb notable diversitat botànica, al fons del qual es troba la petita gruta. Destaca la riquesa botànica, la varietat d'espècies existents, la presència d'exemplars de gran tamany i l'estudiada disposició del conjunt.

A mitjans de la dècada dels 80 els propietaris del jardí el van cedir a l'Ajuntament i posteriorment el

consistori municipal ha desenvolupat succesives actuacions d'acondicionament i millora, perquè es trobava en estat d'abandonament, per poder convertir-lo en visitable. La magnitud de l'empresa ha estat afrontada amb la col·laboració de diversos organismes de l'administració. Al llarg dels darrers anys i en succesius projectes han participat l'INEM, la Diputació Provincial, la Conselleria d'Agricultura i Pesca, la Conselleria d'Obres Públiques i darrerament el Ceder Aitana. Així, pas a pas, s'ha consolidat el soterrani de la casa del jardí, s'han reconstruït murs, instal·lat aigua potable i l'enllumenament dels accesos i millora d'aquests; s'ha creat un àrea recreativa amb serveis, quiosc, taules i paellers, a més de reposar-se part de les plantes com és el cas del laberint, reconstruït de nou.

Actualment es treballa a l'acondicionament de la gruta i possiblement les instal·lacions seran parcialment visitables els pròxims mesos. Tot i això, resta realitzar obres de consolidació i millora als dos accesos existents, el de vianants i el de vehicles. Cara al futur destaca l'actual gestió d'un conveni amb la Diputació Provincial per tal de consolidar el procés. Es planteja, així, la transformació en visitable del conjunt del jardí, inclosa la casa, edificació que podria destinar-se a usos culturals, museístics o d'altra naturalesa. L'acondicionament del Jardí de Sants permetrà que es transforme en el referent principal dins la política de desenvolupament del turisme rural engegada per l'ajuntament i completada amb altres elements, en marxa o en projecte al poble, com són un restaurant, uns habitatges rurals, una zona d'esbarjo junt al poble, etc., a més d'altres impulsades per la iniciativa privada.

Jardí de Sants de Penàguila.

LA COOPERATIVA AGRICOLA SANT ISIDRE

Castell de Castells, a la Marina Alta, compta amb dues cooperatives agrícoles, la major d'elles la de Sant Isidre, amb 220 socis. Aquesta cooperativa està duent a terme un ambiciós projecte de reorganització amb la inclusió de nous serveis. L'accés d'un equip amb il·lusions de canvi a la junta directiva i la contractació d'un jove tècnic amb idees noves ha permés que es desenvolupe un ambiciós projecte en marxa. Bàsicament, l'objectiu és crear una cooperativa polivalent, amb la finalitat de diversificar les seues funcions front a l'anterior vinculació a la molturació d'oli i raïm en exclusivitat i l'escassa operativitat. El projecte s'enfronta a la visió tradicional de molts socis, que identifiquen cooperativa amb almàssera.

Per aconseguir els objectius traçats, el pas inicial ha estat el desenvolupament de tres seccions bàsiques: serveis, formació i subministres. Pel que fa a la primera secció, la de serveis, aquesta és definida com l'ànima de la cooperativa i la seua funció és realitzar treballs habitualment a càrrec d'agricultors a temps parcial o a propietaris d'edat elevada. Amb aquest objectiu s'ha emprat una mitjana de tres o quatre persones, totes elles jòvens, que a més alternen la realització d'aquestes feines amb altres de defensa i neteja forestal en un plantejament que permet garantir una estabilitat a l'ocupació i alhora eixamplar el camp d'actuació de la cooperativa. A més, s'ha signat un conveni amb la cooperativa de Parcent que permet a la de Castell realitzar treballs en aquell poble. Per cobrir aquestes noves exigències la cooperativa de Castell ha adquirit un tractor de 64 cavalls de potència dotat dels corresponents complements que progressivament s'incrementaran.

La cooperativa ha apostat pel desenvolupament de l'olivicultura ecològica i de l'obtenció de productes de qualitat. En eixa línia destaca la implantació de tres parcel·les d'experimentació a diferents punts del terme, per tal d'estudiar els costos de producció amb sistemes ecològics i actualment una vintena de productors està tramitant la seua alta al Comité d'Agricultura

Ecològica. També estan aplicant-se tècniques de lluita biològica com a alternativa de futur.

La Secció de Formació s'ha centrat en la realització de nombrosos cursos, amb una oferta que cobreix tots els messos. Per tal de desenvolupar aquesta tasca compten amb el recolzament de diverses institucions com el Ceder Aitana, la Conselleria d'Agricultura, la Unió de Cooperatives, etc. L'oferta inclou cursos diversos d'esporga, manipulació, olivicultura ecològica, informàtica, etc., i assisteixen alumnes de tota la zona. Pel que fa a la Secció de Subministres constitueix un projecte en fase d'iniciació. Es pretén incrementar la disponibilitat de productes necessaris per al cultiu però també s'estudia l'obertura d'una botiga on, entre altres, es comercialitzen productes locals, inclosos alguns transformats artesanals, per tal d'oferir servei al poble i als visitants que recorren la zona.

La cooperativa també ha emprés la renovació gradual de les instal·lacions de transformació de l'oli. Es defensa el manteniment de l´elaboració local però apostant per la qualitat i així s'està tramitant l' acondicionament de l'almàssera per produir oli ecològic. Finalment, també s'ha apostat per la comercialització d'altre producte tradicional de l'agricultura local, el perelló, una varietat de poma present a la zona, especialment a Castell o a pobles com Vall d'Ebo o Tàrbena, a través d'una marca de qualitat avalada pel necessari control. Aquesta campanya el perelló s'ha distribuït per primera vegada al seu mercat tradicional, Elx i Alacant, en acurada presentació en caixes de cartró reciclat i amb diferenciació de calibre.

RUTES GUIADES ENTRE CASES RURALS

Casa Pilar i El Repós del Viatger són dues cases rurals situades, respectivament, a Castell de Castells, a la Marina Alta, i a Callosa d'En Sarrià, a la Marina Baixa. Es tracta de dos allotjaments rurals molt ben acondicionats, de característiques diferenciades i que ofereixen els serveis propis d'aquests establiments.

La peculiaritat es troba en el fet que els propietaris dels dos establiments s'han posat d'acord per tal d'oferir un nou servei afegit com és l'organització conjunta de rutes d'excursionisme entre ambdós. Aquesta iniciativa consisteix en la realització d'un itinerari entre ambdues cases que s'adapta a un antic camí entre els dos pobles a través de la serra.

Amb l'acompanyament d'un guia local, una persona que treballant de pastor coneix els camins de la muntanya. La companya del guia garanteix no sols la indicació del camí sinó el contacte amb gent del terreny i la interpretació del medi. L'oferta comprén l'estada a les cases, la mitja pensió i el servei de guia en un paquet complet de forma que el visitant té garantida l'assistència.

Els passats dies 20 i 21 de març va tenir lloc una de les primeres iniciatives d'aquest tipus, seguint l'antiga "Ruta del Correu" a través de la serra de Xortà. En conjunt, una vintena de persones van gaudir del paisatge de la muntanya, una zona d'espectacular bellesa de La Marina que, a més a més, compta amb una variada fauna. Els promotors consideren que deu caminants és el número idoni de persones per participar.

En vista de l'acceptació d'aquesta proposta, sembla que innovadora a les terres valencianes, els organitzadors es plantegen realitzar la mateixa ruta a cavall i completar l'oferta amb l'oferiment d'altres rutes des dels pobles destinades a persones en estades més prolongades. També està en avançada fase de gestió l'execució d'una ruta molt més prolongada, de caràcter linial, no circular, que permetria enllaçar Callosa d'En Sarrià, prop de la mar i a la Marina Baixa, amb altre establiment del Comtat com és Casa Pinet, a Alfafara i que es duria a terme a través de Castell de Castells i possiblement una quarta casa per completar aquesta travessa per la zona muntanyosa. Es contempla la possibilitat que els visitants realitzen algun tram més llarg en un mitjà de transport alternatiu com l'autobús.

Dones fent poble

RAQUEL SEGUI CAMPS, ALCALDESSA DE FAGECA

RURALIA

Fageca és un poble menut de la comarca de El Comtat, pròxim al límit amb La Marina Alta, situat a la Vall de Seta sobre la solana de la Serra d'Alfaro. Compta amb poc més d'un centenar d'habitants, 137 segons el cens de 1991, dels quals uns quants s'ocupen a l'agricultura i els serveis locals i altres treballen a la construcció o tenen ocupació a les ciutats de Muro, Cocentaina i Alcoi. La seua alcaldessa és Raquel Seguí Camps, una dona jove i activa, que nascuda a València no tenia cap vinculació amb el poble i es va instal·lar a Fageca dotze anys enrere quan es va casar amb un fagequí. Raquel treballa com a funcionària de l'ajuntament del proper Vall d'Alcalà i és alcaldessa des de 1991. Junt amb ella altres tres dones i un home formen actualment l'equip de govern tot i que anteriorment, durant la legislatura precedent, aquest fou exclusivament femení.

P. *Com va surgir la idea de presentar-se a les eleccions?*

R. "Quan l'anterior alcalde volia deixar el lloc, no va aparéixer inicialment una llista substitutòria. Finalment, es va formar una per fer front a aquesta situació i vaig col·laborar en la seua elaboració. A les eleccions de 1991, les següents, pensàrem que succeiria algo semblant i com coneixíem la posició de la gent respecte a aquesta qüestió, ens juntàrem cinc dones i vam formar un partit nou. Celebrades aquestes, vam tenir una gran sorpresa quan darrere la votació isquérem elegides les cinc. Posteriorment, no pensàvem repetir un altra vegada però davant l'opinió d'algunes persones que no tornaríem a guanyar i per dignitat, per alguns comentaris que van circular, ens tornàrem a presentar. En aquesta segona ocasió formàrem la llista quatre dones, perquè cinc érem conscients que era pràcticament imposible tornar a eixir, i les quatre vam ser seleccionades".

P. *Què propostes teníeu per al poble quan vos vàreu presentar inicialment?*

R. "La veritat és que no teníem moltes idees concretes, les circumstàncies o la no disponibilitat de temps, dificultaren una major previsió, però la mateixa il·lusió i l'ambient de col·laboració existent a l'equip va permetre tirar endavant. Moltes coses s'han desenvolupat sobre la marxa, fent i innovant alhora, a mesura que detectàvem les problemàtiques".

P. *En eixa línia, quins problemes eren més importants en aquells moments?*

R. "El problema bàsic del poble era el dèficit d'aigua, accentuat pel fet que a l'estiu la piscina, que té un paper tan important per la vida del poble en aquesta època de l'any, podia buidar el dipòsit municipal. Degut a un trencament ens vam quedar amb poca aigua durant uns dies així que haguérem de treballar molt per racionalitzar el seu ús, establint torns d'utilització a les cases, un objectiu que aconseguírem".

P. *Què realitzacions s'han dut a terme al llarg d'aquests anys?*

R. "Pense que l'aspecte del poble ha variat radicalment durant aquest temps i així s'ha millorat la instal·lació d'aigua, el clavegue-

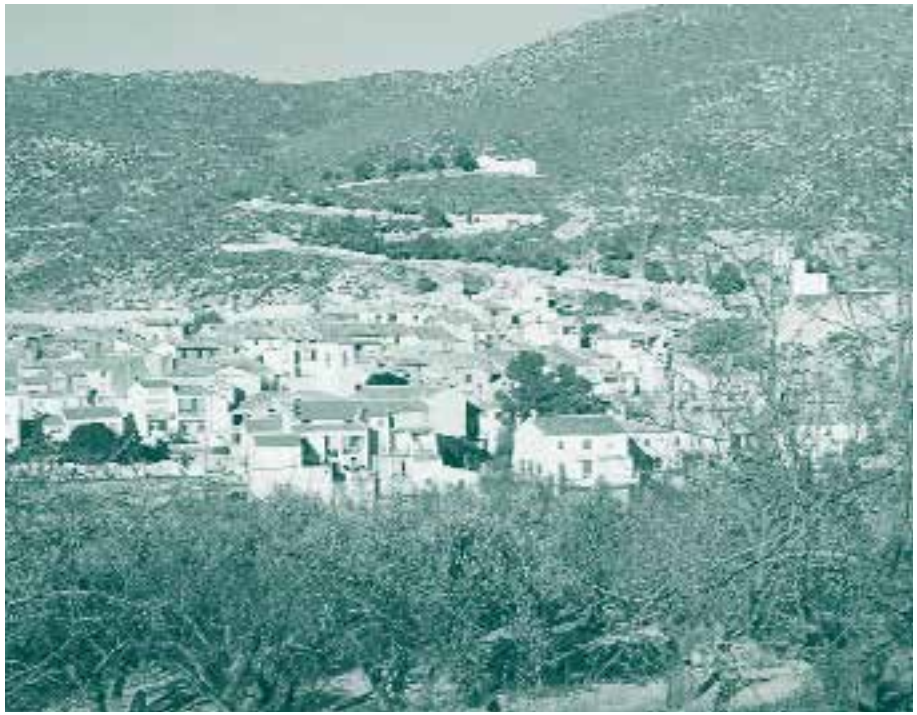

ram, l'enllumenament públic, s'ha pavimentat de nou els carrers, s'ha realitzat la pavimentació de la piscina i s'ha construït el bar de la mateixa, el nou accés al cementeri, la urbanització de l'Avinguda d'Alcoi, la consulta del metge, la llar del jubilat així com la reforma de l'ajuntament. També s'han transformat les cases dels mestres en apartaments rurals, s'ha recolzat la millora de façanes i teulades de les cases particulars, s'ha rehabilitat l'antic llavador, etc. En conjunt, la imatge del poble ha variat gràcies que s'han invertit uns 200 milions de pessetes, en gran part procedents de subvencions".

P. *De fet el poble continua en obres, que està fent-se actualment?*

R. "Sí, continuem en obres degut a que està urbanitzant-se l'accés des de Benimassot amb el recolzament de la Diputació Provincial. Aquesta obra inclou murs de pedra seca al llarg dels nous carrers en fase d'obertura, per cuidar la seua estètica. També tenim prevista una obra molt important com és l'aiguera de defensa, una construcció que evita que en ploure l'aigua de la muntanya entre el poble, tot i que es tracta d'una obra no acceptada per molts veïns. Tanmateix, la Diputació també ens ha concedit ajudes per la millora del poliesportiu".

P. *Hem parlat molt d'obres públiques però Fageca està ben dotada de serveis?*

R. "Pensem que sí, estan coberts els serveis sanitaris, socials o l'ensenyament, i els problemes en aquest sentit són el habituals a tants pobles. L'escola va tancar a la segona meitat de la dècada dels 80 i els xiquets acudeixen a Benilloba. Actualment, hi ha prou xiquets per reobrir-la, deu en edat escolar i altres dos que la tindran pròximament, però la Conselleria no està en eixa línia. A més a més, com a mare, personalment pense que per la qualitat de l'ensenyament és millor com està organitzat que no una unitària on van junts a classe els xiquets de diferents edats. És així, almenys al nostre cas, degut a que l'escola es troba a mig hora en transport escolar d'ací, considerant que l'autobús entra i fa parades a diversos pobles abans d'arribar. Es tracta d'un desplaçament que per la durada en temps realitzen molts xiquets de les ciutats. La implantació de l'ESO sí pot representar un problema si els traslladen a Cocentaina, degut a que si bé la distància és sols lleugerament major que a Benilloba, seria molt problemàtic si allà no disposen de menjador. Pel que fa als serveis comercials, Fageca compta amb botiga, panaderia, farmàcia, dos bars, electricista i llanterner, unes dotacions acceptables per al que és un poble d'aquestes característiques, una situació justificable en tant que donen servei a altres municipis veïns".

P. *Mirant al passat, quin problema destacaria de l'etapa de gestió municipal?*

R. "Per a mi el problema bàsic ha estat la gent, que a molts casos et desanima per realitzar coses. Pretens beneficiar el poble, al conjunt de la gent, i sempre hi ha alguns que critiquen i inclús desqualifiquen a les persones, fins i tot per altres motius externs a l'estricta gestió municipal, moltes vegades sense coneixement de causa. Per altra banda, el fet de ser un ajuntament de dones no ha representat cap problema. Com ja m'han preguntat alguna vegada, s'ha tractat d'un equip variat, format per dones des de 65 anys fins a jòvens, però cohesionat i amb ganes de fer coses i ací estan les eleccions per testificar-ho".

P. *En eixe sentit Fageca es va fer famós per la celebració multitudinària del dia de la dona treballadora. Què pot dir d'això?*

R. "Aquesta fou una iniciativa que va sorgir de la treballadora social i que fou assumida amb entusiasme per l'ajuntament, celebrat com acte públic entre 1992 i 1996. Inicialment es va muntar d'una forma molt «casera», amb uns mínims recursos econòmics però amb la col·laboració de la gent. El primer any es va cuinar menjar per més de dues centes persones, conills i pollastres, elaborats a les cases particulars, i va vindre un grup d'animació musical que aleshores iniciava la seua carrera. Posteriorment, van anar a més i així vam veure com progressivament arribaven autobusos amb gent de fora, acudien alcaldes i ens va sorpendre la múltiple presència de mitjans de comunicació. Tot això ens obligà a incrementar els recursos i va suposar un notable esforç. També voldria destacar la presència dels alcaldes de la zona, de fet sempre ha existit una molt bona relació entre els municipis de la Vall de Seta".

P. *Finalment, pensa tornar a presentar-se a les properes eleccions?*

R. "No, pensem que el nostre treball ja ha finalitzat i que a altres correspon continuar amb el treball directe d'intentar millorar el poble i la vida en ell".

Fer avantatges de dificultats

ALFONS LLORENS GADEA, ALCALDE DE PLANES

RURALIA

PLANES ÉS UN MUNICIPI de 769 habitants, segons recull el cens de l'any 1991, situat al nord de la comarca de El Comtat i que fou centre de la baronia del seu nom. L'integren quatre nuclis de població: la capital municipal, Benialfaquí, Catamarruc i Margarida.

Quan s'accedeix a l'ajuntament de Planes, poble presidit pel seu castell, a la porxada de l'edifici i junt a la porta d'accés, tres plaques aguarden al visitant. La de texte més extens de les tres, treta de La Cosa Pública, l'obra de Francesc Eximenis editada l'any 1383, vol recordar la funció dels membres de l'ajuntament: *"Els jurats e regidors són ulls del be comú, llengua del poble, seguretat dels estranys, fortalea e alegria de la comunitat, escut contra tota adversitat, vida de la terra, esperança dels aterrats, mare dels pobres, raïl de justicia, lligament de pau, cor, cap e honor de tot lo poble".*

Alfons Llorens Gadea és l'alcalde de Planes des de l'any 1991. Llicenciat en filologia, la seua professió és el periodisme i treballa a la Televisió Espanyola. Va nàixer al poble i resideix a València tot i que semanalment acudeix a Planes, on passa bona part del seu temps. Alfons és un bon conversador, una persona interessada per molts temes.

P. *De què viu la gent de Planes?*

R. "Com a tants pobles menuts, les pensions constitueixen un element decisiu, per la presència de molta gent d'edat avançada. Junt a elles, destaca la fàbrica de fusteria que ocupa, en conjunt, entre llocs de treball directes i indirectes, unes 80 persones, així com l'ocupació al comerç, la construcció i inclús l'alternativa d'alguns que es desplacen a treballar a Muro, Cocentaina o Alcoi. L'agricultura a temps complet empra un parell de persones tot i que són nombrosos els agricultors a temps parcial i la majoria de les famílies de Planes obtenen un complement de rendes del camp".

P. *Per què es va presentar a alcalde?*

R. "La idea de presentar-me va estar motivada pel fet que el poble anava malament i degut al meu concepte personal d'ètica, de necessitat d'intentar millorar el nostre entorn, calia fer alguna cosa en la mesura de les meues possibilitats. Planes es despoblava acceleradament, de fet havia perdut més habitants en deu anys que a les dècades anteriors, i durant anys s'havien dut a terme escasses realitzacions".

P. *Quines eren les prioritats al seu programa d'actuació?*

R. "El nostre objectiu era rellançar i revitalitzar el poble dins d'una visió de redistribució territorial de la població i els recursos. En eixa línia ens centrarem en tres vies d'actuació preferent com són un pla de rehabilitació del poble, la millora dels serveis públics i l'intent de diversificar i consolidar l'estructura econòmica".

P. *Com es va organitzar aquest projecte de desenvolupament?*

R. "Per aconseguir el primer objectiu es va traçar el Pla d'Urbanisme, ja que sóc un defensor de l'ordenació del territori en una visió ampla de la mateixa, amb la finalitat de permetre la construcció de nous habitatges, trencar el cinturó d'especulació existent en torn al centre i així afavorir l'eixample. També es va contemplar la reserva de sòl per usos turístics i industrials. Pel que fa al segon, vam millorar la xarxa de distribució d'aigua potable, un greu problema anterior, i es va construir el centre mèdic, la nova escola, l'auditori, la biblioteca, bàsica almenys pels xiquets, i el casal de la música. Es pretenia que els serveis públics estigueren com més perfectes millor i, a més a més, sobredimensionats cara a un posible futur d'increment de la demanda, perquè apostem per l'augment de la població evitant que se'n vaja o afavorint el retorn, i aquesta demana serveis complets. També ens hem interessat per cuidar la xarxa comercial del poble, un altre element molt important, en tant que cal pensar en els habitants que de fet tens. Finalment, l'intent de diversificar i impulsar els sectors productius es va centrar en la finalització de tres albergs, un campament i de serveis pel poble que poden tenir altre aprofitament com el Casal de la Música o les aules polivalents del Centre Social. La seua explotació es realitzarà amb criteris de professionalitat per garantir el correcte funcionament".

P. *Una de les iniciatives senyeres ha estat precisament el centre social, un edifici que resalta sobre el centre històric de la població. Què pensa d'això?*

R. "El centre social constitueix un ambiciós projecte de dotar de serveis a la població amb un edifi-

ci polivalent, construït sobre el solar d'una antiga construcció anteriorment desapareguda, perquè Planes és un poble viu no un poble aparador. Es tracta d'un edifici modern, mostra de l'arquitectura actual però on s'han cuidat detalls com són integrar-se en l'esglaonament del casc urbà, la lleugeresa arquitectònica, el color de l'edifici o la pròpia utilització de pedra a les façanes. Aquesta edificació permet disposar d'un centre d'usos socials pels veïns però també està prevista la instal·lació en habitacions o en departaments ja existents de persones majors de Planes sense família o en roïna situació, i que aquestes, a l'igual que la resta dels majors, puguen disposar de serveis de bar i restaurant. És aquesta una qüestió interessant en tant que el vell al poble conserva el seu espai i això ha de cuidar-se. També volem desenvolupar el turisme cultural, representat per cursos, reciclatges d'empleats, reunions de membres de les universitats, etc. És el cas de la realització de cursos de la Universitat de València, com un de literatura oral previst, o la reunió de la Orquestra Universitària de Valencia. La disponibilitat ja aconseguida de places de residència permet l'acollida de persones, amb oferta de diferents condicions per a gent diversa, i per tant el desenvolupament d'aquestes trobades".

P. *Altre referent important a la zona és la Mancomunitat de Serveis "El Xarpolar", de la que vosté és president.*

R. "Sí, es tracta d'una realització molt valuosa per a nosaltres en tant que la col·laboració intermunicipal, comarcal, la posada en marxa de plans de conjunt, tant en l'ordenació del territori com en la prestació de serveis, és una qüestió de futur. En aquest sentit hem començat per una iniciativa prioritària com és la recollida comú del fem, un autèntic problema, o el pla de clausurament d'abocadors dels quals s'han tancat una vintena".

P. *Què altres projectes en marxa destacaria?*

R. "Entre ells poden senyalar-se iniciatives destinades a l'agricultura com és la diversificació a l'ús de l'aigua mitjançant l'aprofitament dels sistemes de regs existents, d'origen musulmà. Pretenem que s'estudie amb la col·laboració de la Universitat de Montpellier per a que siguen reconstruïts pel seu ús i valor patrimonial, visitables pel turisme, i generen microeconomies i així desenvolupar un nou ofici local barreja d'obrer, arqueòleg, llaurador, guia, etc. Tot i això, volem estendre el reg localitzat a partir dels sistemes de regadiu tradicionals i dels cabals sobrants de depuradores; està comprovat que conreus com la cirera produexien molt més únicament amb regs d'auxili als moments oportuns. És molt important la prevista construcció d'un gran magatzem, d'uns 3.000 m^2 de planta, que centralitze la comercialització de la cirera de la zona. Aquest magatzem ha necessitat la requalificació d'un espai amb aquesta destinació però pensem que és necessari i que es tracta de l'emplaçament òptim ja que Planes produeix més de la meitat de la cirera de l'àrea, estaria situat en una ubicació central de la mateixa, junt a la carretera, dotat d'aigua, fibra òptica, etc. Això és possible perquè les fruites de muntanya també són comercialitzables i actualment allò important no és produir, que ja sabem, sinó comercialitzar. A més a més, aquesta instal·lació pot induir el desenvolupament d'altres indústries".

P. *Què plans de futur té?*

R. "Tinc la intenció de tornar a presentar-me a les eleccions, espere mantenir la majoria absoluta actual, però amb l'objectiu d'acabar d'acomplir els plantejaments formulats vuit anys enrere, de poder tancar eixa fase oberta. Sí que serà la darrera vegada perquè no és el meu desig estendre'm en l'ocupació del lloc i altres han de seguir. La veritat és que estem il·lusionats per desenvolupar projectes, pel futur, tot i que no manca un cert pessimisme respecte a aquest i a altres pobles".

Iniciatives museístiques de la zona

A QUESTA ZONA NO reuneix nombroses instal·laciones museístiques però sí disposa d'una xarxa en fase de desenvolupament i pot resultar interessant un recorregut per les existents. En aquest sentit, destaca la concentració de museus existent a Callosa d'En Sarrià. Aquesta població de la Marina Baixa compta, a banda del Museu de l'Aigua al qual ens hem referit anteriorment, amb un Museu de Etnologia al qual està previst desenvolupar una secció d'arqueologia. A la mateixa comarca, el poble de Relleu té un altre museu, de caràcter local, que recull col·leccions d'arqueologia i etnologia. També a la Marina Baixa, prop de Callosa d'En Sarrià, la localitat turística de Guadalest reuneix un variat conjunt de col·leccions privades, tot i que aquestes presenten unes característiques molt peculiars ja que estan orientades a la nombrosa afluència de visitants al poble. És aquest el cas del Museu d'Etnologia, del Museu del Betlem, del de Miniatures, del "Museo de las una y mil curiosidades" i del Museu de la Joguina Antiga.

Entre els museus existents a l'àrea, destaca el gestionat pel Centre d'Estudis Contestans a Cocentaina. El denominat Museu del Comtat està instal·lat a un antic casalot del Carrer Major, al casc històric de la ciutat i molt proper de l'ajuntament. Fou inaugurat a l'octubre de 1995 i alberga col·leccions d'etnologia i de prehistòria (arqueologia). El magnífic edifici compta amb tres nivells d'ocupació dels quals el primer, la planta baixa i una prolongació subterrània, comprén tres exposicions temàtiques o sales monográfiques dedicades als productes bàsics que integren la trilogia agrícola mediterrània: el cereal, el vi i l'oli. A l'esmentades sales es mostra el cultiu i la transformació d'aquests productes i inclouen la reproducció d'un cub de vi i una antiga almàssera traslladada a aquest nou emplaçament. Completen aquesta part, entre altres elements, dos interessants vídeos sobre el procés d'elaboració del vi i de l'oli. La primera planta mostra l'evolució de la prehistòria a la comarca a través d'objectes, fotografies i un altre vídeo de mitja hora de durada. Finalment, dalt es troba la ben surtida biblioteca, d'accés lliure pels interessats a la matèria, i el taller de restauració, el despatx i l'imprescindible magatzem d'objectes recollits.

De diferent natura és la rehabilitació d´antigues instal·lacions de transformació agrícola existents a alguns pobles com és el cas de les almàsseres restaurades a Patró, a la Vall de Gallinera, i al poble de Benillup. Finalment, també a El Comtat existeix un petit museu local a la localitat de Benimarfull, on es troba el Museu de la Parròquia de Santa Anna.

El Molí del Salt

EL POBLE DE BENILLOBA, al Comtat, està situat vora el riu Frainós, sobre la seua riba dreta. Un camí des del poble, aigües avall, permet arribar al Molí del Salt, un dels establiments d'aquesta natura més singulars de la comarca. Aquest riu discorre la majoria del seu trajecte enfonsat però amb caixer ample, sobre les fràgils marges d'albarís fins que poc abans del molí el pas de l'aigua en travessar un congost calcari, ha originat un

Molí del Salt (Benilloba).

estret amb grans tolls i altres formes rocoses resultants de l'erosió fluvial. L'estret té al primer tram les ruïnes d'un molí i un antic pont, de pedra, que formava part del camí de Cocentaina. El gorg finalitza amb l'espectacular salt de forma que des de ben antic aquesta caiguda ha estat objecte d'aprofitament.

Sobre la marge dreta es troben les ruïnes de l'antic molí, posteriorment transformat en central hidroelèctrica, assentat en un difícil emplaçament i amb obres espectaculars. Pot observar-se l'antiga conducció d'aigua a la central, assentada sobre obra anterior, l'antic cub, l'edifici d'aquesta amb restes de maquinària, etc., a més d'altres obres annexes com són sen-

gles séquies que desviaven el cabal pel regadiu de la marge esquerra. Al llarg de 1998 l'Ajuntament, amb la col·laboració del CEDER AITANA, ha realitzat diverses obres de neteja del molí i de condicionament de l´accés de vehicles i el de caminants, com l'eixamplament de l'antic camí, el seu empedrat i l'esglaonament. També s'ha buidat el molí, abans totalment enrunat, de forma que ara és visitable. L'Ajuntament té el projecte d'acondicionar pròximament un àrea recreativa alhora que s'estudia la possibilitat de reconstruir el molí per destinar-lo a altres usos.

Alberri i Sarrià

DOS PUBLICACIONS DE L'ÀREA

EXISTEIXEN DIVERSES publicacions vinculades a l'àrea, la majoria d'elles editades a municipis de l'entorn, a poblacions de l'Alcoià i La Marina, però volem mostrar dues publicades a la zona. Es tracta, en ambdós casos, de publicacions de caràcter científic que pretenen aprofundir en la divulgació del coneixement d'aquestes terres.

La més veterana i coneguda és Alberri, quaderns d'investigació del Centre d'Estudis Contestans, una publicació que edita l'esmentat centre situat a la capital de El Comtat amb el patrocini i col·laboració d'altres entitats. Alberri, que té una tirada d'un 600 exemplars, difon articles de prehistòria, arqueologia, història i etnologia, preferentment vinculats a la zona on desenvolupa les seus activitats el Centre d'Estudis Contestans. Al llarg de més d'una dècada s'han editat una desena de números d'aquesta revista que ofereix la possibilitat a altres publicacions de realitzar intercanvis entre elles.

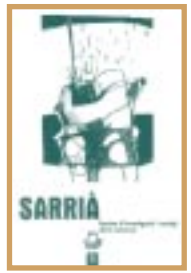

Front a l'experiència d'Alberri, Sarrià representa la mostra d'una iniciativa de recent iniciació. Es tracta d'una publicació de caràcter semestral que va veure la llum per primera vegada el passat any 1998 i de la qual han estat editats els dos primers números, el zero i l'ú. Al llarg de les seues pàgines es pretén promoure la investigació de temes locals i comarcals a la Marina Baixa i així es recull col·laboracions en camps tan diversos com història, lingüística, botànica, etc., a més de comentar altres publicacions relatives a la comarca. Aquesta iniciativa està impulsada per l'Organisme Autònom Administratiu Local de Cultura "Salvà-Pérez Miralles" de Callosa d'En Sarrià.

Una masia repleta d'art

MAS BITOL ÉS una interessant iniciativa cultural i comercial. Virtudes i Pascual han reahabilitat, una masia del segle XVIII a la serra d'Aitana, al costat del Safari i les localitats d'Alcoleja i Penàguila i l'han convertit en una galeria d'art polivalent on també s'inclouen peces d'artesania d'autor molt interessants. No deixa de ser sorprenent per a qui es troba amb ells per casualitat i gratificant per a aquells que planejen una visita, que al Mas Bitol, indret pacífic i tranquil, a mil metres sobre el nivell de la mar, es puguen contemplar –i adquirir– peces de la col·lecció de gravats i serigrafies d'Eusebio Sempere, col·lages i obra gràfica d'Antonio Miró, fotografies de Maribel Belda i José Carrillo, obres d'Anzo i Juana Francés. La pròxima exposició programada és de Wences Rambla (Castelló). A més Virtudes i Pascual planegen posar en marxa més activitats com tallers de pintura, escultura o ceràmica.

Mas de Bítol (Penáguila).

El Centre d'Estudis Contestans

El Centre d'Estudis Contestans constitueix l'associació cultural més coneguda de El Comtat, una entitat amb renom aconseguit després de dècades de treball. El C.E.C. es va fundar en la dècada dels 70, amb antecedent directe en un grup sorgit l'any 1971, iniciativa de diversos jòvens interessats per l'arqueologia, i porta més d'un quart de segle de treball.

Al llarg d'aquests anys, el C.E.C. ha realitzat diversos descobriments i ha obert línies d'investigació i així l'any 1977 membres del centre d'estudis van descobrir les pintures de Benirrama, a la Vall de Gallinera, i a començament dels 80 les de la Cova Alta o Pla de Petracos a Castell de Castells. Aquestes darreres pintures van servir per definir un nou horitzó artístic prehistòric, el conegut com a art macroesquemàtic. A més a més, el centre ha editat llibres i catàlegs, la revista Alberri ha organitzat succesives exposicions sobre diversos temes i des de 1996 té obert el Museu del Comtat. Manté contactes amb museus, universitats i centres culturals de la resta de l'Estat i d'altres països. Com a reconeixement d'aquesta tasca el C.E.C. ha rebut diversos guardons per part de grups culturals i acadèmics com és el cas del premi Cavanilles de l'Institut Valencià d'Excursionisme i Natura o la distinció com "Importante del Mes" per part del diari "Información" d'Alacant. El centre desenvolupa tasques culturals que, com expliquen els seus membres, no sempre han estat reconegudes per algunes institucions.

Actualment, el Centre d'Estudis Contestans compta amb mig centenar de socis i disposa d'una surtida biblioteca amb més de 7.000 llibres i un valuós arxiu que reuneix milers de fitxes. Gestiona el Museu del Comtat i edita la revista Alberri, publicació en la qual l'entitat divulga els diferents treballs que van realitzant. En l'actualitat el centre està organitzat en quatre seccions com són Història, Arqueologia, Paleolític i Vídeos i s'està treballant en diversos projectes entre els quals destaquen un inventari del patrimoni arqueològic rural del Comtat, la investigació i estudi de nous abrics amb pintures rupestres, la catalogació i estudi de grafittis, l'inici d'una exposició sobre els castells del Comtat, etc.

Col·lectius en defensa de l'aigua

L'excesiva extracció d'aigua que es realitza a l'entorn del Riu d'Alcoi o Serpis, al pas pel centre de El Comtat, principalment per part de les nombroses fàbriques de la zona, ha influït als darrers anys en la desecació dels ullals que abasteixen l'àrea de regadiu estesa entre Cocentaina i Muro, afectant també a altres municipis veïns. S'ha comprovat la vinculació entre aquesta progressiva disminució i les extraccions industrials, com demostra el fet que determinades fonts deixen de brollar els dies laborables, així com la participació d'alguns propietaris de pous que trauen aigua per vendre-la per al consum. Com a resposta front a aquesta problemàtica, van sorgir les coordinadores en defensa de l'aigua de Muro i Cocentaina, així com una plataforma global amb l'objectiu d'unificar esforços en aquesta línia. Aquesta plataforma està integrada per les diferents colles de defensa de la natura de l'àrea, i per nombrosos afectats, propietaris de pous de reg o regants, i per algún grup polític, que progressivament s'adhereixen a l'associació a mesura que es pren conciència de la gravetat d'un problema com aquest.

La coordinadora de Muro va aparéixer l'any 1997 i al llarg del temps ha impulsat diverses accions de protesta. Destaca així la manifestació realitzada el juliol de 1998, després que el "Grup de Dones en Defensa del Llavador", una interessant iniciativa sorgida al poble, es mobilitzara com a conseqüència de l'assecament d'aquest element tradicional de Muro. Mentre, la coordinadora de Cocentaina i el GAN (Grup d'Amics de la Natura) han dut a terme als darrers anys diverses accions de difusió, de protesta, pero també de denuncia d'aquesta problemàtica. Per la seua banda, els ajuntaments de l'àrea afectada han creat la Taula d'Usuaris de l'Aqüífer tot i que és observada amb escepticisme per molts sectors de la zona. La plataforma no és optimista pel que fa al problema de l'aigua, per la qual cosa exigeix a curt termini solucions o es tornarà a mobilitzar per intentar recuperar el dret a un be tan necessari com és l'aigua. En eixa línia els dies 22 i 29 de maig s'han programat dues manifestacions per l'aigua a Muro i Cocentaina.

L'associació d'allotjaments rurals

EL MES DE DESEMBRE de 1998 es va constituir l'Associació d'Allotjaments Rurals de La Muntanya d'Alacant. Actualment està integrada per vint membres, inclosos establiments de variades característiques com són un hotel, diverses cases situades dins de casc urbà o masies ubicades al camp, número que es confia incrementar al llarg de l'any. Pel que fa a les cases, també mostren una diferenciació entre les de lloguer conjunt o aquelles que ho són de forma compartida.

Entre els objectius d'aquesta associació destaca la realització d'una campanya conjunta de difusió publicitària dels establiments o la fixació d'unes normes de qualitat pels seus associats. Aquestes normes aniran acompanyades d´una categorització amb símbols identificatius, que a més permetren al visitant distingir les característiques dels mateixos establiments. En aquesta línia actualment també es treballa en l'elaboració del logotipus de l'associació. El día 19 de febrer de 1999 va tenir lloc la presentació oficial de l'associació en Alacant a l'àmbit de la fira Introturística.

També es planteja la col·laboració en el desenvolupament d'ofertes d'activitats conjuntes, com és el cas de les rutes senderistes entre diversos establiments, una qüestió que **RURALIA** aborda al present número de la revista al capítol d'iniciatives. L'Associació d'Allotjaments Rurals de La Muntanya d'Alacant actualment té la seua seu oficial a Casa Pinet de Alfafara, a El Comtat. Per a qualsevol informació es pot contactar amb ella a l'adreça Masia El Pinet s/n, 03459 (Alfafara), telf. 965529039.

Fontilles

ENTRE ELS DIVERSOS col·lectius de les comarques de muntanya que integren el LEADER Aitana, dos dels més singulars es troben al municipi de la Vall de Laguart. Aquests col·lectius són els malats i els voluntaris de la leproseria de Fontilles. Però anem a pams i comencem per una mica d'història. La lepra era, a l'inici del present segle, una malaltia molt extesa a la Marina, una comarca ben pobra aleshores. El jesuita Carlos Ferrís i l'advocat de Tormos Joaquín Ballester van fundar en 1902 una associació benèfica que va comprar uns paratges nomenats Fontilles a la Vall de Laguart. La forta prevenció social davant la lepra va obligar a construir un mur de més de tres quilòmetres de llargària tot envoltant Fontilles.

Al 1920 Fontilles albergava 114 malalts: la dura dècada dels quaranta veurà augmentar la població fins 400, que vivien en una autèntica "ciutat". A més de les instal·lacions sanitàries hi havia tallers de fusteria, enquadernació, imprempta; banda de música; escola, camps i horts; un teatre; etc. La majoria provenien del País Valencià i Andalucia. Estaven atesos per jesuites, religioses franciscanes de La Inmaculada, personal mèdic i voluntaris. Avui, però, la lepra està pràcticamente erradicada d'Espanya. Només resten uns 70 malalts a Fontilles i tots ells, gent major. Fontilles es dedica ara a combatre la lepra a països del Tercer Món mitjançant la finançació de dispensaris i la formació de personal sanitari. Part de les seues instal·lacions es dediquen a hores d'ara a l'acolliment de persones velles sense familia.

En l'actualitat els voluntaris que acudeixen a Fontilles són majoritàriament jovens que hi treballen un temps: des de quinze dies fins anys; algun voluntari s´ha quedat, fins i tot, durant tota la seua vida. Vénen del País Basc (40%), del País Valencià (27%), d'Aragó (12%) i d'altres regions. Malalts de lepra i voluntaris són discrets habitants –permanents o temporals– d'aquests paisatges. No els veureu per les platges o llocs d'oci del proper litoral. Quan passeu per la porta de Fontilles o vegeu el seu llarg mur, penseu en els que són dintre o, per què no? hi entreu.

Les instal·lacions de Fontilles es troben al terme de La Vall de Laguart. L'accés es fa des de la carretera CV-721 a uns 4'5 km del poble d'Orba i 1 km de Campell.

Grups ecologistes

LA QUEBRANTÀ I EL GRUP D'AMICS DE LA NATURA (GAN)

La Colla Ecologista La Quebrantà, amb seu a Muro, és una bona mostra dels col·lectius d'aquest tipus implantats directa o indirectament a la zona, com també és el cas del Grup d'Amics de la Natura de Cocentaina, de la Colla Ecologista La Carrasca d'Alcoi, del grup Xoriguer de la Vila-Joiosa, etc. L'existència de zones urbanes o semiurbanes, amb els consegüents problemes mediambientals, i un entorn muntanyós molt divers que tradicionalment ha impulsat l'aparició de col·lectius interessats per ell, recolzen aquesta presència.

La Quebrantà funciona des de començament de la dècada dels 90 i a l'actualitat l'integren uns vint-i-cinc membres, en la pràctica totalitat gent molt jove i amb majoritària presència de dones. Entre les activitats de la colla cal destacar que compten amb un viver de plantes autòctones, amb les quals efectuen repoblacions, o la realització de trobades con la organitzada sobre arbres autòctons l'any 1999.

El Grup d'Amics de la Natura (GAN) constitueix un referent de les associacions d'aquesta natura que existeixen a les diferents comarques. Nascut a l'any 1985, el grup ha desenvolupat la seua activitat durant aquests anys i, a l'actualitat, compta amb un centenar de membres. El GAN, centrat a Cocentaina, ha estés el seu àmbit d'actuació a les comarques de El Comtat, l'Alcoià i la Vall d'Albaida, preferentment a la Serra Mariola i l'àrea del seu entorn. Al llarg d'aquests anys, s'han realitzat múltiples activitats en defensa del medi ambient, trobades com les Jornades de la Mariola; han impulsat o col·laborat en la Coordinadora en Defensa de l'Aigua o la Coordinadora en Defensa de la Mariola, l'edició de la revista "Upupa Epops"; s'han pronunciat a favor de la insubmisió, etc. A curt termini, han prioritzat el treball en torn a la problemàtica de l'aigua, de l'aplicació del Plan d'Ordenació dels Recursos Naturals de la Serra Mariola o de l'efecte del turisme rural a la zona.

El Comtat: l'Embassament de Beniarrés i la Serra Mariola.

JOANA BATALLER

Al llogaret de Benissivà, un dels set nuclis que integren la Vall de Gallinera, resideix Joana amb la seua família. Nascuda a La Safor, comarca on residia abans, ella i el seu home es traslladaren a aquest petit poblet d'un 80 habitants fa ara dotze anys. Buscaven tranquilitat, un lloc agradable on residir, i l'han trobat en aquest poblet envoltat d'oliveres, cirerers i fins i tot tarongers, presidit per la massa calcària de la Serra Foradada. Ací han fet nous amics, s'han integrat en el veïnat i porten el ritme de vida que buscaven. Viuen junt al seu fill en una casa a una placeta al final del poble, junt als bancals coberts d'arbres.

Però Joana, llicenciada en Filologia, es va llançar endavant per tal de desenvolupar un projecte que li permetera treballar sense haver de desplaçar-se diàriament fora del poble. Així, va sorgir la idea d'obrir un restaurant, un projecte que es considerava molt arriscat degut a les pròpies dimensions del poble, al relatiu aïllament entre els llogarets que integren el municipi o a la llunyania de poblacions majors. Fa ara un any i mig que Joana va tirar endavant i el balanç actual d'aquesta aposta és positiu. El restaurant ha tingut acceptació, l'ambientació i dimensions del seu menjador, amb capacitat per una trentena de persones, la cuina estacional que ofereix, de productes de temporada amb influència de la tradicional, ha estat valorada fins el punt d'aparéixer a la Guia Gourmetour com a establiment recomanat. No ha dubtat en donar-se a conéixer fins i tot amb l'enviament de cartes personals de promoció. Actualment, Joana simultanea l'anterior ritme de vida al poble amb l'obertura del restaurant de divendres nit a diumenge per la nit.

VICTOR MANUEL MONCHO

Victor és un emprenedor jove alcoià de vint anys, que resideix a un mas del terme de Cocentaina. Nascut a la capital de l'Alcoià es va independitzar molt prompte de la seua família i ha creat una empresa de treballs mediambientals. Practica l'agricultura al mas on viu, on treballa la terra amb cultius ecològics, cria animals i fins i tot s'ha llançat a fer-se el seu propi pa. És un enamorat del camp, de la vida al mas i un defensor de l'ecodesenvolupament.

Però, a més a més, per si tot això no fos suficient, Victor és un criador d'ases, preocupat pel manteniment d'aquesta espècie en perill d'extinció, una afició que li ve de lluny, des de la seua infantesa. És soci de ADEBO, l'associació en defensa de l'ase amb seu a Córdoba, i dins de les seues possibilitats lluita per la supervivència d'aquest animal que si bé reconeix que ha perdut utilitat econòmica pensa que no té per això que ser marginat. Ha arribat a tenir una trentena d'animals, de les quatre races existents a l'Estat como són l'Arañón-Cordobés, el Mallorquí, el Zamorano-Leonés i el Català, molt interessat pel manteniment de la puresa de cadascuna d'elles.

A l'actualitat, manté uns quants animals, de diverses races.

Els ven però alhora dóna a algunes persones interessades tot i que es queixa que en la major part des casos els busquen per capritx i posteriorment es cansen de tenir-los.

Victor utilitza ocasionalment els seus animals per a les festes dels pobles, en feines del seu treball a espais d'escassa accesibilitat i altres tasques que li encomanen. Amb això i la venda d'exemplars cobreix una petita part del seu manteniment ja que les ajudes oficials són escasses. Victor ha realitzat diversos cursos d'especialització o de cria per tal d'aprofundir en una matèria a la qual es troba tan vinculat.

ANA HASSELMANN

Al llogaret de L'Abdet, pertanyent al municipi de Confrides, situat a la Vall de Guadalest, viu Ana amb el seu marit i els seus quatre fills. Nascuda a Dinamarca, Ana resideix a Espanya des de l'any 1984 encara que junt amb el seu marit va establir la seua residència a la Marina Baixa el 1989, després d'haver viscut anteriorment a un poble aragonés. Aquesta família constitueix una mostra de les que, procedents de fora de l'Estat, s'han instal·lat a Guadalest amb l'objectiu de residir al medi rural. Ells van comprar una casa i terres de conreu que al llarg d'aquest anys han anat acondicionant i representen un exemple de pluriactivitat al medi rural; ací desenvolupen diverses activitats com són, entre altres, l'agricultura o la venda de productes a fires alternatives. Han pogut així aconseguir l'objectiu de viure en un entorn natural, de desenvolupar una millor convivència i de realitzar-se treballant en allò seu. En aquest sentit, Ana pensa que han estat ben acollits al poble, tot i que assenyala com molta gent de la rodalia no entenia el seu assentament o forma de viure.

Entre els problemes, Ana destaca la situació de l'ensenyament, on la falta d'alumnes planteja perspectives negatives a les escoles de la vall, agreujada per la posada en marxa de la LOGSE, i pensa que sense escoles els pobles no poden atraure població de fora. Algunes escoles es troben al límit legal de la seua desparició, encara que l'aportació de les famílies foràneies ha estat relevant, com succeeix a l'escola on estudien els seus fills on tres de cada quatre alumnes no és nascut al poble. Junt a l'educació, Ana pensa que a la gent del poble els falta autoestima, valoració d'allò seu, la qual cosa dificulta qualsevol projecte, mentre manca una política decidida per part de l'administració de recolzament als habitants rural. Però tot i això Ana ha trobat un bon lloc on viure amb la seua família, on desenvolupar aquelles activitats i facetes que li interessen i això es algo que moltes persones desitgen.

RAFAEL SEGUI I JORDI ALEMANY

Rafael és un expert margenador amb més de vint-i-cinc anys d'ofici a les seues esquenes. Vinculat des de ben jove en aquesta tarea, començà a treballar de xiquet ajudant a membres de la seua família com a peó, per la comarca, acostant les pedres, reblint els buits i altres treballs complementaris. Uns anys de pràctica el van permetre convertir-se en un artesà de la col·locació de la pedra, de muntar el trencaclosques com ell defineix el seu treball.

El margenador pensa que aquest és un ofici dur i tradicionalment menyspreat i així recorda la dita popular que *"el que treballa en pedra ni creix ni medra"*, però ell el troba gratificant, especialment la construcció en pedra en sec, sense cap altre material de lligament. Descriu com cal conèixer la pedra, diferenciar les seues diverses variants: la blanca de Gata, la "tostada" de La Nucia, la procedent de la veta de Patró, etc., i com així i amb l'experiència és possible trencar-la amb la maça com un vol. Cal "carar" la pedra, posar-la al seu lloc precís per a que resulte un mur ferm, sense fisures, ben trabat. Rafael afirma que si en acabant, al caminar sobre el mur es meneja, per poc que siga, aquest no aguantarà.

Rafael recorda com han desaparegut, a poc a poc, el margenadors però també com des d'uns anys enrere els busquen per fer obres als xalets, un treball ben pagat, o per realitzar obres d'urbanització per part d'algunes empreses com la coneguda constructora per la qual treballa. Però també, dia a dia, augmenta la demanda per executar obres concretes vinculades a la restauració d'edificis. Comenta com els estrangers els observen treballar amb gran curiositat, inclús arriben a tocar la pedra, a experimentar el seu tacte, amb evidents mostres de sorpresa. Pensa que l'ofici comença tímida-

Font dels Noguers de Famorca.

ment a revaloritzar-se i que, al ser un bon moment, caldria formar més gent jove, però alhora reclama que deuria cotitzar-se millor.

Al costat de Rafael està Jordi, que amb 35 anys és el seu ajudant. De família amb tradició a l'ofici, –son oncle i son pare treballaren de margenadors–, aquest veí de Benialí, porta dos anys amb la pedra, junt a Rafael, qui li ha ensenyat la tècnica. Va començar amb la pedra de forma circumstancial, ocupat a la construcció, però, a poc a poc, va anar interessant-se per l'ofici fins el punt que li agrada el seu treball i vol continuar amb ell. Ara Jordi ja alça parets de pedra en sec, sense material de lligament, amb certa destresa, com insisteix Rafael, i ambdós recorden amb orgull obres d'aquesta naturalesa realitzades en comú, com la Font dels Nouers del poble de Famorca.

JOSÉ MIGUEL GARCIA FRAILE

Al peu de la Serra d'Aitana, a la vall que s'estén entre aquesta i el Puigcampana, es troba el refugi d'escaladors de la Font de l'Arc, entre els pobles de Benimantell i Sella. Ací resideix José Miguel Garcia Fraile, que junt amb un soci gestiona des de fa set anys l'esmentat refugi propietat de la Comunitat de Regants de la Vila Joiosa.

Nascut en Alacant, José Miguel sempre ha estat vinculat a Sella degut a que els seus pares són oriundos del poble i de xiquet passava temporades en ell. Quan va començar a practicar l'escalada, continuà freqüentant aquest paratge de la Font de l'Arc i, de fet, en algunes ocasions es va aixoplugar a la caseta on posteriorment es va acondicionar el refugi.

Set anys enrere José Miguel, junt amb el seu soci Nacho Sànchez, van proposar als propietaris l'habilitació d'aquest edifici com a refugi. Durant dos anys van adaptar l'edificació, sense ajudes, per tal de posar-ho en marxa. Junt amb això van acondicionar l'entorn, inclosa l'apertura de centenars de vies d'escalada, i van dur a terme altres iniciatives com una guia d'escalada que inclou informació sobre el poble de Sella, el nucli de població més proper. La fama d'aquest centre s'ha estés i, a hores d'ara, acudeixen escaladors de diversos països del món. José Miguel destaca com a factors decissius d'aquesta acceptació el clima, que permet l'escalada a l'hivern, la qualitat de la roca, un equipament que comprén ja unes 300 vies, l'accesibilitat des d'altres països, etc., a banda del seu treball constant.

Actualment, José Miguel participa en altres iniciatives de diferent natura, projectes ambiciosos pel que fa al seu interés pel desenvolupament rural des de models equilibrats i sostenibles. Concretament està treballant, en col·laboració amb el seu soci i amic Jeroni Garcimartín, en el projecte de "Terra Ferma", una empresa de gestió d'activitats esportives i culturals al medi rural. José Miguel valora molt positivament el fet de treballar en algo gratificant, vinculat fins i tot a les seues aficions, i més quan li permet residir al lloc on ell vol.

Serra d'Aitana.

El nesprer

Esteban Lopez Soler [1)]
i Lucas Espasa Sanchis [2)]
Cooperativa Agrícola
de Callosa d'En Sarrià (Ruchey)

El nesprer representa un dels conreus més representatius de la zona tot i que limitada la seua implantació a l'àrea de Callosa d'En Sarrià i el seu entorn. Aquest fruiter s'ha ensenyorat del paisatge de l'àrea i constitueix un motor econòmic de la mateixa. És per això, per les peculiars característiques del nesprer i el seu conreu, que pensem mereix un article específic.

A partir dels anys seixanta, el cultiu del nesprer ha suposat una veritable revolució per a la subcomarca de l'interior de la Marina Baixa, amb Callosa d'En Sarrià al capdavant. Les característiques tan peculiars d'aquest cultiu, fan que siga l´òptim per a una estructura agrària de minifundi amb economia familiar com a base. Les característiques del Nesprer Japonés (Eribotria japonica) són molt particulars. Floreix a la tardor, desenvolupa els fruits en hivern i es recull a començament de primavera. Això el converteix en un fruit primorós que ens anticipa l'arribada del bon temps.

Actualment existeixen aproximadament unes 1.200 hectàrees de cultiu amb la varietat Algar. Per a obtindre aquesta fruita de qualitat és necessari un aclarat manual, d'ací l'elevat cost de mà d'obra que es reflecteix en el preu final de la fruita. El mateix passa amb els derivats del nesprer com són els nesprers en almívar, que han de ser pelats a mà d'un en un; no passa el mateix amb el Nèctar de Nesprer, la melmelada, tot i que sí amb el licor. A finals de 1998, en vista de l'acceptació que tenien els derivats del nesprer es va crear l'empresa "Conservas Artesanas del Níspero, S.L.", amb la participació de les cooperatives de Callosa, Altea i Bèrnia S.A. amb l'objectiu d'aprofitar millor els nesprers amb pitjor imatge comercial per a ser venuts en fresc. Cada agricultor confecciona i envasa en les seues parcel·les els nesprers segons les normes de qualitat establertes pel Consell Regulador de la Denominació d'Origen "Nísperos de Callosa d'En Sarrià". Parlar de nesprers és parlar d'una fruita artesanal única pel seu sabor, gràcies, entre altres coses, a la gran qualitat de les aigües amb què es reguen els camps, i al microclima existent a la zona.

Tot això no haguera estat posible sense una entitat comercialitzadora com és la Cooperativa Agrícola de Callosa d'En Sarrià "Ruchey", impulsora de la denominació d'origen. "Ruchey" i "Font d'Algar" són les dues marques amb què la Cooperativa Callosa comercialitza els nesprers, així com cítrics, avocats, etc., fins arribar a les 35.000 tones de volumen comercialitzat.

Nesprers a La Marina Baixa.

En 1992 es va formar l'Agrupació d'Interés Econòmic A.E.I., composta per les cooperatives de Callosa, Altea i Bèrnia Agrícola, S.A. amb l'objectiu de comercialitzar en comú els nesprers mitjançant un sol canal d'oferta. Això implica que les tres entitats tinguen idèntics controls de qualitat ja que les marques amb les quals es comercialitzen els nesprers porten als envasaments de fusta l'etiqueta amb la distinció i garantia que emet el Consell Regulador de Denominació d'Origen. Així doncs, les marques que ens podem trobar als mercats detallistes amb denominació d'origen Nesprers de Callosa d'En Sarrià són: Ruchey, Font d'Algar, Nis-sol, Frutaltea, Frutas Esther, i les marques que comercialitza la A.E.I. són: Ruchey, Font d'Algar, Nis-sol, Frutaltea.

[1)] Enginyer Agrònom.
[2)] Tècnic en Markèting.

Patir per l'aigua

Josep Pou Rius

L'aigua representa un recurs bàsic a la nostra societat, no sempre valorat. Les comarques de L'Alcoià, El Comtat i La Marina tradicionalment han disposat de recursos hídrics suficients. La presència d'un clima caracteritzat per precipitacions relativament abundants, de les més intenses de les terres valencianes, tot i la seua irregular distribució, i un relleu accidentat amb predomini de la geologia calcària, acumuladora d'aigua, junt a un ús racionalitzat, ha afavorit aquest fet.

Els aprofitaments tradicionals, dels quals es conserven mostres fins i tot del període musulmà, van estar prou intensius. Els escassos i poc cabdalosos rius comarcals, junt amb les nombroses fonts, van permetre el desenvolupament de molts petits i mitjans sistemes de regadiu. Tant l'aigua com els regadius, entre altres raons històriques, orogràfiques, administratives, etc., impulsaren la consolidació d'un model de poblament dens, amb nombrosos assentaments. L'aigua cobria, en major o menor grau, les demandes d'ús directe humà, a banda dels regadius. Però a més els rius i rierols, com a força motriu, van permetre l'aparició de nombrosos molins mentre que el Riu d'Alcoi o Serpis amb els seus afluents també va impulsar el desenvolupament de la indústria tèxtil i paperera. Un recorregut per les terres centrals de El Comtat encara permet observar molts d'aquests antics establiments fabrils.

Al llarg del segle XX i especialment durant les darreres dècades, s'ha produït un increment dels usos de l'aigua amb la conseqüent multiplicació de la demanda. Tot i això, a diferència d'algunes altres comarques valencianes, ací aquest augment de consum no ha estat tan relevant al regadiu, excepte el cas de Callosa d'En Sarrià i els seus voltants per l'expansió de les terres regades. Pel contrari, és ben conegut l'increment de la demanda a les cases, amb noves demandes, especialment patent amb el creixement de la població estival dels petits llogarets però també per la multiplicació del número de segones residències disperses al Comtat, moltes d'elles amb jardí i piscina.

Però l'àrea ha sofert amb especial intensitat l'augment de dos tipus de demanda, la primera d'elles per part d'un sector industrial en contínua expansió desordenada, devorador d'espai i aigua entre altres recursos i a més en molts casos contaminant. La segona demanda, iniciada als anys 60, prové de les àrees litorals de la Marina Alta i Baixa, on el dèficit hídric ocasionat en part pels nous regadius en expansió però sobretot per un model urbanístic abusiu, esquilmador i sostingut, amb efectes sobre la salinització d'aqüifers, ha tingut com a única alternativa la consecució de recursos foranis. Dia a dia, l'aigua arriba al litoral des de punts més allunyats, en conduccions de desenes de quilòmetres de longitud.

Com a conseqüència d'aquesta evolució, la situació és actualment difícil a molts municipis de la zona, patent a pobles amb problemes de subministre, de venda de pous i cabals hídrics a altres ajuntaments, col·lectius diversos o particulars del litoral, assecament de pous i contaminació de cursos d'aigua a El Comtat. Existeix un concepte erroni de desenvolupament que front a l'existència de recursos com sòl agrari, aigua o espai, no valora l'accelerat ritme de desaparició, de sobreexplotació dels mateixos al llarg dels darrers anys. La priorització del benefici, a ser posible ràpid, oculta la previsible carència dels esmentats recursos a mitjan termini, amb els consegüents problemes per les futures generacions. Col·laboren en aquesta situació una gran part dels polítics, molts d'ells situats a les diferents escales de l'Administració, carents de perspectiva de futur, de visió històrica, preocupats per la situació inmediata i no pel futur. Front a això, la crisi larvada ha impulsat iniciatives populars reivindicatives en marxa com són les plataformes.

Davant d'aquesta situació és necessària una política conscient que li faça front, un plantejament que passa pel control de les extraccions industrials, la limitació dels usos humans indiscriminats (jardins extensius a segones residències, piscines, camps de golf, etc.) i la resistència front a la demanda exterior a l'àrea, especialment la provinent de zones costaneres on s'esquilma un recurs tan precís pel futur.

Bibliografia

RESULTA ESPECIALment dificil, fins i tot discutible, seleccionar una bibliografia sintètica sobre una zona com aquesta, on existeixen nombroses publicacions de molt diferents característiques. En aquesta línia cal destacar la interessant *Guia bibliogràfica de L'Alcoià-Comtat* que coordinada per Francesc X. Blay i Meseguer i Josep Mª Segura i Martí recull, entre altres, prop de 8.500 títols de llibres i articles anteriors a 1988 d'aquestes dues comarques. Per aquells que vullguen acostar-se a l'àrea des del punt de vista literari pot recomanar-se els textes d'Enric Valor com *L'Ambició d'Aleix* i *La idea de l'emigrant* o les descripcions de Gabriel Miró a *Años y leguas.*

- CAPO, B. (1980): *Espigolant pel rostoll morisc.* Eliseu Climent. València. 168 p.

- CAPO, B. (1992): *Costumari Valencià.* Coses de poble. Picanya. Edicions del Bullent. 216 p.

- CEBRIAN, R. (1991): *Montañas Valencianas 4.* Centre Excursionista de València. 291 p.

- CEBRIAN, R. (1994): *Montañas Valencianas 5.* Centre Excursionista de València. 171 p.

- CEBRIAN, R. (1997): *Montañas Valencianas 6.* Centre Excursionista de València. 327 p.

- CENTRE D'ESTUDIS CONTESTANS (1990): *L'olivera i o'oli al Comtat.* Picanya. Edicions del Bullent. 216 p.

- COSTA MAS, J. (1977): *El Marquesat de Dénia, estudio geográfico.* Universidad de Valencia. València. 595 p.

- ESPINÀS, J. Mª (1998): *A peu pel Comtat i la Marina.* Barcelona. La Campana. 187 p.

- GARCIA, J.M.; SANCHEZ, I. (1996): *Sella, guía de escalada.* Sella. Font de l'Arc.

- MANÇANET, C.; MARTINEZ, A.; NEBOT, R.; TORRO, J. (1993): *L'Alcoià i El Comtat, guia natural, històrica i cultural.* Alcoi. 230 p.

- MAS LLORENS, Mª A. (1995): *Cambios económicos y espaciales en la montaña prelitoral del norte de Alicante.* Alicante. Institut de Cultura Juan Gil Albert. 262 p.

- MIG-ARMUT (COL·LECTIU) (1989): *La meua comarca: L'Alcoià i El Comtat.* Gregal Llibres. València.

- PELLICER I BATALLER, J. (1995): *Meravelles de Diània. Camins, paratges i paisatges de les comarques centrals valencianes.* CEIC Alfons el Vell. Oliva. 174 p.

- PELLICER I BATALLER, J. (1997): *De la Mariola a la mar.* Col·lectiu de Mestres de La Safor. 313 p.

- RAUL, J.; SELLÉS, S. (1992): *Bicicleta de muntanya: serra amunt, serra avall pels voltants d'Alcoi.* Alcoi. Gràfiques Ciudad.

- SALVÀ I BALLESTER, A. (1988): *De la marina i muntanya (folklore).* Alacant Institut d'Estudis Juan Gil Albert-Ajuntament de Callosa d'En Sarrià. 287 p.

- TUDELA, C. (1998): *Guía de escalada del Ponoig.* Valencia. Edició del autor.

DIRECTORI

Associació d'Allotjaments Rurals de la Muntanya d'Alacant
Masía "El Pinet", s/n
03459-Alfafara
Telf. 96 552 90 39

Museu de l'Aigua
Ptda. Algar, s/n
03510-Callosa d'En Sarrià
Telf. 96 597 23 58 i 96 597 21 29

Casa refugi Font de l'Arc
03579-Benimaurell
Telf. 96 597 21 06

Restaurant "El Raval"
C/ Raval, nº 20
03787-Benissivà
Telf. 96 640 66 56

VictorManuel Moncho Llopis
Quadra Pol. Jovades
Alcudia 166
03820-Cocentaina
Telf. 97 06 1997 39 y 96 559 22 34

Fontilles
Pl. Tetuán, nº 6 baix
46003-València
Telf. 96 351 15 83
e-mail: fontilles@didac.es
web: http:\\www\oneworld.org\ilep

Consejo Regulador Denominación Específica "Cerezas Montaña de Alicante"
Ctra. Albaida-Dénia, s/n
03788-Patró (Vall de Gallinera)
Telf. 96 557 17 00 i 96 557 16 11

Cooperativa Agrícola Sant Isidre
Avda. d'Alcoi, nº 3
03793-Castell de Castells
Telf. 96 551 82 93

Cooperativa Agrícola de Callosa d'En Sarrià
Partida Micleta, km. 0'800
03510-Callosa d'En Sarrià
Tel. 95 588 60 22

La Quebrantà
Pl. Ramón Gozálvez, s/n
03830-Muro

El Grup d'Amics de la Natura (GAN)
Casa de la Natura
Apartat de Correus nº 102
C/ Dolors, nº 21
03820-Cocentaina

Centre d'Estudis Contestans
C/ Major, nº 5
03820-Cocentaina
Telf. 96 650 01 97 (vesprades)

Sarrià, OAALC "Salvà-Pérez Miralles"
Apartat de Correus nº 18
03510-Callosa d'En Sarrià

Casa Pilar
C/ San José, nº 2
03793-Castell de Castells
Telf. 96 551 82 06
Fax 96 551 83 34

El Repós del Viatger
C/ Major, nº 1
03510-Callosa d'En Sarrià
Telf. 96 588 23 22
Fax 96 588 23 34

ARS. AMBIENTE RICERCA SVILUPPO. ITALIA

CARREFOUR LÜNEBURG NIEDERSACHSEN. ALEMANYA

OBSERVATORI EUROPEU LEADER

AGENDUM. SUÈCIA

FD CIVAM CRAONNAIS. FRANÇA

Wow - dones i treball

WOW (Women on Work)

OTTO MANFRINATTO
ARS (Ambiente Ricerca Sviluppo)

EN 1993 ÉS VA CREAR a Toscana (Italia), WOW, una associació no lucrativa de dones. El camp de la seua activitat és la ràdio: a través de cursos de formació professional i la producció de programes radiofònics d'alta qualitat per a entitats públiques i privades.

L'objectiu de WOW és promoure la paritat d'oportunitats entre dones i homes en la societat a tots el nivells. WOW pensa en la ràdio com a un mitjà molt efectiu per tal de comunicar, informar, ajudar, formar i entretindre. WOW creu en la ràdio com a servei.

WOW està situada a la Toscana rural del Chianti, a 20 kilòmetres al sud de Florència en un corral convertit en estudi de producció Radiofònic Digital, on treballen regularment tres dones.

En tota Europa el Mercat de Treball amb la seua oferta i demanda d'ocupació, sempre més flexible i mòbil està en via de canvis substancials front a una desocupació sempre més problemàtica. A Itàlia hi ha en marxa un canvi relevant amb la transferència de competència i les atribucions en matèria de qualificació professional i ocupació des de l'Estat Central a les Regions, Províncies i Municipalitats. D'aquesta manera, s'espera afavorir l'ocupació i la reocupació amb la creació d'Agències per a la qualificació professional i la difusió d'informacions d'oportunitats formatives i de treball.

ACTIVITATS

Les seus activitats són les següents: investigació de mercat del sector radiofònic, creació i realització de cursos de formació i especialització professional específics per a la Ràdio, de programes

radiofònics per a ràdios locals, nacionals i europeus. Estes activitats han estat realitzades amb el suport d'expertos, associacions, estacions radiofòniques italianes i europees, la regió de Toscana, el Ministeri Italià per a la Paritat de l'Oportunitat, el Ministeri de Treball i la Comissió Europea.

Ja tenen una llarga experiència:

- 1994 (Programa Now) "WOW, Ràdio, dona i treball". Curs de formació professional en Ràdio Broadcasting per a dones desocupades.

- 1996 (Esf Obj. 3) "Vinaràdio", Investigació de mercat del sector radiofònic (necessitats de formació, interés de programes radiofònics) i Curs de Formació per a Formadores en Ràdio i Multimèdia.

- 1997 (IV Programa d'Acció per a la paritat d'oportunitat) "Radiosa, la ràdio atrevida", 30 programes radiofònics difosos a través de totes les ràdios de la Regió de la Toscana i tot seguit de la RAI a tota Itàlia.

- 1998: RADIOSA ha estat renovat de part de la Comissió. Actualment, WOW en col·laboració amb la Universitat de Florència té un curs de postgraduat de RADIOPRODUCER, "Permanent Waves-Onda Permanent" en vies de desenvolupament.

OBJECTIUS

1. La Ràdio com a instrument per a difondre i utilitzar els canvis adients.

2. Informar de les noves oportunitats.

3. La Ràdio com a servei.

4. La creació d'una professionalitat con el JIP (Job Information Provider).

ACTIVITATS

Les activitats de l'actual projecte es realitzen en quatre fases:

---

1. Gener/juny 1998. Investigació dels canvis al Mercat de Treball.

- Nous serveis de formació professional.

- Bancs de dades d'ofertes.

---

2. Juny/decembre Investigació de les espectatives, actituds i necessitats de les usuàries de la ràdio en relació a programes radiofònics de serveis.

---

3. Gener/juliol 1999. Cursos de formació professional de 350 hores.

- Coneixement de les estructures i serveis del Mercat de Treball.

- Coneixements per a la producció de programes radiofònics de serveis.

- Coneixements de producció i direcció en ràdio.

---

4. Juliol/gener 2000. Programes radiofònics.

- Esdeveniments promocionals.

- Ràdio broadcasting.

- Dones desocupades seleccionades per al curs de formació.

Informàtica per a empreses

CURS DE FORMACIÓ PER A DONES

BRIGITTE E. S. JANSEN
Carrefour Lüneburg Niedersachsen

LA DONA I L'ORDINADOR són els protagonistes d'aquest projecte model Informàtica empresarial: Curs de formació per a l'aprenentatge de l'ús d'Internet i del correu electrònic dirigit a dones amb l'objectiu de superar possibles temors davant el mitjà informàtic. Es tracta d'un projecte subvencionat pel Fons Social Europeu i gestionat per l'Academia Europea per al Medi Ambient i l'Economia.

Per mig d'aquest s'aconseguirà capacitar les participants per fer servir la informàtica, en especial de l'Internet, o al seu cas, per a aprofundir i millorar els seus coneixements en aquest camp. La pràctica és l'element fonamental pel qual les participants arribaran a conéixer tant el funcionament intern de l'ordinador com les seues aplicacions i, evidentment també, les infinites possibilitats que ofereix la xarxa. El curs ha estat dissenyat per a que les participants puguen, ja des de les dues primeres classes introductòries, definir el seu desenvolupament i contingut així com el temps que cada participant necessite, de forma personalitzada.

Així, es podrà obtindre les lliçons a través d'Internet, i l'aprenentatge serà controlat pel correu electrònic. A més a més, per a la consulta de qualsevol tipus de problema, dubte, etc. Les participants tindran recolzament telefònic via "helpline", dirigit per qualificats col·laboradors de la nostra Acadèmia. A través d'una connexió Online, i en cas que un problema presente especials dificultats, els nostres expertos podran accedir a l'ordinador de la participant per Internet per tal d'ajudar-la a solucionar l'exercici, estant al seu costat.

L'objectiu principal del projecte és ajudar a les participants a superar la por o les barreres psicològiques que puguen haver desenvolupat davant el mitjà informàtic, i al mateix temps proporcionar-los una substancial millora de les seues possibilitats de promoció professional. I tot això, a més, perquè la informàtica guanya terreny a tots els àmbits laborals, entre els quals no s'exclouen els camps de treball tradicionalment femení, sinó tot el contrari.

El projecte "Informàtica empresarial: Curs de formació per a l'aprenentatge de l'ús d'Internet i del correu electrònic dirigit a dones amb l'objectiu de superar la por davant el mitjà informàtic" contribueix de manera eficaç a la promoció i qualificació femenina al món laboral, preparant-les per a les creixents exigències del mercat del treball, ja que se'ls dóna seguretat en l'ús d'aquests nous mitjans.

Atenent a comentaris de les mateixes protagonistes, el projecte està perfectament concebut per a combinar l'amenitat amb l'èxit en l'aprenentatge.

Dones i medi rural

UN GRUP DEL COMITE CONSULTIU "DESENVOLUPAMENT RURAL"

JOELLE SMEETS
Observatori Europeu LEADER.
Membre del grup permanent
"Dones en el medi rural"
del Comité Consultiu
"Desenvolupament Rural"

EN MARÇ DE 1998, la Comissió adoptà una reforma dels comités consultius al terreny de la Política Agrícola Comuna. Esta reforma va tindre repercusions inmediates. El nombre de comités es va reduir de 26 a 10 però, sobretot, la Comissió va obrir una porta a les organitzacions representatives de les noves forces socials al món agrícola i rural.

Es tracta de la continuació de la reforma de la PAC de 1992 i amb la finalitat de millorar el diàleg amb les organitzacions socioeconòmiques i les associacions de consumidors, la Comissió decideix de reformar els Comités Consultius, posats en funcionament des de 1962, data de la creació de la PAC. Un estudi realitzat pels serveis de la Comissió ja havia constatat que el funcionament dels Comités havia de ser revisat, sobretot, en el que respecta a la repartició de destins entre els grups representats.

La nova composició dels Comités Consultius es veu, doncs, més representativa de les evolucions que el món agrícola i rural ha conegut estos darrers anys. Així, la Confederació Agrícola Europea s'endinsa i situa junt al COPA i el CEYA. Les organitzacions rurals i de protecció del medi ambient fan igualment la seua entrada en estos comités.

QUE SON ELS COMITÉS CONSULTIUS?

Els Comités Consultius recorden als representants dels medis socioprofessionals nomenats per la Comissió a partir de la proposició dels grups d'interessos establerts a nivell europeu. Estos permeten a la Comissió de conéixer l'opinió d'estos medis sobre les grans qüestions que tracten la Política Agrícola Comuna i la política de desenvolupament rural.

Com el seu nom indica, estos comités són òrgans consultius. Això significa que la Comissió no està vinculada als Consells. És la Comissió qui convoca als comités i qui estableix l'ordre del dia dels seus treballs, és a dir la llista de qüestions sobre les quals es demana tractar. El president de cada comité pot igualment proposar a la Comissió consultar al seu comité sobre tot assumpte relevant de la seua competència.

QUI CONFORMA ELS COMITÉS

Les categories socioeconòmiques representades en cadascun dels comités consultius són: els productors agrícoles (COPA-Comité d'Organitzacions Professionals Agrícoles de la CE, CEJA-Consell Europeu dels Jòvens Agricultors així com la Confederació Agrícola Europea), les cooperatives agrícoles (COGECA-Comité General de la Cooperació Agrícola de la CEE), les indústries agrícoles i alimentàries (UNICE-Unió de les Confederacions de la Indústria i dels Empleats d'Europa, Confederació de les Indústries Agroalimentàries…), els serveis i el comerç (EUROTER-turisme rural, CREDIT AGRÍCOLA, EUROCOMERÇ…), els treballadors dels sectors agrícoles i alimentaris (Confederació Europea dels Sindicats, Federació Europea dels Sindicats de Treballadors Agrícoles…) així com dels consumidors (BEVC-Oficina Europea d'Unió de Consumidors).

En estos casos específics, els representants d'altres categories socioeconòmiques poden ser designats.

És el cas en els comités de desenvolupament rural o "Agricultura i Medi Ambient" (BEE). Els observadors –que no poden prendre la paraula en les discusions– poden també ser designats per la Comissió. És en este títol que l'Observatori europeu LEADER assisteix a les reunions del comité "desenvolupament rural".

El Comité Consultiu "desenvolupament rural" comprén 60 membres que es reuniren per primera vegada el mes de novembre de 1998. M. Ribera (representant d'ASAJA) va ser elegit president del Comité, a partir d'aquesta primera reunió que va ser dedicada enterament a l'AGENDA 2000 i a la seua vessant agrícola. Una segona reunió es preveu per al mes de maig de 1999.

El grup permanent "dones en el medi rural" compta amb 15 membres: 6 representants de les organitzacions agrícoles (COPA, CEJA, Confederació Camperola Europea), 1 representant del sector de les cooperatives agrícoles, 2 representants dels serveis i del comerç (dels quals destaca EUROTER), 1 representant de les indústries (VEAPME-Unió europea de l'artesanat i de les petites i mitja-

nes empreses), 1 representant dels treballadors, 2 representants dels consumidors, 1 representant del Lobby Europeu de les Dones i un representant de l'Observatori Europeu LEADER.

Totes les persones membres del grup pertanyen a organismes que són membres del Comité Consultiu "Desenvolupament Rural". El grup permanent "Dones en el medi rural" es reunirà per primera vegada el mes d'abril de 1999.

ELS DEUS COMITÉS CONSULTIUS

Tots els grans sectors de la producció agrícola figuren entre els temes de treball dels comités. Les qüestions relatives a la salut, la qualitat, la protecció del medi ambient, convertides en veritables problemes de la societat, les fan a cadascuna objecte dels treballs d'un Comité Consultiu. A més, cada comité pot crear al seu interior un grup permanent encarregat de tractar qüestions de naturalesa més específica.

---

1. Política Agrícola Comuna.

2. Grans agricultures.
Grups permanents: cereals, oleaginoses, farratges, sucre, arròs, midó.

3. Producció animal.
Grups permanents: carn de bòvids, d'ovella i cabra, carn d'aus i ous, llet.

4. Cultius no alimentaris i fibres.
Grups permanents: energies renovables, cotó, lli.

5. Fruits, llegums i flors.
Gups permanents: fruits i llegums frescos, fruits i llegums transformats, floricultura i plantes ornamentals.

6. Boscos (silvicultura).

7. Qualitat de la producció agrícola i salut.
Grups permanents: agricultura biològica, tasques veterinàries, fitosanitàries, alimentació dels animals, salut animal, llavors, promoció dels productes agrícoles.

8. Desenvolupament rural.
Grup permanent: Dones en el medi rural.

9. Agricultura i medi ambient.

10. Producció especialitzada.
Grups permanents: viti-vinicultura, begudes espumoses, olives i productes derivats, apicultura, tabac.

Agendum, una red de mujeres

AGENDUM
(Suecia)

JÄMTLAND ES UN TERRITORIO que se encuentra en el centro de Suecia. Su baja densidad de población (2'7 habitantes Km^2) ha causado el que sea incluida dentro del Objetivo n°6 de la U.E. que destina ayudas económicas a territorios con densidades de población muy bajas.

Sin embargo, la falta de habitantes no se ha traducido en una falta de dinamismo. Un dinamismo en el que la mujer interpreta un papel fundamental. En la región se encuentran más de 300 grupos, cooperativas, redes, etc…

La mayoría de ellos dirigidos por mujeres. Las actividades de estos colectivos cubren un amplio espectro que va desde las actividades económicas a las culturales. Todo este dinamismo podría ser el resultado de una tradición histórica, de un espíritu de igualdad en un territorio de colonos pioneros que nunca conocieron el feudalismo y de una tradición de mujeres que debían de asumir muchas responsabilidades mientras los hombres trabajaban fuera de casa, en los bosques.

A finales de los años 80 la campaña del gobierno sueco a favor del medio rural "Hela Sverige ska leva" (Toda Suecia debe de vivir) fue el catalizador que aglutinó las primeras inquietudes. Las mujeres fueron uno de los colectivos sociales que más se implicó y captó el mensaje en esta campaña.

El resultado es que se comenzaron a crear en los pueblos redes y asociaciones de mujeres. Actualmente existen unas 50 de estas entidades en la región, en las que se debate, se evalúan las necesidades de la población y el territorio y se identifican qué proyectos son viables. Estas asociaciones son por lo general el lugar de concepción y nacimiento de las cooperativas que gestionan y mantienen los proyectos diseñados en común.

Un buen botón de muestra de este proceso sería AGENDUM una red de mujeres que nació en 1990. Los objetivos iniciales del proyecto eran movilizar a las mujeres para que participasen en encuentros y acudiesen a actos socioculturales para dar más visibilidad a la mujer, defender sus intereses y aumentar su participación en los procesos de toma de decisiones. El siguiente paso fue la entrada en el campo de las nuevas tecnologías. Se creo una red telemática que se conecto a otras redes de mujeres de toda Europa. La cooperativa AGENDUM es la entidad legal que coordina el trabajo. Una de las acciones más interesantes que ha desarrollado AGENDUM es la compra de dos parques móviles de diez ordenadores (con la colaboración del gobierno sueco y del municipio de Berg) que cada diez semanas son llevados a municipios diferentes para realizar cursos relacionados con la informática.

Otra experiencia interesante de la zona es una cooperativa de mujeres que gestiona una antigua granja del siglo XIX transformada en restaurante, café y lugar de alojamiento. En el establecimiento se cocina, viste y vive como en el siglo pasado y los clientes colaboran en el manejo de la explotación agraria y ganadera.

Uno de los proyectos más ambiciosos es el que han desarrollado los habitantes de Klôvsjô, situado en las orillas de una lago en un entorno paisajístico de gran belleza. Hace varios años las gentes de esta localidad se comprometieron a rehabilitar su pueblo y mejorar su medio ambiente. De nuevo, el arranque de la iniciativa se debe de vincular a las mujeres. En 1986 a causa de la carencia de servicios de guardería, cinco mujeres crearon una para sus hijos. En 1988 fundaron una cooperativa y con la colaboración de su ayuntamiento que les cedió un edifico gestionan una guardería que presta sus servicios a las familias de Klôvsjô. El éxito de este proyecto en el que el trabajo cooperativo has sido y es básico ha provocado una auténtica fiebre del cooperativismo y el desarrollo en la localidad. En Febrero de 1990 se mantuvo una reunión durante la "Semana de las mujeres de Jämtland" (un evento de carácter anual) en la que se descubrió que unos de los temas que más preocupaban era la contaminación de las aguas del lago por fosfatos.

Una campaña informativa a las mujeres consiguió que se eliminase el consumo de detergentes con fosfatos y en seis meses la presencia de estos elementos en el lago se había reducido a la mitad. Este resultado visible animó a que la gente quisiese continuar por este camino y actualmente se está trabajando en el tema de la reducción y tratamiento de las aguas residuales.

En el pueblo se pueden encontrar varios puntos donde los residuos se compostan y transforman en fertilizantes agrícolas. Se está,

además, intentando que todos los servicios municipales y equipamientos colectivos sean ecológicos. Finalmente una cooperativa de mujeres ha comenzado a fabricar productos cosméticos ecológicos que se venden en los supermercados de la zona junto a otros productos respetuosos con la naturaleza.

A finales de los 80 el panorama de tres pueblos al norte de la región, Hôgarna, Fagarland y Ollsta, era mucho más oscuro. Malas infraestructuras de acceso y con el riesgo de perder servicios básicos como el transporte público, la tienda y el colegio. Los 130 habitantes de la zona comenzaron a trabajar juntos sobre el problema.

En 1985 se creo un grupo de reflexión que hizo un diagnóstico y definió una primera estrategia. Era necesario mejorar los servicios y la convivencia para atraer a nuevas familias. Grupos de voluntarios comenzaron a trabajar en los dos primeros proyectos: una pista de patinaje y la transformación de la escuela en un centro polivalente. Todo financiado a través de actos benéficos y tómbolas.

Las principales promotoras de todo ello han sido mujeres. Del grupo de reflexión acabó surgiendo una cooperativa, llamada BYSSBON ("los aldeanos"), que pidió un préstamo con el aval de su ayuntamiento. La primera de las acciones de dicha cooperativa fue construir tres viviendas unifamiliares que fueron alquiladas con derecho de compra a tres familias de recién llegados. En el mismo complejo se integró un horno de pan comunal e infraestructuras para el ocio para dar un matiz de aumento de la convivencia al proyecto. El siguiente paso fue mejorar la carretera y el alumbrado público.

En 1993 comenzó el proyecto más ambicioso de BYSSBON, la construcción de un hogar de ancianos con 9 apartamentos. El objetivo es mantener a los ancianos cerca de sus familias, mientras se liberan sus hogares para acoger a otras personas. Los resultados de esta estrategia se hicieron visibles rápidamente: En tres años se instalaron siete nuevas familias con once niños.

En 1995 se pudo abrir una guardería y en 1996 se reabrió la tienda del pueblo por parte de uno de los socios de BYSSBON que recibió un préstamo sin interés del conjunto de los habitantes del pueblo. El proceso en su conjunto tuvo un coste de 1'1 millones de Euros (alrededor de 185 millones de pesetas) sin tener en cuenta las horas de trabajo voluntario. Pero el resultado no puede ser mejor. No sólo se han mejorado las infraestructuras de los pueblos y aumentado la población: desde hace varios años se han realizado diversos proyectos relacionados con la informática y la telemática que han conectado estas aldeas con el mundo exterior. A los cursos de informática han asistido noventa habitantes (más del 70% de la población total).

En la actualidad doce de ellos disponen de ordenador y ocho lo utilizan como herramienta de trabajo. BYSSBON ha sido reconocido como telecentro en la red telemática rural que existe en Suecia y se han creado cuatro empleos relacionados con esta actividad.

La cooperativa ha entrado de lleno en la informática y ha constituido y gestionado bases de datos para varias empresas privadas. Además BYSSBON fue elegida como gestora de la base de datos del "Consejo de Movimiento del Pueblo" una entidad que aglutina a 2.500 grupos suecos relacionados con el desarrollo rural. BYSSBON también ha colaborado en la realización de la base de datos del Carrefour de Jämtland (centro similar al C.R.I.E.) y organiza cursos de informática de manera regular.

El secreto del éxito de BYSSBON es el resultado de una coctelera donde se mezclan gran parte de los pilares del desarrollo rural: Una población emprendedora, una alto nivel educativo, un nivel de equipamientos elevado, redes de ciudadanos solidarias, activas y bien organizadas, una sociedad civil poderosa y con poder de influencia sobre los poderes públicos, una administración pública y política dispuesta a escuchar cuales son las necesidades de sus habitantes y apoyarles… y unas mujeres dispuestas a todo para mantener vivo su territorio.

FD Civam Craonnais Mayenne

FRANCIA

C.R.I.E.

CRAONNAIS ES UNA PEqueña región del sur de Mayenne (en el extremo occidental de Francia). Esta región es parte de la zona agraria angevina, tiene una superficie de 26.000 hectáreas distribuidas en 3 departamentos. El territorio de Mayenne es muy rural (el sector agrario supone el 25% de los empleos) y un 85% de su territorio ha sido clasificado como zona Objetivo 5b por la Comisión Europea. El ganado predominante es el vacuno con granjas de tamaño medio (de 20 a 50 hectáreas). También se pueden encontrar algunas industrias relacionadas con el sector.

UN MODELO PRODUCTIVISTA CONTROLADO

Craonnais es una región tradicionalmente militante, en los 60 los agricultores reaccionaron contra institucionalismo a gran escala creando estructuras más humanas y controlables que estuviesen más cercanas a sus necesidades.

El GEL (un organismo único en Francia) es una prueba de esto, esta organización de ganaderos lácteos que rechaza los criterios productivistas por los que se habían regido los mercados hasta ahora. Pese a la falta de apoyo financiero GEL proporciona una ayuda auténtica al desarrollo, de acuerdo con necesidades reales.

AFOC (asociación para la formación en contabilidad agraria), ALDIS (colectivo relacionado con el desarrollo internacional interdependiente) y algunos grupos de agricultores relacionados con la formación, desarrollo de acciones y las propuestas en torno al desarrollo sostenible muestran el mismo rechazo a las estructuras de carácter vertical.

Todos ellos han forman parte de la Federación Departamental de CIVAMs (La Federación Departamental de CIVAMs agrupa a 10 asociaciones con 250 miembros en la región de Mayenne y trabaja en la sensibilización y formación en torno a la agricultura sostenible, creación de empleo rural y la animación sociocultural juvenil).

GRUPO CULTURAL

Otra forma de resistencia al modelo intensivo es la agricultura cooperativa. El modelo productivista ha sido aplicado en la región, pero ha sido mejor "digerido" que en otros sitios. En gran parte gracias a la asistencia mutua: CUMAs (Cooperativas de uso de equipos agrarios), GAECs (Grupos agrarios comunales de entre 4 y 7 miembros) y los GIEs (Grupos de interés económico para el control de las redes de comercialización y para el turismo).

Esta cultura del trabajo en equipo se basa en dos aspectos principales: el hábitat disperso que potencia el deseo de encontrarse los unos con los otros y el deseo de emancipación de las mujeres de los agricultores que han encontrado en la asistencia mutua una manera para aligerar su carga de trabajo (actualmente estas mujeres reclaman que su trabajo sea un derecho, no un deber).

ANTICIPACIÓN AMBIENTAL

Desde 1982 en Mayenne se aplica el sistema "Pochon" (proveniente de un departamento vecino), un sistema ganadero más económico y autónomo. En la actualidad en Mayenne podemos encontrar unos 50 ganaderos ecológicos que aplican este sistema. De hecho estos agricultores con los de otras zonas vecinas se están preparando y demandando una nueva legislación que lleve hacia unas explotaciones más respetuosas con el medio. Estas personas suponen una auténtica alternativa a otros sistemas agrarios que dañan el medio ambiente.

El cuadro general que dibujan todas estas experiencias es el de una región que seguirá siendo muy dinámica a largo plazo gracias a este sector no oficial de personas y colectivos dispuestos a luchar por la mejora de su medio y su territorio.

Cosas que pasan. . .

MIL·LENNI

La Gerència de Medi Ambient de l'Ajuntament d'Alcoi ha organitzat enguany per segon any consecutiu "Mil·lenni: II Mostra sobre Ecologia i Desenvolupament Sostenible cap al segle XXI". Aquestes jornades, dirigides tant a persones especialitzades en la gestió i l'educació ambiental com al conjunt de ciutadans i ciutadanes interessats en aquestes qüestions, s'han desenvolupat al llarg dels mesos de març, abril i maig. Durant aquests mesos s'han realitzat set exposicions, dos seminaris, un curs d'educació ambiental, una fira d'intercanvi d'experiències, presentacions de llibres i altres actes. Una de les darreres activitats són les jornades sobre "Usos tradicionals de la muntanya" que es celebren els dies 8 i 9 de maig.

En la línia d'estendre aquestes activitats fora de l'ambit d'Alcoi a altres poblacions l'exposició d'experiències rurals s'ha realitzat a Cocentaina, Ibi, Muro i Planes mentre els seminaris han tingut lloc tant a la capital de l'Alcoià com al poble de Planes.

La valoració por part de l'organització ha estat molt positiva pel que fa al nivell mitjà dels ponents, l'asistència o el compliment de l'objectiu d'incrementar la descentralització dels actes i destaca la qualitat assolida per les experiències exposades al llarg d'aquests dies. L'assistència ha estat estimada en unes 8.000 persones, el que constitueix una bona mostra de l'interes despertat pels actes programats.

EL MUSEO DEL ALMIREZ

A la població de Coves de Vinromà, a la Plana Alta, funciona des de març de l'any passat el "Museo del Almirez. El quebrantamiento de la materia", la primera instal·lació museística sobre aquest element, el morter, tan vinculat a la societat des de temps remots. Es tracta d'una col·lecció museogràfica instal.lada en un edifici del casc antic del poble, un projecte de característiques úniques a Espanya. Representa una interessant iniciativa en la línia d'estendre la xarxa de museus existents als nostres pobles, especialment relevant pel que fa als de caràcter temàtic.

L'objectiu d'aquest museu és mostrar al visitant l'evolució i diversitat dels usos del morter, entés aquest com a element bàsic d'una funció tan necessària com el trencament de les matèries. Aquesta exposició de temàtica etnològica i històrica s'emmarca per una ambientació molt completa i una acurada presència pel que fa a qüestions com la decoració o els efectes de llum.

El recorregut per les tres plantes del museu permet d´observar l'evolució des de la boca humana, que el director del museo considera el primer triturador, fins el triturador elèctric com a element més modern. A la primera planta, junt a la recepció i l'espai de presentació, es troben diferents ambients amb morters de molt variada naturalesa, vinculats a cultures i procesos molt diversos, que mostra la varietat d'usos d'aquest element. La segunda planta recull morters des d' època medieval fins a l'actualitat, inclosos alguns amb característiques o procedències singulars com aquells elaborats en fusta, els destinats a la fabricació de pólvora, a la preparació dels aliments, etc. Finalment, a la tercera i darrera planta es troba una exposició temàtica relacionada amb el món sanitari, que inclou a més dels morters i ferramentes de trituració utilitzats a la medicina altres elements complementaris d'interés.

Vicente Garcés és el propietari i director del museu, un veí de la localitat que durant més de vint anys ha col.leccionat aquests objectes de tan variada naturalesa. Vicente ha desenvolupat aquest projecte sense ajudes de l'Administració, la qual cosa constitueix una mostra del paper de la iniciativa privada.

El Museu del Almirez té la seua seu al carrer Màrtirs nº 5 i 7 de Les Coves de Vinromà i l'horari de visites és de dimarts a dissabte, de 10 a 14 i de 16 a 19, i els diumenges i festius, de 10 a 14 hores. Per a més informació el seu telèfon de contacte és el 964 42 63 66.

JORNADAS SOBRE LA PROBLEMATICA DE LA MINERIA EN ANDILLA

La Coordinación Vecinal de Andilla ha celebrado los días 10 y 11 de abril una serie de actividades en torno a la minería y su problemática en La Serranía. Éstas se iniciaron el sábado día 10, a las siete de la mañana, con una visita organizada a las canteras existentes en el término con el fin de mostrar a los asistentes el impacto que están teniendo estas explotaciones y de hacer patente a la patronal y trabajadores empleados en ellas la oposición existente. Tras la visita, que permitió apreciar el notable impacto de la actividad minera, se procedió a interrumpir mediante un almuerzo popular el acceso a una de las minas durante un par de horas, lo que impidió la carga y descarga de una decena de camiones. Ese mismo día, a las seis de la tarde, se celebró en el pueblo una charla-coloquio sobre el "Protocolo Minero", documento suscrito por algunos municipios de la comarca, en la que participaron representantes de diversos sectores implicados. Para finali-

zar el día hubo una fiesta-concierto, con numerosa asistencia de público, a partir de las once de lanoche en la que actuaron un grupo musical de Andilla, otro de la aldea de La Pobleta y un tercero de Valencia.
El domingo día 11 a las siete de la tarde tuvo lugar una charla sobre la minería en la comarca y su incidencia real a nivel socioeconómico. Finalmente, las jornadas concluyeron con un pase de diapositivas realizado a las diez y media de la noche, en la Plaza de la Muralla, sobre la "Marcha en bici por La Serranía", celebrada el pasado año, y otras problemáticas actualmente en marcha con las que la coordinadora se ha solidarizado, como la urbanización de El Pouet o la destrucción de huerta en La Punta por la ampliación del puerto, ambas de la ciudad de Valencia.
La coordinadora pretende denunciar la situación irregular en la que se encuentran las explotaciones mineras de Andilla puesto que según este colectivo y debido a la recalificación del término municipal, que define todo el suelo como protegido no urbanizable a excepción de los núcleos urbanos, ésta no permite la extracción de mineral en dicho término. La coordinadora denuncia el hecho de que lógicamnte como consecuencia de lo anterior las empresas mineras carecen de la necesaria licencia municipal así como que se produce por los caminos el tránsito de camiones de mayor tonelaje del legalmente autorizado. Ante esta situación, la inexistencia de la legislación vigente por parte de la Administración, la coordinadora ha decidido proseguir la campaña de protesta. En este sentido, tras la realización de un segundo almuerzo popular y corte del acceso a las minas, está previsto realizar nuevas acciones en próximas fechas.

CONCURS D'IDEES EMPRESARIALS ORGANITZAT I PATROCINAT PEL CEDER-AITANA

ISABEL SANCHO CARBONELL
Tècnic CEDER-Aitana

Donant continuïtat al curs que es celebrà a l'estiu a Cocentaina, dins del programa de les seus de la Universitat d'Alacant "Eines pel Desenvolupament Local" patrocinat pel CEDER-Aitana, es plantejà la possibilitat de convocar el Concurs d'Ideas Empresarials. L'esmentat concurs es va convocar al mes de desembre de 1998 i el plaç de finalització per presentar les idees o projectes finalitzava el 15 de març de 1999.
Entre els objectius que perseguia el concurs d'idees estava el foment de l'autoocupació i impulsar iniciatives empresarials a les nostres comarques per dinamitzar el seu teixit socioeconòmic i promoure el desenvolupament local, així como facilitar la transformació d'idees genèriques en projectes empresarials concrets, viables i poder donar-los un suport necessari pel seu desenvolupament.
A l'esmentat conscurs s'han presentat 16 projectes de gran qualitat, tant per la idea com pel seu desenvolupament i tras reunir-se una junta avaluadura formada per 8 expersts de diverses disciplines s'atorgà els premis als següents projectes:
- 1º premi, dotat amb 500.000 pessetes, per Jeroni Garcimartín i Vaello i José Miguel García Fraile amb el projecte de "Terra Ferma, empresa de senderisme", dedicada a l'organització d'activitats de senderisme i escalada a la Serra d'Aitana i entorn incloses activitats de transport i allotjament.
- 2º premi, dotat amb 250.000 pessetes, per Helena Molines Gisbert amb el projecte "Ecojardí", societat creada amb l'objectiu de produir i comercialitzar plantes aromàtiques i ornamentals.
- 3º premi, dotat amb 100.000 pessetes per Ramón Fernández Martínez i José Manuel Pérez Pérez amb el proyecte "Mediplant", societat cooperativa per la comercialització d'extractes vegetals.

LA FERIA GASTRONOMICA, DE ARTESANIA Y TURISMO DE LA HOYA DE BUÑOL

Por segundo año consecutivo se celebrará esta feria que comenzó su andadura el pasado año en Alborache. En esta ocasión es Buñol la población anfitriona, a la que sucederán los dos próximos años Macastre y Yátova sucesivamente. La feria tendrá lugar los días 21, 22 y 23 de mayo en el Parque San Luis y en ella se pretende mostrar los productos de esta subcomarca integrada en la comarca de la Hoya de Buñol-Campo de Chiva. Contará, con este objetivo, con unas 30 ó 35 casetas expositoras en las que se mostrará por parte de sus fabricantes artesanía, embutidos, repostería, miel, etc., así como los platos tradicionales de la comarca elaborados por las asociaciones de amas de casa. Habrá degustación y venta de embutidos, bollería y de los citados platos tradicionales, algunos de los cuales están prácticamente desaparecidos o al menos resulta muy difícil, cuando no imposible, probarlos en los establecimientos hosteleros de la zona. También expondrán sus productos los alumnos de los cursos de artesanía que se han llevado a cabo o se están realizando en el área como son los de cerámica, bolillos y aromáticas.
Dos de las casetas actuarán como punto de información turística, puesto que en ellas se mostrará la infraestructura de alojamientos existentes en la zona así como el trazado de rutas ya señalizadas, y también se intentará dar a conocer más el PRODER de la Hoya de Buñol. Este programa ha participado decisivamente en la organización de la feria y ha apoyado el desarrollo de algunas de las empresas expositoras y los cursos formativos.

MEDIA MARATÓN "FUENTES DE SALUD DE CORTES DE ARENOSO"

SALVADOR GALLUR MARTI, *"BORO"*
Cortes de Arenoso

El 23 de mayo de 1999 tendrá lugar la Media Maratón "Fuentes de Salud" en Cortes de Arenoso (Alto Mijares, Castelló). El motivo principal es ar a conocer uno de los bienes más preciados del término de Cortes de Arenoso, su abundantísimo caudal de agua y sus fuentes, a lo largo del recorrido y por todo su término municipal.
La Media Maratón pretende dar a conocer el magnífico paisaje de la zona y a la vez invitar a la visita.
La carrera transcurre en paralelo al sendero federado PRV-111, dando muestra de gran parte de su valor ecológico (bosques de pino y quejigo) y mostrará a los participantes y al público asistente las dos pedanías de Cortes y su red de antiguas masadas (masías).
La Media Maratón tiene un trazado de 22 kilómetros, con 700 metros de acumulación. Los interesados en participar o conocer con más detalle la carrera deberán de contactar con el ayuntamiento de Cortes de Arenoso (96 438 30 09).

UNA NOVA REVISTA EN EL VINALOPO

Recentment s'ha presentat una nova publicació de caràcter comarcal: la "Revista del Vinalopó". Es tracta d'una publicació de periodicitat anual que pretén l'estudi i divulgació de les ciències socials amb l'interacció d'apropar-les a la gent. En ella col.laboren un col·lectiu d'escriptors i investigadors en una sèrie d'articles sobre diversos aspectes socials, culturals, lingüístics o tradicionals d'aquest territori meridional valencià.
La revista s'organitza en quatre parts diferenciades. Així, l'anomenat "Dossier" agrupa diferents articles de temes monogràfics; "Varia" presenta investigacions d'articles interdisciplinaris; "Documenta" és la secció centrada en la divulgació de documents, amb la corresponent anàlisi i crítica dels autors. Finalment, "Op cit" està dedicada a la crítica, la ressenya, el comentari d'altres publicacions.
Com a mostra, el primer número inclou un estudi sobre els jocs populars de Monòver, les rondalles de Crevillent, els noms de les parts de la casa tradicional a Monòver, les particularitats dels parlars de Monòver o Novelda o el lèxic de la vinya i el vi. També es presenta l'anàlisi d'uns documents antics i altres articles sobre el medi físic al Fondó, les baronies senyorials de Novelda i Asp durant els segles XV i XVI o la flora i fauna de Sax. L'aparició d'aquesta nova publicació representa una bona notícia que contribueix a la tasca de completar una xarxa de revistes comarcals d'aquest caire. Des de RURALIA desitgem a "Revista del Vinalopó" una bona marxa.

DIFUSION DE LA MOLINERIA EN LOS CENTROS DE ENSEÑANZA

Vicente Argilés Gómez, enseñante, educador ambiental y autor de "La Cultura de los molinos en el Alto Magro", investigador sobre la molinería tradicional, ha incluido en la oferta para el año 1999 que la Diputación Provincial de Valencia presenta en su Servei d'Assistència i Recursos Culturals (SARC), en el Programa de Difusión de Talleres Didácticos y Conferencias Culturales, una interesante conferencia sobre la materia. Esta oferta, subvencionada por la citada entidad, va dirigida a los centros de enseñanza en el ámbito de actuación de dicha diputación.
Se trata de una conferencia titulada "La Cultura de los Molinos. Evolución histórica y aplicaciones", en la que se pretende extender al alumnado el conocimiento de la cultura de la subsistencia y el autoabastecimiento apoyada en las actividades agropecuarias, una de cuyas bases fue el cereal, cuya transformación dependía de la molinería. La citada conferencia, con una duración máxima de dos horas, está apoyada con video, diapositiva y transparencias y un contenido adaptado a las características de cada grupo. Constituye una interesante iniciativa en la línea de divulgación de nuestra cultura tradicional, concretamente del cereal como integrante básico de la dieta y al molino como una de las instalaciones transformadoras más extendidas para nuestro territorio, una aproximación a elementos de la vida rural. Confiemos en que iniciativas como ésta puedan llevarse a cabo también fuera del ámbito de los centros de enseñanza.

ITINERARI ECOLOGIC "SENDERS DE L'ERMITA"

A Vinaròs es va presentar l'itinerari ecològic "Senders de l'Ermita", que recull un recorregut pels llocs més característics de la zona situada entorn a l'Ermita de Sant Sebastià, el patró d'aquesta ciutat del Baix Maestrat.
Aquest recorregut s'integra al "Projecte Ermita", pensat per donar a conéixer la rica flora autòctona que existeix a aquest paratge. Per tal de complir aquest objectiu s'ha habilitat plafons amb fotografies identificatives de les principals espècies observables al llarg del camí. L'itinerari ha estat senyalitzat com a sender de petit recorregut i per tal de difondre'l s'ha editat un tríptic que es distribueix a l'oficina de turisme de Vinarós i a la pròpia Ermita de Sant Sebastià.
L'itinerari ha estat dissenyat per l'Associació de Persones Adultes Llibertat de Vinaròs, un col·lectiu amb experiència en la realització d'activitats vinculades amb la concienciació ecològica i la protecció de la natura, membre de la Federació Valenciana de Muntanyisme.

ACTIVIDADES EN TORNO A QUESA

José Antonio Garcia
Quesa

La Asociación Educativa Medioambiental "Río Grande", de Quesa, en La Canal de Navarrés, realizó el pasado mes de febrero una gran exposición sobre la naturaleza y paisajes del término de Quesa. A los asitentes a la misma se les invitó a degustar diversas plantas medicinales como la salvia o el poleo blanco.

La asociación se plantea, entre sus próximas actividades previstas, la definición y homologación de tres senderos por la zona como son:

a) Uno a lo largo del Río Grande, discurriendo junto a las pinturas rupestres del Abrigo del Voro.
b) Otro sendero por el Río Ludey.
c) Señalización de un sendero desde el campamento "Río Grande", junto a los lagos de Quesa, hasta el Alambin, paraje por donde discurre el GR-7 que accede al Pico Caroche.

CONSTITUCION DE LA ASOCIACION DE LA SERRANIA DE ACTIVIDADES TEATRALES

En La Serranía, como sucede en algunas otras comarcas, existe una cierta tradición de grupos de teatro de aficionados, grupos que con su ilusión afrontan todo tipo de obstáculos aunque, por desgracia, han acabado desapareciendo. Para hacer frente a esta situación se planteó en años pasados la realización de un Circuito Teatral que finalmente, influido por las circunstancias políticas, no cuajó. Posteriormente, a mediados de la presente década, se formó la compañía de teatro "Comarcal 234", un grupo que a lo largo de cuatro años ha realizado 36 representaciones –una tercera parte de ellas fuera de la comarca– que combinan obras de autores comarcanos con comedias y tragedias de variada tendencia. "Comarcal 234", denominación anterior de la actual carretera CV-35, eje viario principal de la comarca, ha apostado por adquirir un nivel de semiprofesionalización adquiriendo experiencia a partir de la práctica.

Recientemente, se ha constituido la Asociación de La Serranía de Actividades Teatrales, a la que se invita a integrarse a cualquier persona o grupo que desee colaborar en el desarrollo de sus objetivos. Estos son el desarrollo y difusión de actividades culturales, la recopilación de la tradición teatral de La Serranía, el impulso del intercambio cultural de las regiones y la formalización de una Escuela Comarcal de Teatro.

ACTUALIDAD DE LA ASOCIACION PARA LA DEFENSA DE LA NATURALEZA

Nos informan desde La Canal de Navarrés que la Asociación para la Defensa de la Naturaleza (ADENE), con sede en Enguera, continua su labor de vigilancia y colaboración en la extinción de incendios. Esta asociación tiene su sede social y su centro de información, recién inaugurado, en el Camino Fuente del Caño, s/n, con un horario de visita que permite observar interesantes colecciones de fotografías de Enguera y La Canal así como recibir información sobre los cuatro senderos homologados que se han diseñado en los últimos años. Próximamente, con la colaboración de la oficina LEADER II del Macizo del Caroig, el Centro de Interpretación Medioambiental será una realidad, y en él se podrá observar los distintos "rincones" diseñados al efecto y que muestran la Fauna, Flora, Senderos, el Agua, el Patrimonio Arqueológico-etnológico y los Caseríos.

JORNADAS BARCELONA 99

Las necesidades y los desafíos de la sociedad europea han cambiado: envejecimiento de la población, integración de los pobladores inmigrantes, empleos y actividades, calidad de vida, educación y escolarización de los jóvenes y mantenimiento de la diversidad de las culturas y de los territorios dentro de Europa. Las políticas europeas actuales son inadaptadas y demuestran una ausencia de imaginación en lo que tiene que ver con el uso del territorio. Esto es aplicable al territorio rural de la Comunidad Valenciana. Con el objetivo de reflexionar sobre el futuro mundo rural, convidamos a ciudadanos europeos de medios socio-profesionales diferentes y de distintos países de Europa a participar y contribuir al debate: ¿qué campo?, ¿qué alimentación?, ¿qué agricultura para Europa?, compartiendo los debates que ya han emprendido; suscitando debates sobre estos temas dentro de sus redes; reuniendo y transmitiendo las experiencias e iniciativas que les parecen prometedoras para el futuro o transmitiendo las experiencias e iniciativas que les parecen prometedoras para el futuro o significativas para las dificultades de hoy; formulando sus propuestas. Con la participación de todos se debatirá sobre los documentos recibidos en mayo, en Valencia. Contacto: CERAL, teléfono 96 352 18 78.

Vos animem a enviar-nos les vostres informacions i arreplegarem amb gust a aquests fulls les vostres activitats. No dubteu en contar-nos que esteu fent:

C.R.I.E. (Centre Rural d'Informació Europea)
Mas de Noguera
E-12440 Caudiel-Benafer
(Castelló) Espanya
Tel. i fax: (34) 964 13 12 60
E-mail: criecv@nexo.net
http://www2.uji.es/crie

La seccio Altres Veus preten ser un espai de reflexio sobre diverses qüestions referides a les àrees rurals i les seues problemàtiques. L'objectiu és disposar d'un espai obert per a que col·lectius o persones aporten la seua visio sobre les temàtiques d'interés més diverse.

ALTRES 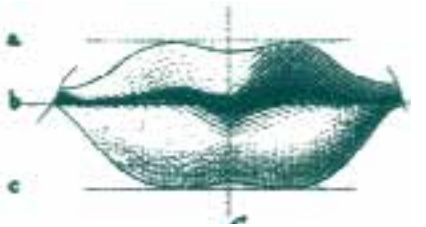 **VEUS**

Una agricultura i un medi rural valencià per al segle vint-i-u

Lucio Monteagudo
Secretari General de la Unió de Llauradors i Ramaders (COAG)

La Unio de Llauradors i Ramaders-COAG està participant amb gran interés a tots els fòrums on es discuteix el futur del Desenvolupament Rural a Europa, Espanya i la Comunitat Valenciana, especialment ara que la Comissió Europea intenta donar-li un enfocament a aquesta política amb l'Agenda 2.000. No és realista parlar de desenvolupament rural sense tenir en compte que l'agricultura i la ramaderia són les activitats bàsiques sobre les quals s'assenta la vida de la major part de les nostres zones rurals.

El disseny d'una política de Desenvolupament Rural per tota la Unió Europea, prenent com a model les zones més desenvolupades d'Europa, on existeixen activitats econòmiques fortes i alternatives a la producció agrària (indústria, turisme, etc.), no resulta adequat per les zones europees més deprimides (especialment del Sud d'Europa), on hui per hui no existeix alternativa econòmica viable al sector agrari. La diversificació d'activitats a aquestes zones ha de prendre com a eix la producció agrària, incrementant el valor afegit dels productes agraris mitjançant activitats de transformació i comercialització.

Per a la Unió de Llauradors-COAG, el sector agrícola i ramader és la base del Desenvolupament i necessita un recolzament específic que li permeta produir aliments en qualitat i quantitat suficient, preservant el medi ambient. Per tant, no es tracta de detraure fons de la PAC i dedicar-los a altres actuacions al medi rural, sinó de reformar l'actual PAC amb criteris socials i equitatius, de forma que contribuisca a l´obtenció dels objectius que perseguim la majoria de nosaltres i que servisquen també al que anomenem Desenvolupament Rural.

En aquest sentit la Unió de Llauradors-COAG, com representant dels agricultors i ramaders professionals i de l'explotació familiar agrària desitja realitzar una sèrie d'aportacions:

- És necessari un repart més equitatiu de les ajudes públiques agràries, mitjançant la modulació de les ajudes directes en base al treball generat en les explotacions. El gran problema de l'ocupació, el treball i l'activitat ha de ser l'eix de la política agrària, com gran desafiu de la societat actual i, especialment, de les zones rurals. L'actual criteri d'assignació de les ajudes en base únicament a la dimensió de les explotacions s'ha demostrat injust i amb efectes negatius sobre els agricultors i ramaders professionals i, en general, sobre el conjunt del medi rural. És urgent que les ajudes directes es concedisquen a cada col·locació generada a les explotacions (ja siga familiar o assalariat), lligat a un criteri de dimensió o capacitat productiva de l'explotació. Aquest enfocament permetrà enfrontar un dels grans problemes de moltes zones rurals: la despoblació, especialment en aquells territoris menys productius i més allunyats dels grans centres d'activitat.

- Apostem per introduir a la PAC, sempre de forma positiva i no coactiva, nous criteris per la concessió d'ajudes d'acord amb

els nous temps i demandes socials, que permitisquen la potenciació d'una activitat respectuosa amb el medi ambient, la generació d'unes produccions de qualitat i uns aliments segurs i la integració de les dificultats del territori que condicionen la producció i la vida de les persones. Com veiem, totes aquestes propostes són Desenvolupament Rural, en tot el significat d'aquest concepte.

- La modernització de les explotacions agràries i la millora estructural del medi rural continuen sent assignatures pendents al nostre país i una rèmora per la nostra aspiració de desenvolupar una agricultura productiva, moderna i eficient. Per aquest motiu la política estructural i els fons estructurals del FEOGA-Orientació es mantenen com a objectius irrenunciables a la negociació de l'Agenda 2000.

- Un Desenvolupament Rural sostenible implica una pràctica agrària sostenible, una agricultura productiva, que no productivista, una ocupació equilibrada del territori. Es tracta de realitzar una agricultura viva per la societat. Les explotacions agrícoles de tipus familiar són el fonament d'un desenvolupament sostenible. Aquest fet cal que es reflexe en la política agrària i estructural.

- Rebutgem qualsevol forma de renacionalització de la PAC, que no faria més que augmentar les diferències regionals. No és una eixida acceptable per resoldre els problemes financers d'alguns estats europeus.

- És necessari assumir que l'agricultura, a grans zones de la Unió Europea, no és ni serà competitiva a nivell del mercat mundial, la qual cosa fa necessari complementar les rendes dels agricultors situats a zones desafavorides si volem que continuen allà.

Volem assenyalar, així mateix, que els agricultors i ramaders valencians estem tremendament decebuts per les negociacions per la reforma de l'actual política agrària. Lamentablement, tot i tractar-se d'un moment crític per al futur del camp, no s'està desenvolupant al conjunt de la societat un debat en profunditat. Com agricultors i ramaders som els primers en constatar la difícil situació en la qual es troben molts dels nostres pobles i camps: despoblació, abandonament, manca de relleu generacional, manca de perspectives de futur en molts sectors agrícoles i ramaders, etc. La necessitat de debatre aquests problemes i buscar solucions, no és solament de l´ interés dels llauradors i ramaders sinó del conjunt de la societat.

Que no s'entenga tot això com un missatge pessimista, com llauradors i ramaders que treballem directament les nostres explotacions, hem llançat una proposta als polítics i a l'opinió pública que pensem obrirà un futur més esperançador per al camp i per a la societat al seu conjunt. Estenem la mà a la societat, per entre tots configurar l'agricultura i el medi rural valencià que volem per al segle XXI.

Centro Rural de Información Europea

Les polítiques europees i la dona

JAVIER DELGADO FRANCO
I CARMEN ARNANZ SERRANO
C.R.I.E.

LES DONES HAN estat tradicionalment un grup marginat dins la societat occidental, malgrat la seua quantitat i el seu pes familiar, social, econòmic... La U.E. que pretén construir un nou estat basat en la igualtat, el respecte mutu i la solidaritat entre persones, cultures, societats i territoris no desitja que esta situació es perllongue en el temps. Per tant, ha dissenyat una sèrie d'iniciatives, programes, accions i polítiques adreçats al trencament de les barreres que entrebanquen inserció de la dona a tots els àmbits de la societat en un plànol d'igualtat amb els hòmens.

Una iniciativa modèlica pel que fa a que es presuposen els continguts d'esta publicació, ja que vincula dona i medi rural, és el programa "Agricultores i dones del medi rural". Un programa de projectes pilot i projectes de demostració relatius a accions innovadores de les agricultores i el medi rural. L'objectiu bàsic del programa és promoure projectes innovadors que s'adrecen al recolzament i promoció de les dones en l'àmbit rural. S'exigeix que els projectes tinguen un impacte directe sobre el desenvolupament rural. Les propostes s'han d'inscriure als següents àmbits:

1. Accions dutes a terme per dones amb l'objectiu de promoure o valoritzar les produccions agrícoles, regionals, locals i de qualitat amb el desig de reconvertir o diversificar el sector o complementar-lo (turisme, artesania, transformació...).

2. Accions de formació i direcció per tal de promoure la inserció de la dona en el sector agrícola i millorar la seua situació.

3. Accions de dones agricultores en noves activitats, diversificació, medi ambient, serveis i altres activitats no relacionades amb les seua explotació agrícola.

4. Accions de lluita contra l'atur femení rural, creació d'ocupació per a dones i lluita contra el subocupació de la dona.

5. Tècniques, eines i pràctiques que permeten una major participació de la dona en el desenvolupament rural.

6. La promoció de sistemes innovadors d'ajuda mútua i reemplaçament específics per a la dona i altres accions tendents cap a una major integració social i professional de la dona. En el medi rural (guarderies, medis de transport... etc).

7. La formació i potenciació de xarxes de dones en el medi rural que duen accions de desenvolupament, per tal d'intercanviar experiències i "saber fer".

En aquest programa que acabem d'esmentar es reconeix el gran paper que la dona ha de jugar al desenvolupament rural europeu. Però, la U.E. recolza també el desenvolupament de territoris de fora de les seues fronteres. Al tercer món la situació de la dona és molt més crítica que no al nostre medi rural. Per això, la U.E. ha desenvolupat una línia pressupostària nomenada "Dona i Desenvolupament". Aquesta línia s'adreça als països del tercer món amb els quals hi ha convenis de col·laboració. L'objectiu és finançar activitats estratègiques que integren millor a la dona en tots els projectes desenvolupats a aquestos països, reflexar la política comunitària de reconeixement de la importància de la dona com a agent de desenvolupament i garantir que en la cooperació per al desenvolupament es tinga en compte de manera plena les seues necessitats, interessos i igualtat amb l'home. Hi ha una sèrie d' iniciatives i programes que es poden aplicar indistintament al llarg de tot el territori de la U.E., per tant també al medi rural, amb la finalitat de combatre la minusvaloració de la dona a tots els àmbits.

Una de les iniciatives més importants és el Programa d'acció comunitari "Igualtat d'Oportunitats" (1996-2000). Programa que compta amb un finançament de 30 milions d'Euros (uns 5.000 milions de pessetes) per tal de promoure la integració de la dimensió de la igualtat d'oportunitats entre hòmens i dones en l'elaboració, execució i seguiment de totes les polítiques i accions de la U.E. i dels seus estats membres. Les accions que s'han recolzat dins aquest programa són les següents: Integració de la dimensió de la igualtat d'oportunitats entre hòmens i dones a totes les polítiques i accions, a accions en el camp del treball i la vida profesional, accions en el camp de la pressa de decisions, informació i investigacions sobre el

tema i elaboració d'estadístiques. En moltes ocasions els problemes de la dona i d'altres grups que pateixen en major o menor grau exclussió social es basen en la manca d'informació sobre els seus drets, ajudes, etc... Per tal que la U.E. i tots els processos que comporta com: La Unió Econòmica i Monetària, la desaparició de fronteres, les noves polítiques laborals, socials, ambientals, etc... arriben a tots els seus ciutadans incloïdes les dones s'ha dissenyat el "Programa d'Informació Públic Jove i Femení" (1994-1999) amb l'objetiu de promoure l'aparició de projectes de comunicació i informació de dimensió europea adreçats a dones i jòvens. El programa compta amb una dotació econòmica de d'un milió d'Euros (167 milions de pessetes).

Un dels camps que sembla presentar més problemes per a la dona és l'Ocupació. El programa comunitari "EMPLEO" (1994-1999) dedicat a l'ocupació i els recursos humans ha dissenyat una iniciativa que té a la dona com el seu objectiu bàsic: La Iniciativa "EMPLEO-NOW" (NOW: New Oportunities for Women, noves oportunitats per a la dona). Aquesta iniciativa compta amb un finançament de 370 milions d'Euros (uns 60.000 milions de pessetes) i s'adreça a reduir l'atur de les dones i millorar la situació de les ja incorporades al medi laboral mitjançant la promoció de la igualtat d'oportunitats en l'àmbit de l'ocupació, l'afavoriment del desenvolupament d'estratègies innovadores amb la fi de fer front a les modificacions de l'organització del treball i a les canviants circumstàncies laborals. Els grups als quals s'adreça aquesta iniciativa actualment són: Dones aturades exposades a la exclusió social, treballadores en perill d'atur i Dones dedicades a l'ensenyament o treballant al sector públic. Les mesures subvencionables dins aquesta iniciativa són les següents:

1. Desenvolupament de sistemes adequats de formació, orientació assessorament i ocupació.
2. L'oferta de plans de formació.
3. La creació de llocs de treball.
4. El recolzament a la creació per part de dones de PYMEs i cooperatives.
5. La divulgació de la informació i de les accions de sensibilització.

Totes aquestes accions hauran de prestar atenció en el seu disseny a la cooperació transnacional. Es pretén que la dimensió transnacional de la iniciativa permeta comparar els diferents resultats i transferir coneixements tècnics, experiències i métodes de cooperació. Un dels aspectes als quals es presta una major atenció, per tal de potenciar l'efecte multiplicador, és la millora de la formació del professorat i de l'estructura dels programes de formació, a més de les metodologies i els instruments. Les dones es poden acollir també a la resta de les iniciatives del programa EMPLEO com ara YOUTHSTART (adreçat a jòvens), HORIZON (adreçat a disminuïts i altres grups desafavorits) i INTEGRA (millora de l'accés al mercat de treball i possibilitats d'ocupació per a grups vulnerables).

Altra mesura interessant en aquest camp és "IRIS". Una iniciativa que pretén crear una xarxa comunitària de formació de dones afavorint la participació de dones joves i adultes en accions de formació i desenvolupant mesures específiques en àrees on les dones no tenen la representació que les caldria. Malhauradament les problemàtiques específiques de les dones i altres problemàtiques que les poden afectar no es queden al mercat laboral, a l'àmbit polític i de pressa de decisions o a estabir quin és el seu rol social. En moltes, massa, ocasions les dones, per la seua condició de tals, són objectes d'abusos físics o mentals o altres vexacions. El retallament dels drets i les llibertats d'algunes dones implica el retallament dels drets i llibertats de tota la societat. Per tal de fer front a aquesta greu problemàtica, la U.E. ha dissenyat una sèrie de programes. El programa STOP (1996-2000) lluita contra la trata d'éssers humans (també coneguda com a trata de blanques) i l'explotació sexual dels xiquets. Aquest programa compta amb una dotació pressupostària de 6'5 milions d'Euros (uns 1.100 milions de pessetes) i mitjançant programes de formació, intercanvi, comferències, seminaris, trobades multidisciplinars, estudis i investigacions i la circulació d'informació pretén coordinar legislacions i el funcionament de l'aparell judicial dins aquest àmbit.

La iniciativa DAPHNE pretén combatre la violència exercida sobre xiquets, dones i adolescents, en particular la violència que suposen l'explotació i els abusos sexuals. Aquesta iniciativa va comptar amb un pressupost de 3 milions d'Euros (uns 500 milions de pessetes) per a 1998. Les accions que es promouen dins aquesta iniciativa són: la formació i intercanvis, el recolzament a projectes pilot, el recolzament a xarxes transeuropees, els estudis i investigacions, la cooperació entre ONGs operant en aquest canvi i les autoritats públiques i la difusió d'informació.

Per acabar i acomiadar-nos us recordem que el C.R.I.E. està a la vostra disposició per ampliar informació sobre aquest o qualsevol altre tema relacionat amb les polítiques européees i el medi rural valencià. Bona sort a tots i totes i, fins aviat.

Cartes a Ruralia

RETEIXINT RURALITATS

PEPA, CRISTINA, BEA I PAU

"En el altiplano andino, mama es la Virgen y mama son la tierra y el tiempo. Se enoja la tierra, la madre tierra, la Pachamama, si alguién bebe sin convidarla. Cuando ella tiene mucha sed, rompe la vasija y la derrama. A ella se ofrece la placenta del recién nacido, enterrándola entre las flores, para que viva el niño, y para que viva el amor, los amantes entierran cabellos anudados. La diosa tierra recoge en sus brazos a los cansados y a los rotos que de ella ham brotado, y se abre para darles refugio al fin del viaje. Desde debajo de la tierra, los muertos la florecen".

Eduardo Galeano

Una ruralitat que s'enfronta amb uns canvis als sistemes de producció, d'economies de mercat, amb els models de desenvolupament i amb els models de modernització. Uns canvis que comporten moviments dramàtics pel que fa a les dones del món rural. I és que les dones, que tradicionalment han tingut un paper important com a productores, veuen com aquest terme varia de significat i cada cop més s'assimila al capital. El rols que han desenvolupat la majoria de les dones al món rural perden doncs importància. Les dones han estat reemplaçades forçosament del seu rol en la producció d'aliments i han estat marginades com a productores i sustentadores de vida i de la naturalesa. Des d'èpoques antigues, les dones han conservat recursos naturals a través d'una administració cuidadosa: recullen llenya, els menjar per als animals i l'aigua, i conrreen el menjar i les plantes medicinals per a la seua família. La degradació del medi ambient i la manca de recursos naturals disponibles afecten a les dones en tant que productores i consumidores.

Les dones i els homes, donat que tenen papers diferents en les estructures socials i econòmiques, tenen una relació diferent amb eixe medi ambient. Són les dones les que pateixen els costos de l'elecció d'un tipus de desenvolupament i/o modernització ja que es limita el seu control sobre els recursos i els mitjans de sustent. Aquestos procesos de desenvolupament i modernització s'orienten cap a criteris de mercat i rentabilitat deixant de banda per tant a les persones que hi viuen així com al medi ambient.

Des de la perspectiva ecofeminista es propugna la necessitat d'una nova cosmologia i una nova antropologia que reconeguen que la vida en la natura inclou els éssers humans. Una perspectiva que planteja alternatives. El desenvolupament s'ha d'entendre com a transformació social, comptant amb homes i dones i amb paraules com naturalesa, justícia, respecte, pau, compromís i estima. Una perspectiva que s'oposa a la destrucció de valors tradicionals com ara el compartir i la solidaritat i una perspectiva també que té molt en compte les dones, els menuts, els col·lectius marginats i el medi ambient. Una perspectiva, una estratègia, una forma de vida, una lluita que trobem a pobles, col·lectivitats, associacions i reivindicacions de la ruralitat valenciana.

I és que canteres, pedreres, abocadors, destrucció de boscos, aigües contaminades. pobles tendents a la desaparició… són alguns dels exemples de les conseqüents crisis ecològiques al món rural valencià. La destrucció dels recursos naturals té com a resultats no sols l'agreujant de la pobresa sinó la mort de formes culturals i socials i les dones envers aquestes destruccions han encapçalat les mobilitzacions contra els abocadors a la Llosa de Ranes i Barxeta i s'han organitzat, entre d'altres coses, com a plataforma en defensa de l'Horta de La Punta.

La població rural té una vida integral en la qual la riquesa cultural, espiritual i social tenen tanta importància com la situació material. És per això que models de ruralitats ecologicaments sostenibles han de comptar amb els coneiximents tradicionals, la saviesa, les habilitats i el treball de la gent que hi viu; recursos necessaris i imprescindibles per un model que s'opose als programes tecnològics amb greu impacte per les dones i el medi ambient.

L'ETIQUETA RURAL

ALICIA SANTOLÀRIA
(La Serrania)

De vegades, quan camine per la ciutat, pare davant dels quioscos i xafardege les revistes que parlen del món rural. Trobe un món càlid, bell i idílic, on les fotos mostren un paisatge de floretes i els espais reservats per les entrevistes gairebé sempre són fetes a persones amb cares d'estrangers i que es dediquen al conreu ecològic d'alls i col-i-flors que després venen a preus impossibles.

És en aquest moment quan pense en La Serrania, la meua comarca. I compare. Aquí no existeix una visió tan romàntica, tan idílica de la natura, com diuen a les revistes, ni tan sols exixteix la paraula. El que és ben cert és que allò rural desa-

pareix. Només cal passejar, si és que els lectors i lectores de **RURALIA** coneixen la comarca i sinó us convide a veure-la malgrat tot, pel barri de Benacacira de Chelva, o arribar a El Villar i continuar per la carretera fins a Ademuz. La vista del paisatge mort, assasinat per les pedreres a cel obert, esgarrifarà al visitant més inconscient.

I només cal per últim, observar els costums urbans adquirits en els darrers anys. Ara es compra al supermercat i cada família té menys tractors i més cotxes i les criatures ja no boten la corda, sino que miren la tele i ni déu coneix ni una llegenda del seu poble però tothom, estudiants, curretas i mamàs, han vist "El Rey León". I és en aquest moment quan pense que la paraula rural designa tantes coses, és un cognom de tants noms (turisme rural, estil rural, dona rural…) que finalment no sé bé a què refereix, si al món romàntic de les floretes en el qual jo no visc, o a aquesta realitat nostra de paisatge mort i àvies desdentades.

Ja sabem que en aquest fi de mil·leni res no és el que era. Tot ha sofert una transformació. La vida en el camp i també les seues dones. Vivim a cavall entre la ciutat i la comarca, entre el microones i l'olla tradicional que encara cuinen les nostres mares. Les tres generacions d'aquest segle, la de l'espelma, la de la bombeta i la de l'ordinador tenen poc a veure entre si i totes tres s'on tractades com dones rurals.

Tinc la sensació que món rural s'apropa mès a una etiqueta comercial, a un tòpic romàntic que al nostre dia a dia, cada vegada més proper a la urbanitat. Ja s'han inventat una nova manera d'anomenar, més aviat és un intent de reflectir, aquest món en el qual vivim i que no sabem ben bé cap on va. És el descafeinat món neorrural. I la dèria de posar etiquetes.

EL PUENTE DE SANTA CRUZ DE MOYA

TEODORO BAEZA TORTAJADA
(Santa Cruz de Moya)

"A su salida del Rincón, el Turia atraviesa las tierras conquenses de Santa Cruz de Moya, para posteriormente, tras dejar atrás el impresionante puente existente en este municipio, entrar en las tierras valencianas por Aras".

Este fragmento extraído del artículo "El Turia y sus pantanos" escrito por Carles Rodrigo Alfonso en la revista **RURALIA** Nº 2, hace referencia al puente nuevo de Santa Cruz de Moya, construido en la década de los cincuenta.

Felicito por tanto a la revista **RURALIA** y a su autor por el rigor y certeza en este artículo, hecho que algunos medios importantes de información valencianos se saltan a menudo cuando hacen referencia al puente nuevo y a las perspectivas y paisaje del municipio de Santa Cruz de Moya.

No trato en ningún caso de reivindicar propiedad ni derechos, solamente hacer justicia a las gentes del Rincón, Aras y Santa Cruz de Moya, que se sorprenden de ver a menudo noticias que no coinciden con la realidad de sus pueblos.

Remetre les vostres cartes al:

C.R.I.E. (Centre Rural d'Informació Europea)
Mas de Noguera
E-12440 Caudiel-Benafer
(Castelló) Espanya
Tel. i fax: (34) 964 13 12 60
E-mail: criecv@nexo.net
http://www2.uji.es/crie

Avelino Hernández

EL CAMPO Y SUS GENTES EN LA LITERATURA

Una mujer independiente

John Berger. (Londres 1927. En la actualidad vive en algún pueblo encaramado en las montañas boscosas de la Alta Saboya). Nadie interesado en las ideas estéticas y la crítica del arte ignora este nombre; todos lo respetan; muchos lo veneran. Nadie interesado en cuanto concierne al presente y al futuro de las gentes del campo –de las gentes sencillas de los pueblos sencillos del campo europeo– ignora su labor y sus opiniones; todos las respetan; muchos las siguen. Nadie interesado en la literatura ignora el hombre y la obra de John Berger; una de las voces europeas más definidas y firmes.

Puerca Tierra (Alfaguara, 1989, 280 páginas).
Uno de los mejores libros de John Berger. Posiblemente, una de las mejores obras literarias en la pasada década. Sin duda, el mejor libro del último cuarto de siglo sobre la vida y las gentes del campo europeo.

Las tres vidas de Lucie Cabrol
El mejor relato del libro. Bellísimo, emocionante, sobrecogedor. La vida y la muerte de una mujer, sola, en el campo. Hay en el mismo libro otro relato con el título que encabeza estas líneas –"Una mujer independiente"– que es un hermoso canto a la figura de una mujer de pueblo que, sirvienta en París, dice no a la pérdida de libertad que supone la vida en la capital y retorna a hacerse cargo de la hacienda que han abandonado los hermanos. Una excelente figura femenina, una valiosa exaltación de la mujer rural. Pero el verdadero canto a la libertad, a la independencia de la mujer rural es esta entrañable historia de Lucie Cabrol.

Viejas supersticiones familiares se ceba
sobre su nacimiento y sobre su diminut
tamaño. Viejas convicciones sociales co
cimiento y su abrirse a la juventud y al
vir diario las dificultades del crecer me
jando su personalidad definida, libre, independiente, rebelde.
Y un día, ya los padres muertos, la constatación de la mezquindad y la cobardía de los hermanos –capaces de delatar al grupo de maquis al que han acogido– la lleva a echarse a vivir al monte, en una clara actitud de desarraigo y rechazo. Es el final de la primera vida de Lucie Cabrol.

En su segunda vida, Lucie Cabrol aprende, sabe y dice cosas como que *"el que no tiene dinero es como un lobo sin dientes. El dinero puede comer y bailar. El dinero puede hacer limpio al sucio, respetable al despreciado. Incluso puede hacer grande al enano…"* (Ella era tenida por enana). O que *"está escrito que la tristeza ha matado a muchos, y no hay provecho en ella. Tienes razón, hija mía, en creer en la felicidad"* (Ella creyó en la felicidad hasta que le robaron la vida). O que –resumiendo su existencia– *"no hay un solo hombre sobre la tierra digno de un solo vaso de vino blanco comprado con mi dinero. De hoy en adelante beberé vino todas las noche"*.
Un hombre la mató de noche en su casa solitaria en el bosque; con un hacha; para robarle. Se iniciaba así la tercera vida de Lucie Cabrol, llamada por todos *La Cocadrille*. Una mujer independiente, rebelde y libre en los espacios rurales de montaña de la Alta Saboya. John Berger ha contado su vida; sus tres vidas. Es una lectura imprescindible para todo el que esté interesado en cuanto concierne al presente y al futuro de las gentes del campo, de las gentes sencillas de los pueblos sencillos del campo europea. Para todo el que esté interesado en la mejor literatura y en sus voces europeas más definidas y firmes.

Estar a l'aguait

Centre Rural de Informacio Europea
(C.R.I.E.)

Amb freqüencia rebem informacions confosses…
Agenda 2000, reformes de la P.A.C., polítiques transversals, LEADER, etc., al mateix temps, diferents organismes, col·lectius de desenvolupament rural i associacions animen a la població a participar als processos de presa de decisions. Sovint, s'oblida el paper que la població ha de representar en el seu desenvolupament. Una informació adequada és la base fonamental per a que aquesta participació siga efectiva.

Un dels objectius del CRIE és la dinamització rural a través de la difusió de la informació. Volem que els habitants dels medis rurals i agrari valencià participen en aquest procés en un plànol d'igualtat amb la resta de ciutadans europeus.
Les noves polítiques que regiran la Unió Europea els anys 2000 a 2006 estan en fase d'elaboració, entre elles les referents a desenvolupament rural, agricultura i ramaderia. Per això el CRIE ha iniciat una activitat que pretén mantindre informats i al dia a tots aquells que ho desitgen, per a que així puguen participar en aquest procés de gran importància per al nostre futur.
Les noves tecnologies de la informació ens permeten fer arribar les novetats a mesura que es generen amb un mínim cost econòmic, per la qual cosa va a elaborar-se un llistat de persones/institucions susceptibles de necessitar l'esmentada documentació per correu electrònic. Quinzenalment s'inclourà un resum en la nostra "Nota Informativa" per a que la manca de correu electrònic no siga un impediment per a qui vullga participar en aquest procés.

Una llista dels documents que estan a disposició del públic és la següent:

Nota informativa especial de la D.G. VI (Agricultura) del 11 de Març de 1999. Consell d'Agricultura: acord polític per a la reforma de la P.A.C.

Federació Red Estatal de Desarrollo Rural (REDER), de 6 d'abril de 1999. La nova Iniciativa de Desenvolupament Rural i altres instruments per al desenvolupament rural.

Conclusions provisionals de l'Assemblea del REDER. Madrid 6 d'abril de 1999.

Document preliminar de treball elaborat pels serveis de la Comissió (traducció no oficial al castellà), 4 de març de 1999, on es dibuixen les pautes a seguir per a l'elaboració del reglament al futur LEADER PLUS. També dedicarem aquest espai en **RURALIA** sempre que siga necessari per tractar que tots estem a l'aguait.